

värske rõhk

81

Mulle tundub, et alustama peaks algusest (nagu ikka).
Värske Rõhu toimetuses helistas mulle ühel oktoobrikuu
õhtul ja pakkus kujundada üks, täiesti ainulaadne,
vahepealne, kordumatu (ja erakordne), Värske Rõhu
jaanuarinumber. Ma ei tea mis saab järgmisest väljaandest.
Teadmatus on põnev ja hirmutav.

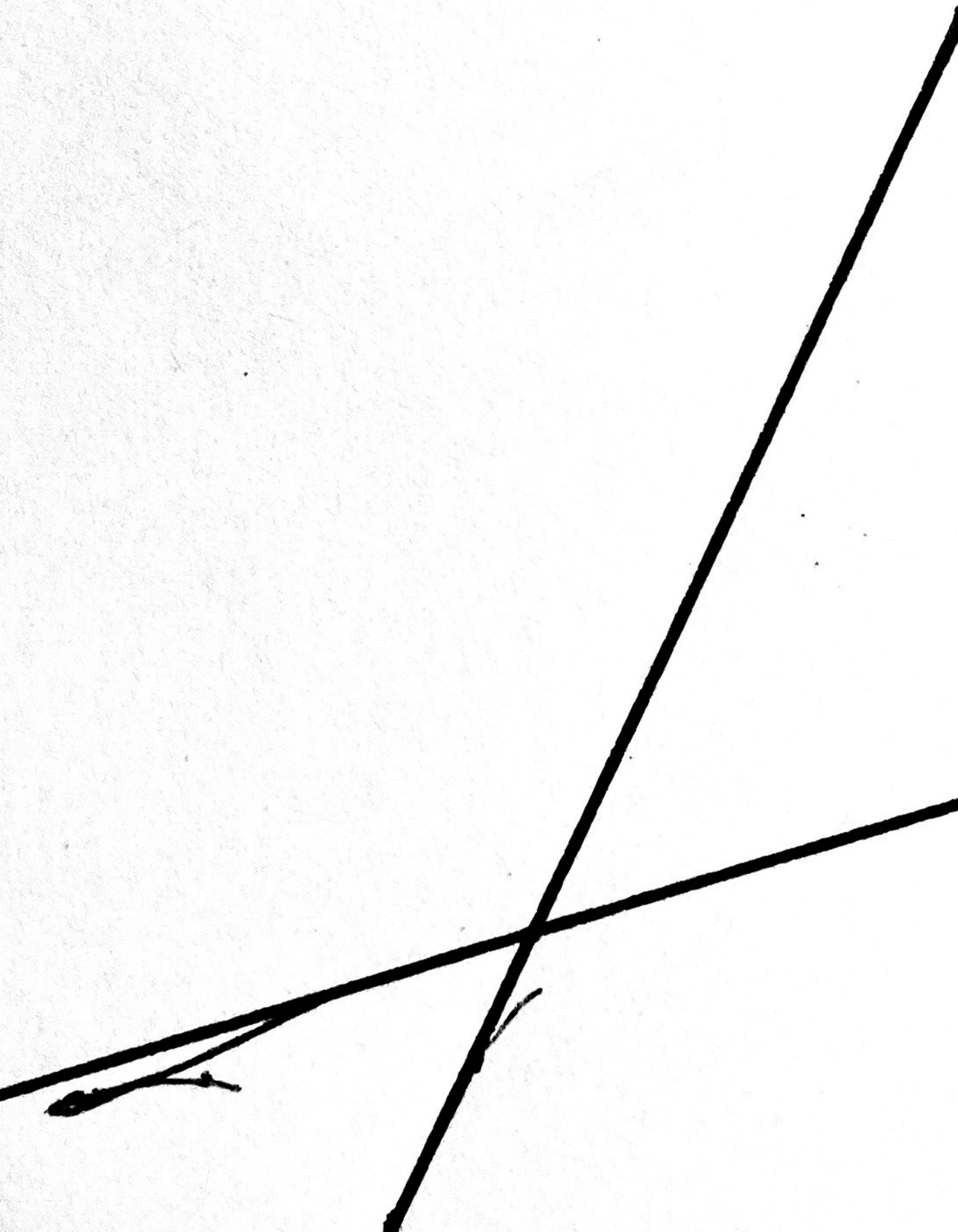
See number pole kujunduse poolest lõpp. Tegemist on
rohkem pooleliloleva etapiga, ehitusjärguga. Mingil määral
on ka selles kajastuv sisu endale alles vundamenti loomas—
noorte looming, mis otsib häälet, kandjat, platvormi.

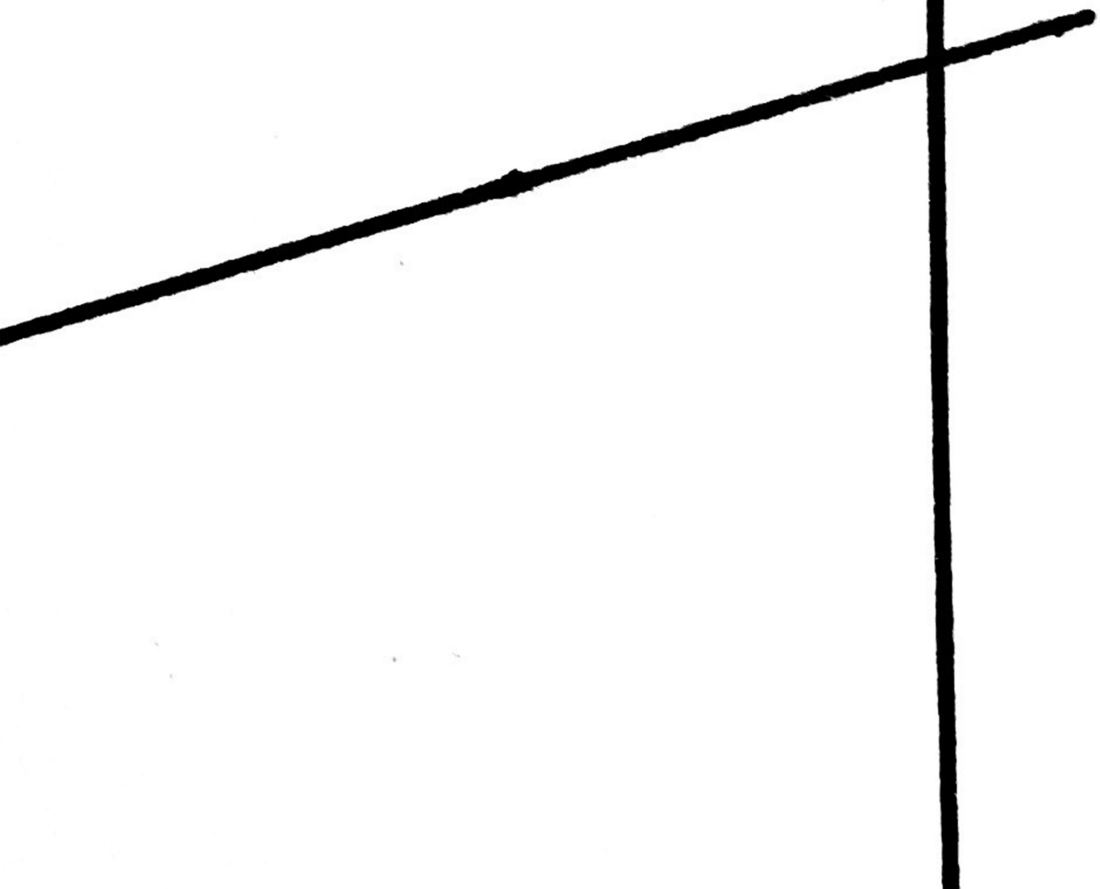
Antud trükis on telling. See toetab Värske Rõhu otsinguid,
sel ronivad sõnad, laused tähtede poole.

*Ran-Re
Reimann*

<i>Liisa Mudist</i> <i>Berit Kaschanist</i>	8
<i>Lotte Teiin Ugandi</i> <i>*mul on mu ema silmad ja isa naeratus</i> <i>jt luuletusi</i>	14
<i>Maeta Jalvet</i> <i>B basseinid</i>	18
<i>Elisabeth Heinsalu</i> <i>*viimasele vaikusele</i> <i>jt luuletusi</i>	28
<i>Päevik:</i> <i>Mattias Vellee</i>	32
<i>Jaanus Saae</i> <i>*ilmastikuime</i> <i>jt luuletusi</i>	46
<i>Intervjuu</i> <i>Toomas Veelmaaga</i>	54
<i>Tobias Nuemsalu</i> <i>*ei viitsi lumest varahommikul</i> <i>jt luuletusi</i>	64
<i>Välgatus:</i> <i>Anette Päen</i>	68

<i>moetimee</i> <i>*see närv on nagu külm hallitus</i> <i>jt luuletusi</i>	74
<i>Gregor Kulla</i> <i>life's truly a dream</i>	76
<i>Anette-Jasmin Ansip</i> <i>*luuleraamatust välja hyppas mees</i> <i>jt luuletusi</i>	84
<i>Clair-Louise Bennett</i> <i>Naljakas asjalugu (ilk Liisa Oks)</i>	88
<i>Clair-Louise Bennett</i> <i>Tobe lugu (ilk Paul Niek)</i>	94
<i>Gette Dolgošev</i> <i>*Mis nii viga</i> <i>jt luuletusi</i>	104
<i>Emma Lotta Lõhmus</i> <i>Janika Läänemetsast</i>	106
<i>Elsbeth Hanna Aasalu</i> <i>Jelena Tšizovast</i>	110
<i>Oliver Amaik</i> <i>Valeria Luisellist</i>	116
<i>Raamatusoovitused:</i> <i>Kadi Estland</i>	124

Piisa Mudist

Berit Kaschan
„Täna piisab vähesest“
Puänt, 2022

20 mõtet Berit Kaschani luulekogust „Täna piisab vähesest“

- 1 Üks lemmikumaid mõtteid: Walter Benjamin kirjutas Goethe teose „Die Wahlverwandtschaften“ („Hingesugulased“) kohta, et on tuulde visatud püüe proovida mõista teose sisu autori enda sõnade kaudu, sest autori eesmärgiks on takistada kriitiline juurdepääs teosele.
- 2 On raske. Eriti praegusel hetkel, mil loen Berit Kaschani luulekogu „Täna piisab vähesest“, ning pealkiri käib läbi kõige, läbi minu, ja ma ei oota palju, ma olen ette häälestatud vahepealsetele toonidele, mis pole ei see ega teine. Kirjeldused, olekud, mõtted, mälestused.
- 3 Juhan Viiding kummitab mind. Ma mõtlen enne kirjutamist, mis on see luuletaja luule, ning mu mõtetesse kõrkub vastu minu tahtmist, et „see on: kui mõtled elule ja millelegi muule“. Ja tõsi, luuletaja luulest ajab mind hulluks kõige enam see, mis tekitab eksistentsiaalset – Sartre’ile viidates – iiveldust. Kus sa istud bussis ja märkad, et tool on nii tool, et see ajab iiveldama. Kus luule on nii luule, et tekitab võõristust, eraldab end elust ja – suurelt öeldes, tehes kniksu veel ühele mõtlejale, Juri Lotmanile – ei hakka elu imiteerima, vaid seda oma teisesuses teadvustama.

- 4 Kehastunud sõnad: ma kujutan ette Beritit jooksmas öö pimedusse kriimulise alasti kehaga, kriimud on nagu tähed ja sõnad ta nahal püüdlemas punase liha poole; kriimud, mille on teinud helmed kleidil, millest igaüks tähistab „üht unustamatut // kristalliseerunud kurbust, // üht lõpmata lugu“, kleidil, kuhu on „õmmeldud kõigi nende pärandus, kes surmatunnil // ei uskunud õigluse võimalikkust“.
- 5 Kehastunud vaikused.
- 6 ...
- 7 Mind kummitab Juhan Viiding. Eriti siis, kui mõtlen, et kuidas ikka luule on intensiivne keelekasutus, kus kõikide sõnade koosluses tekib mingisugune muu asi; nagu nõiakunst, kus erinevate taimede kooslusest tuleb välja näiteks murtud südame rohi. Ja siis tuleb see Juhan Viiding ja ütleb: muidugi on kordi, kus on mahe, lahe... Ja nii ma tunnen, kuidas keset sõnade sõnu tuleb samm kuskile mujale, kus on mahe ja lahe...
- 8 Vaikus, kimbutus „sõnadest sügavamal“. Meenutades, et „iga sõna sisim soov on vaikusele meeldida“, mõtlen sellele, kuidas see luulekogu on vaikusest. Ma mõtlen Arvo Pär dile, kes räägib vaikusest nootide vahel, ja mõtlen sellele, kuidas luulel on veel intiimsem suhe vaikusega. See pea et ongi vaikus, ja siiski pole seda. Vähemalt siinse luulekogu luuletused jätavad jälje vaikuse kõrvale, paar korda isegi sõnastavad selle vaikuse – olles ise nii tasased. (Ja aeglased.)
- 9 Teatud hetkedel meenub, et alustasin maalimist nendest fotodest perekonnaalbumis, mis mulle meeldisid. Kus keegi nägi välja nii poetiline ja eeterlik, et tundus, et tahan ka ennast nii tunda. Kellegi ilme oli natuke eemalevaatav, või vaatas just otse kaamerasse sellise ilmega, kus ei ole ei rõõmu, kurbust, igavust ega miskit muud. Selline ilme, mis on Buddha-kujudel ja maalidel Kristusest. Keskkoolis kirjutasin ainult seesugustest hetkedest. Mulle tundus, et luules näiteks on nii palju seda, mis kõlab nii kohutavalt hästi, et tahaks igale vastutulijale deklareerida: „iga sõna sisim soov on vaikusele meeldida“.
- 10 On hää...
Aga siin on kõik luuletused natuke erineva omailmaga. Igaüks justkui maailm omaette.
- 11 Ma mainisin neid poeedi sõnu, mida tahaks ettejäävatele karjuda. Ma pole laulmises kuigi hea, kuid kui ma püüaksin laulda siin ühe väikese laulu Berit Kaschanile, oleks see Suzanne Vega „Tom’s Diner“. Suzanne kirjeldab sööklas olevat ja toimuvat: on hommik, ta istub nurgapoolses lauas, kelner valab talle vaid pool tassitäit kohvi ning enne kui ta jõuab midagi öelda, vaatab kelner sissetulijat ning letitagune töötaja ütleb „sind on alati tore näha“... Suzanne tunneb endal kellegi pilku ja näeb, et teisel pool klaasi seisab naine, kes vaatab hoopis enda peegeldust, naine kohendab oma sukkpükse ning tema juuksed on märjaks saanud. See vihm sajab hommikuni. Suzanne kuulab katedraali kellasid ning mõtleb... tema häälele.

- 12 Sinu hää. Vaikne. (Aeglane.)
- 13 Vaiksed hetked – nendest (nendes) kirjutab Berit ja ma tunnen need hetked ära. Päeva esimesed pooled, päikesejänkud ja tühjus.
- 14 Kelle omad on vaiksed hetked? Kellele kuuluvad need vaiksed hetked? Ma mõtlen sellele, kuidas ma olin puberteedias poeetiliste kalduvustega tüdruk. Ma ei näe end nüüd naisena, kuid minu keha on andnud mulle naise kogemuse maailmas. Luule on üks parimaid viise endale psühhoanalüüsi rakendada, eriti selline luule, mis meenutab mulle nooremat mina, kellest minu ühiskonna poolt informeeritud ego suuremat ei arva. Puberteedias tüdrukud on teatavasti kõige halvema muusikamaitsega, kõige edevamad, kurjemad, kõige enam tähelepanu vajavad jne. Aga just need luuletused lähevad korda sellele minale, kes püüab tasa teha aega, mil ma end hilises pubeka-eas vihkasin (võib-olla sellepärast, et ma ei olnud sündinud mehe kehasse).
- 15 Ma ei taha öelda, et need luuletused oleksid eriliselt naiselikud – ma ei usu binaarsusse. Ja loomulikult pole teatud olemiseviis seotud niivõrd sellega, millisesse kehasse keegi sündinud on, vaid millisesse ühiskonda. Viidates Andrea Long Chule, esimene inimene Kuul oli naissoost. Ja nii nagu mina olen naissoost, oled seda ka sina, kallid lugeja. Naissugu pole sugu, vaid kogum omadustest, mida patriarhaadis peetakse teise-, kolmanda-, kaheksanda... sajakahekümneteise-järguliseks. Me kõik oleme naissoost ja me kõik vihkame seda.
- 16 Nii saan öelda, et üks osa minust vihkab seda luulekogu, mis on pigem vaikne ja siiras. See kujutab endast seda osa minust, keda inimesed minu ümber on pidanud vähemaks, alamaks, mitte nii kõrgkultuurseks või huvitavaks. Aga nagu Karol G laulab:
- 17 „DÉJALOS QUE MIREN“.
- 18 Mind kummitab Juhan Viiding. Mitte et Viidingul ja Kaschanil palju ühist oleks, kuid Viiding oli minu tee luuleni. Ja ma mõtlen sellele, et Viiding on paljuski just selline luuletaja, mida Berit ei ole. Natuke külmem ja... mai teagi kohe... Kaugem ehk...
- 19 Aga siiski. Juhan Viiding. Mulle tähendab palju luuletus, kus ta ütleb, et: „kõik läheb omasoodu. Nii on määratud. Me sees on võimalused – nad on määratud.“ See on küll väike trikk, lihtsalt ühe sõna kahetine tähendus, aga need tähendused on nii ilusad ja kurvad!!! Ja ma ei oska kohe sõnadesse panna, mida ma tundsin, kui nägin sõnu „täna piisab vähesest“. See pole see, et see luulekogu oleks mulle vähene, et sellest mulle piisaks, aga selles on see hetk, see mahe ja lahe hetk, kus luule põgeneb oma keelde kuuluvusest ja hüppab otse kuskile mujale, näiteks ellu, näiteks sõnastab mingi sisemise valu või niisama tunde.

20 Eriti meeldivad mulle lõpud.

Arvustus pälvis Värske Rõhu kriitikakonkursil peapreemia.

Liisa Mudist (28)

Värske Rõhu kriitikakonkursil esikoha pälvinud arvustus Berit Kaschani luulekogule „Täna piisab vähesest“ on sinu kriitikudebüüt, varem oled avaldanud luuletusi. Kuidas võrdleksid luuletuste ja arvustuse kirjutamise loomemeetodeid?

Minu jaoks on luuletuse ja arvustuse kirjutamine algtasandil samasugune. Aluseks on ikka mingi tunne, mis on tekkinud ning mida tuleb sõnadega väljendada. Arvustuse puhul on selge, et tunde tekitab teos, mida kavatsen arvustada; luule puhul on natuke ebaselgem, kust see tõuge tuleb...

Kuidas leida endas julgus kirjutada ebastandardse vormiga raamatuarvustus?

Minu jaoks ei olnud arvustust kirjutades ühelgi hetkel küsimus julguses. Kuigi ma väga hindan standardseid arvustusi, tundub mulle, et hoopis traditsioonilise vormiga teksti kirjutamine nõuaks minult julgust, sest see võib tekitada ülalt-alla dünaamika autori ja ülejäänud lugejate suhtes. Muidugi võtan ma oma tekstiga ruumi, olgu see kirjutatud kuitahes ebatraditsiooniliselt, kuid ebaharilik vorm mõjub (vähemalt mulle) kuidagi pehmemalt ja ilma minevikutaagata, nii et arvustuse autor ja arvustatava teose autor väljendavad end võrdsetelt ning subjektiivsetelt positsioonidelt.

Üks kultuurisoovitust!

Mu enda viimaste aastate lemmik esseekogu on Rebecca Tamási „Strangers: Essays on the Human and Nonhuman“.

Lotte Triin Ugandi

mul on mu ema silmad ja isa naeratus

pyhapäeva hommikud lõhnasid pannkoogirasvaselt,
isa kõhul lebades pohmeluse lehk ninas
ema kaisus kohviahapune hingeõhk sõõrmeis

mul on mu ema kohvine hingeõhk ja isa pohmeline kurk
ime siis et temake suudleb ja sõnab
„sa maitsed nagu koni“
syydistan pärilikkust ja paratamatut ettemääratust

olen vanematele tänulik
sest muidu oleks piinlik

kui ma väike olin siis isa rääkis mulle kuidas maailm lõppeb

et päike neelab meid kõiki
meist kõigist saab päikesetolm
jumala kõrgusest vaatan varbaid
pettun ümara maa teoorias
tormilinnud hõljuvad mu all
lained kynnavad ookeanipõhja
kõige kaugemal olles tunnen end kodus
ma ei lähe enam kunagi tagasi
mäekyljel kõrbevad okaspõõsad
sürakuusad ja libamaasikad

aga õnneks päike neelab meid kõiki
meist kõigist saab päikesetolm

ilusad hetked taanis

kolletav päike ja kollased põllud
kolme triibuga pykstes mees yle kõnnumaa kõndimas
väike jack russell pyyab musti linde sinitaevast alla hammustada
rongi aknale kraabitud fuck swag
rohkem ilusaid hetki taanist pole ma kukkusin esihambad katki

*fakk kapitalism
ma võtan lehmad*

haisen üle kogu hektari ja lasen võilillel vohada
kasvatan kahhelplaatide vahel metsmaasikaid
vaatan koledad kummikud jalas päikesetõusu
kõrvetan keskpäeval põsesarnad rosinateks
kustutan vihmase pangeveega lõkke
ja tõuseb kuu
lehmad võtku mind
ja et kurat kah võtaks

*mul on käed ja
palju sõrmi*

vahel pistan nad autoaknast välja
päike kumab oranžikalt läbi liha
tuul vuhiseb kõrvus ja
mängib mu sõrmeluudega
meelespeasinine taevas naerab oma üksiku valge hambaga
nii on mu käed ja paljud sõrmed
rohkem elus kui mina ise

mul on veel jalad ja palju varbaid
lõõn neid toolijalgade vastu sõstraplekilisteks
kiusan neid männiokastega
aga mõnikord astuvad nad jahedasse kasteheina
nad tunnevad sammalt ja kruusa
pehmeid linu, villaseid sokke
nii on mu jalad ja paljud varbad
rohkem elus kui mina ise

mul on süda ja palju tukseid
harva juhtub kui unustab rütmi
siis hingab uuesti sisse ja välja
vaatan oma elusaid sõrmi ja varbaid
oma kumavaid sõrmeluid
ja sõstraplekke
nii on mu süda soe ja elus
nagu ma ise

palavik

I

vajun kirsipuu alla
kirsside käärind mahl tilgub mu juustesse
ja ritsikad närivad mu sääri

II

kirsiveini rauane maik tegi suu kohevaks
värvin laiade pintsliõtõmmetega vana maja
võõpan praod veiniseks
puusilmad verevaks
käed veriseks
tumepunane mahl voolab mööda mu randmeid
valgub jäsemeid mööda mullani
maalin seinale freskosid
mina olin siin
minu kirsivein oli magus
meie maja mäletab

Vana Tallinn

kunagi tahan olla vana ja kortsus nagu loetud ajaleht
tahan kitkuda kulme ja kissitada oma kunstriipsmeid florida päikesepaiste all
suits suunurgas loen kellegi
synnikaardilt õnne ja õnnetusi
elan vagunelamupargis ja kasvatan puusalt ymberkaudseid jõmpsikaid kellel pole kindlat
uneaega
ostan oma kassile ainult kallist toitu ja kastan lilli yle
kohaliku nurgapoe myyja teab mind nimepidi, mäletab mu lemmiklikööri
paratamatult olen syndinud floridast kaugele
eestis kastab taimi minu asemel üle vihm
ja lemmikliköör on kõigil üks

*

suvi pole alanudki
aga minu põlved on sinikaid täis
justkui oleks mustikais palvetanud
merel laiutab hilisõhtune taruvaik
luiged sõuavad pilliroogu
paitan neid pilguga
kardan puurilinnuna taassyndida

Marta Talves

B basseinid

B sikutas taskust välja väikese tumesinise kera, mis oli lõpmata kibe, ja hakkas seda puhuma nagu imeõrna tumedat taevast, mis kasvas pehmeks, hingavaks, paisuvaks ja kahanevaks, voolis erinevaid järke, millest polnud võimalik välja lugeda ühtset korrapära, ometigi aimdus seal aeg-ajalt tuttavlikke elemente, korduvusi, ja selle korduvuse ja kaose tantsu pidev korrutamine, ühel ja samal toonil, justkui igavese halli akadeemia seinte vahel, muutus laiskuseks, mis uputas kõik, kes temasse kui petlikusse ookeani suplema jooksid, ning kui laiskus oli võltsmerena üle maailma laotunud, uputas ta viimaks iseennast ära ja kadus kuhugi teadmatusse paika. B kõndis olematul tänaval ja voolis sellest väikeseid leivapäitse, mille kavatses homme maha müüa. Ta kõndis ja mida kauem ta kõndis, seda väsinumaks ta muutus, ja seda enam tuli talle meelde lapsena kuulnud lause „toiduga ei mängita“. Kas samamoodi võis öelda: „keelega ei mängita“? – ja veel edasi, eluga, ja veel edasi, lihtsalt „ei mängita“? B mõtles sellele kurvameelselt, kui kuulis järsku kedagi tänaval laulmas nii kauni ja puudutava häälega, nagu vist keegi polnud kunagi varem üheski maailmas, üheski ajas ega paigas laulnud. B poetas pisara ja kuulas laulu, mis hakkas tema endagi kurku immitsema ja täitis selle kummalise veniva toonide mänguga.

Siiski – kas ka see ei olnud mäng? Vaevatud ja kurblik mäng, seda hullem – või kas ikka hullem? Ikkagi mäng, mäng, mis pole süüdi selles, et laiskuse võltsmeri kõiki mängulisi kimbutab. Keegi polnud milleski süüdi – selles oli B veendunud ja silmitses nukral pilgul kõiki möödujaid – ta oli nüüd jõudnud kirikuplatsile, kus ta kunagi meelsasti (ja vahel mitte nii meelsasti, kuid siiski harjumusest ja oskamatuses harjumusest kõrvale astuda) käis, mis oli ruudukujuline, keskel punastest tellistest luteri kirik (nagu nad kõik) ja laupäeviti ja kolmapäeviti ümberringi turg ja igapäevaselt ümberringi kaarjate akendega majad ja kiriku kõrvalukse auku oli keegi kodutu endale pesa teinud. Taevas ohkas sügavalt. Kedagi polnud päästmas! Naeru polnud kiriku ukstes päästmas! B kõndis ringi oma mälestuses, ja nuusutas kõike, mis seal nuusutada võis. Ta laskis pilgu mitu korda üle ruudu käia, ruudus peitus tohutu rahu, mille ta kiiresti üles maalis, ja leidis end järsku sõbranna uhkest laeakendega korterist – korterist, mida ta üüris küll vaid õnne ja ebakindluse peale, kuid mis B arvates oli seda väärt, valgus laeakendest oli tohutu, oli hele ja õnne andev, isegi vihmastel päevadel ja Berliini lõpututel pilvistel päevadel, kuudel, nädalatel helendas akendest õnn, helendas taevas, samal ajal kaitses klaas oma kindlate raamide ja maja oma kiviseintega tuule eest – mida enamat võis inimene elus soovida, õigemini oli see enam, kui B oleks osanud soovida, kuid nüüd avarus tema võimalike soovide rannik tänu lähedasele kokkupuutele teistsuguse eluga. Jaa, kõrgete lagedega, katuseakendega korter, särav ja hubane, ühtaegu avar ja pesalaadne – ühtaegu avatud ja suletud, kauniduse tõeline kuju. Turvalisus ja vabadus viimaks moodsa arhitektuuri poolt ühendatud.

Aga järgmisel hetkel kukkus B pimedusse, minnes sisse mingisugusest väikesest uksest, millel oli ähmane nimesilt ja kus elas keegi võõras. Sõprustunne oli kadunud, võõras istus vannitoa nurgas ja luges ajalehte, tegemist võis olla vanapagana endaga, aga võib-olla ka kellegi teisega. Võõras keerutas sõrmi, ja sõrmed keerduvad tõepoolest lõputult, sõrmed hakkasid lõhenema ja nende vahelt kasvas välja uusi sõrmi, ja kasvas uusi sügavikke, B-l ei jäänud muud üle kui panna trikoo selga ja minna sügavikesse suplema. B-l oli seljas punase-kollasetäpiline trikoo ja jalas ujulestad. Ümberringi oli õudselts palju rahvast, kõik muudkui ujusid. B ujus muudkui edasi. Kõik muudkui ujusid edasi. Ujumine hakkas toimuma ringides, mille ümber sigines üha rohkem ja rohkem ringe. Appi, mõtles B, laup higiga

kaetud, oma ruutu igatsedes. Kui ma ometigi leiaksin ruudu! Leiaksin taaskord oma ruudu, siis ma pääseksin. Pääseksid millest, armas B? Kuid B ei kuulnud ühtki küsimust, ei kuulnud ühtki häält peale kasvava sumina, peale kasvava sulina, peale kasvava basseini, ujujate, vihmavee ja tehiskoskede armastava valju hoolimatu ekstravertse ümina – B ujus muudkui kiiremini ja kiiremini, sest ringilaadne ujumine hakkas toimuma aina kiiremini, ja kõik ujusid tema ümber aina kiiremini. *Oh jumal, – kui ometi leiaksin ruudu, mis mind siit päästaks!* Ka tema ujus kiiremini – *Ma ei jaks enam!* – aga ometigi, enda üllatuseks jaksas, ega polnud kindel, mis oli hullem – kas see, kui ta poleks enam jaksanud, või see, et ta ikka veel jaksas! Ja ta jaksas veel ja veel – basseine tekkis ümber aina rohkem ja rohkem, inimeste trikood lehkasid, ujulestad virvendasid kollaselt, punaselt, siniselt, roheliselt, valgelt, pruunilt, mustalt, roosalt, ujulestad muundusid lõhedeks, lõhed forellideks, forellid korallideks, korallid koorideks, mis laulsid lõputult vägevamaid laule – ja nii edasi, ja nii edasi. B ei suutnud oma kõrvu uskuda – küll põrutavad, kas nad ära ei väsi? Kes seda vägevust enam usub? Kuid uskujaid oli, kõik ujujad paistsid uskuvat, B vaatas ka ringe, mis ümberringi oma asju ajasid, keerlesid, paljunesid, ja millesse ujujad tõmbusid. *Kuhu see siis kõlbab*, kehtis B õlgu, ja seda mõeldes avastas ta, et istub jahedal tänaval, kevadest ja talvest kaugel, ja kogu basseinimaailmast meeletult kaugel, nagu poleks sellel hirmsal läbielamisel mitte mingit kaalu, nagu poleks seda kunagi juhtunud, nagu poleks kunagi olnud seda lõputult kiirenevat helesinist, säravat ja kibedalt kloori järele lehkavat tralli, säravat ja kibedat koori, see oli unustatud, see oli minema pühitud, ta istus tänavakohvikus ja suitsetas sigaretti ja ütles enda ette „kuhu see siis kõlbab, natuke võiks olla lugupidamist ka,“ ja ta ütles seda elule enesele, ta ütles seda karmilt, aga hajameelselt ja omamoodi sõbralikult ja järgmisel hetkel unustas ta ka, et oli seda öelnud, ja vaatas šokolaaditükki, mis talle serveeriti, ja otsis sealt ruutu, ja tundis järsku õudust, sest ta ei leidnud šokolaaditükist ruutu, kuigi see oli selgelt ruudukujuline. See oli selgelt ruudukujuline, aga ruutu ta sealt ei leidnud. Palun halastust, palun lohutust, kutsuge ingel. Kohe ilmusid viis-kuus-seitse-kaheksa, kuni kaheksakümmend viis kelnerit erinevate telefonidega. „Kuidas ma ometi valima peaksin, kui neid on nii palju – kui neid on nii palju, ei saa ma ju enam ühte uskuda – mul on vaja uskuda, uskuda ainult ühte!“ „Niimoodi ei saa,“ ütlesid kõik kelnerid üheskoos ning

kadusid ära. B tundis metsikut ahastust, mis ähvardas ta paugupealt ära süüa. Kui halva valiku oli ta nüüd teinud. Talle pakuti viit kuni kaheksakümmend viit inglit (olgu too siis tõelises mitmuses või ainsust esindavas mitmuses) – ja tema oli ahastuses, segaduses ja kinnisideelisuses kõik ära põlanud – ja pidi nüüd kannatama. Mida õieti? Keeldumist? Miks polnud ta oma keeldumises kindel? Miks ei võinud ta jääda oma otsuse juurde? Uudishimu selle suhtes, mis oleks võinud olla, võttis võimust. B asus seda kaardistama ja sai aru, et see kahetsus oli tumepunast värvi. Tumepunast värvi nagu vein, nagu veini maitse, nagu tumepunased kleidid, kingad, eriti siidist või sametist – eriti sametist –, tumepunane, nagu võiks olla üks eriti õdus magamistuba, selline, mida ta oli kunagi kujutlenud, et oma tulevikust leiab, ja millest osa oli ka korra leidnud ja millest teise osa oli leidnud kellegi jutustusest, punane tuba, tule värvi, hõõguva suu ja silmade tuba, tuba, kus on pidevalt liiga palav, kuid mille seinad kunagi ei higista. B põsed õhetasid. Vähemalt juhatas see mõte eemale ruudu puudumist puudutava neuroosi juurest. Üleüldse neuroosi juurest, mis end kõiksugu erinevate kujundite külge armastas haakida, viimasel ajal tundus lausa, et valimatult – kas tähendas see ehk neuroosi viimaseid heitlusi, et ta valimatult end igale poole üritas külge pookida? Et tal polnud enam kindlat sihti, et tal hakkas kaduma algne täpse korduse jõud? B ei teadnud, B ei tahtnudki teada, või kui tahtis, ei teadnud ta, et tahtis, või ei tahtnud tahta teada, või ei tahtnud teada, et ei tahtnud teada. B pööras kõik laused ümber, lihtsalt tagurpidi, ja virutas neuroosile jalaga. Kohe häbenes ta oma tegu, aga seda ei saanud paraku tagasi võtta – ja kui ta nüüd järele mõtles, ohkas ta lihtsalt ja tema ohe näis olevat kollast värvi, peaaegu et just enne oma suubumist õitsele löövat, jättes endast õhku igavese mälestuse – niikuinii tuli tal harjutada asjadega silmitsi seismist, isegi kui need võivad olla koledad – see tähendab, kui neil puudub igasugune maitse, ta pidi harjutama halva maitsega silmitsi seismist – sest halb maitse oli üksnes halb maitse tema enese suus, oli halb maitse, mis immitses kaugest haavast, ürgsest ja ajatust haavast, mis end kõigi aegade külge pookis ja igale poole hirmu istutas ja poetas, nii et teda immitses kui igemetest verd – punane, samuti punane – elu ja surm, hea ja halb,

B langetas pilgu,

B mõtles ja mõtles,

B ei suutnud veel magama minna,

B oli nüüdsest igavesti ärkvel, ja see ärkvelolek oli ühtaegu tohutult väsitav ja tohutult jõuduandev, B silmitses tuld, B muutus tuleks ja läks põlema, B haaras kinni millestki, mille nägu ta ei näinud, võib-olla oli see hoopis Keegi ja mitte Miski, võib-olla oli see vanapagan vannitoas, vanapagan, kes istus ja luges vannis ajalehte (kusjuures lihtsalt tühjas kuivas vannis, ilma veeta – see on oluline märkida).

B haaras kinni lapsepõlvemälestustest, kellegi varvastest, kellegi hammustusest, esimesest korrast, kui ta arsti juures süsti eel ei viselnud ega karjunud, sest oli sel korral näinud, kuidas üks teine laps sedasama tegi – ja ta ei tahtnud olla samasugune –, B haaras kinni vastikusest, ürgsest põlgusest, võõrustundest iseenda sees, varahommikutest, kellegi põgenevatest kätest, kellegi kaugelolekust, mittekellegi lähedalolekust, iseenese kaugelolekust ja lähedalolekust, ja tuli aina lähemale, ja lähemale, ja veel lähemale,

sellelesamale

käesolevale

hetkele,

mis

lahti

rullus,

mis lahti koorub

just praegu, nagu pisike muna,

nagu munakujuline mõttekild, nagu

marmor, mis ei ole marmor, nagu soov, nagu suudlus,

nagu uus algus, nagu läve ületamine – seekord see juhtub, seekord ei veni lävi meeletult pikaks ega muutu ookeaniks, kuhu ma lõputult upun, üha uuesti ja uuesti –, kuid nagu ta seda mõtles, nii see ka juhtus, lävi muutus ookeaniks, ja B-l ei jäänud muud üle kui minna ujuma, lõputud basseinid särasid uuesti ringtantsus tema silme ees – ta vihkas ringe, ta armastas ringe – kas mõlemad samal ajal teeb kokku sama mis ei kumbki? Ta mõtles, et samal ajal mõlemad on samal ajal ei kumbki, aga eikumbki ei saa olla ilma mõlema samaaegsuset. Niimoodi läks ta jälle ujuma, ja ujus ja ujus, ja heitles ja heitles, ja ujulestad virvendasid jalgade ümber. Ümberringi olid jälle ujujad – paar nägu tundis ta ära, ja ütles „Ah tere, sina ka siin!“, aga kaasujuja ei tundnud teda ära ja vaatas imeliku näoga – B kõige suurem hirm – et teda vaadatakse imeliku näoga – sai teoks ja seejärel ujus ta muudkui edasi, ise õhetades higist ja tervitust kahetsedes, aga siis ujus keegi jälle tema ligi

ja ütles „Ah tere, sina ka siin!“ ja B ei olnud sugugi kindel, kas ta seda ujujat tundis – kuigi ujuja nägu veidi silmitsedes hakkas talle tunduma, et see oli täpselt seesama tüüp, keda tema enne oli tervitada püüdnud –, kuid sel juhul poleks sugugi loogiline, et too nüüd teda tervitama tuleb – või tuli talle järsku meelde? B seisis kohutavalt võimatu valiku ees: kas tervitada kõhkleva toonil vastu, tervitada julgel toonil vastu, või vaadata vastu imeliku näoga nii, nagu enne oli vaadatud teda. Mingi kättemaksu suhtes soovis teha just viimast. Kuid niikaua, kui ta mõtles, viis vool kaasujat juba minema. Nüüd hakkas B end siunama justnimelt otsustamatuse pärast: jäigi elegantne otsustav Tegu tegemata: kuid mida kauem ta mõtles, seda lähemale jõudis ta otsusele, et see, et ta kõhklusest ja teadmatuses tervitamata oli jätnud, see oli vähemalt etem kolmandast variandist – et ta meelega oleks tervitamata jätnud –, sest vähemalt ei teinud ta seda teatud imelikku nägu (B ei mõelnud variandile, et kõhklusel endal võiski olla seesama imelik nägu, kuid peeglit tal õnneks parasjagu polnud, vähemalt säästeti teda sellest valgustuse õudsast vormist, ta pidi leppima üksnes moonutatud, ebatäpse kujuteldava peegliga – eneserefleksiooniga). Mil määral on otsused üldse teadlikud ja mil määral teadmatud? B ujus hajameelselt kaldale. Ja järgmisel hetkel oli ta muidugi täielikus hämmingus – kuidas tal ometi see õnnestus? Nüüd pikutas ta imeliselt rahulikult rannal, seltsiks ainult paar inimest, keda ta ei tundnud, kuid samahästi oleks võinud tunda, nad tervitasid üksteist hoolimata sellest, kas nad tegelikult üksteist tundsid või mitte, ja B-d täitis täielik rahu olukorraga – sel polnudki ju kunagi tähtsust, kas üksteist tunti või mitte, ja missugused suhted kellelgi kellegagi täpselt olid. Rannal paistis kaugel sõnatoorium, valge ja kliiniline, tõenäoliselt aoseksuaalne ehitis, ka rand oma rahuga hakkas muutuma kahtlaseks, kuid B suunas oma pilgu vahule ja keeldus sõnatooriumikujulisest kahtlusest. Ta muutis selle sõnajalakujuliseks kindluseks ja asus sinna elama ja kutsus külalisi, kes kõik teadsid öelda midagi ja ei midagi haiguste, hädade ja südamevalude ravimise kohta, kuid tähtis oli, et nad tulid, seal sõnajala sees lauldi koos, ja naerdi, igaüks oma üksinduses, ja ometigi üheskoos.

B ruttab üle silla

See on lugu sellest, kuidas B asub ületama silda, kuid eksib selle lihtsa ülesande keskel ära.

B ruttab üle silla, B hüppab ja kargab. Sild on punastest tellistest. Saabub pikkade patsidega tütarlaps. „Kust te tulete?“ küsib B. „Minevikust,“ vastab tütarlaps. Kaob ebamäärasesse uttu, mis mähib endasse aegamööda kogu jõe, see algab aastaid tagasi, aastaid ja aastaid udu mähib jõe endasse. Aastaid ja aastaid pühapäevi, jalutuskäike üle silla. B ei suuda lõpetada hüppamist ja kargamist, kuigi telliskivisild muutub aina tumepunasemaks, aina rõskemaks, ega sobitu kuidagi kargamise reipa vigurdamisega. Udu sööb vaikides telliseid. B armastab õhtupoolikul tumerohetavas toakeses kedagi, kel on lahtised juuksed, ääretult pikad ja laiad. Mõnikord on sel kellelgi väga vana nägu, tema kortsud on jõesängid ja ojad. B leiab end kortsude maailmast, loeb neid kui märke, mis midagi ei tähenda, vähemalt mitte midagi, mida ta seletada või tõlgendada oskaks. B ohkab sügavalt ja arvab end sel hetkel olevat üsna koskede moodi. Seletada ja tõlgendada! Seda ju tahetakse. Ta istub suure raske kirjutuslaua taga, mis on asetatud tema ette eikellegi poolt, tema käsi puhkab laual, ees on paber, millele on juba kirjutatud sõnad, mida ta lugeda ei suuda, udu mähib teda nüüd aeglaselt endasse ning ta on jõe ääres, taaskord jõe ääres. B puhkab, udu kõneleb. B kuulab kõigest väest, kuid ei mõista ühtegi sõna. Pominad, sosinad. Udu ootab kedagi. Ootab kedagi, B-le jääb selline mulje pomina toonist. Udu ootab Kedagi Teist. B tunneks end üleliigsena, kui ta end nähtamatuna ei tunneks. Nähtamatus tühistab kohatuse tunde, nähtamatus on tõeline kohatus, kohatus ilma kohatustundeta. B silmad on suured ning ta uurib igat udu pominat, sosinat, pikki ja lühemaid pause. Laiu pause, sügavaid pause. B-l on aega, lõpuks on tal aega. Nii järsku on saabunud tema ette suursugune ja helde teadmine sellest, et aega on. Kust see aeg ilmus? Nagu ime, mingi temast sõltumatu juhuse läbi ilmus meeletu aeg, meeletult avara, avala loomuga, sellist avarust pole B veel kohanud, avarus ajab üle avaruse ääre, avarusest välja, avaruse sisse pesasid punuv, lahustav, lammutav, kõrvale kalduv, kõrvalisuse mõistet samaaegselt ja samaaegselt juba enne tühistav aeg, aeg, mis ei näi enam aja moodi, ta silmad on liiga helled ja ka liiga tühjad liiga, liiga, liiga, liiga, et olla iseenda nägu, et olla äratuntav ajana.

B istub nüüd udu peetavatesse pausidesse, ükshaaval, üks paus pikem kui teine, mõõtmalt pikem, tundub B-le, nii et ta hakkab mõõtma pausi mõõtmatuses joonlauaga, mil pole ühikuid, B mõõdab, joonlaud tantsib tema käte vahel, muutub aeg-ajalt kõveraks, muutub ringjaks, muutub ümaraks ja pehmeks, soojaks ja õhetavaks ahjuõunaks, mis hakkab vastanduma värsketele klaaridele rohekatele õuntele, rohekate õunte värskus ja reipus võtab varahommikuse supluse kuju, kaldub siis iseenesest kõrvale ning võtab sõjaväelise korra kuju ja tühistab kõrvalekaldumise vastanduse kaudu, muutub teravaks noaks, mis lõikab läbi udu pauside, udu pausid avanevad, haavadest voolab veel enam valget udu, veel enam, valguse vaikus voolab vaikusi, millel on omad valgused, valgused valgustavad valguste valguste valgusi, valgused uudistavad ääristusi, B armastab aega, mida on järsku nii palju, et ajab üle ääre, ühes hetkes nii palju, hetke sees olevas hetkes, mille sees olevas hetkes on veelgi väiksem aja ava, mille sees on veel üks, ja veel, kuni B ei jõua neid enam lugeda ning allaandmisest sünnib tunne, mil pole nime, mis viib B endaga kaasa, jättes ta täpselt sinna, kus ta parajasti on, olles ta juba viinud kaugemale, tantsiskledes kauguse ja läheduse rongirööbastes vahel, kaugust venitades, lähedust kitsendades, vaadates, kuidas lähedus muutub soojade pehmete ahjuõunte läheduseks, mis on ühtlasi kaugus, kui nad pole veel suhu jõudnud, mis muutub läheduseks sel üürikesel hetkel, kui nad on suus, kuid sellele mõeldes muutub ikka kauguseks, mis muutub neelates veel kaugemaks, sest õunad on nüüd juba kadunud kõhtu, mis on ääretult ja lõpmatult kaugel sellest hetkest, kui ahjuõun ootas veel söömist, nüüd tundub mälestus lähedasem, mälestus kõige lähedasem, kuid ometigi võimatult kaugel reaalsusest, kuni lõpuks ei jää B-l muud üle kui ristida kaugus läheduseks ja lähedus kauguseks, mõlemad korraga moodustavad nullpunkti, millest ta tunneb mingit külmsooja tuumset hingerahu. Juhtub see, et B, kel on probleeme neurootilisusega, annab alla ja lakkab endagi üllatuseks muretsemast, B avab suu, uudistades tummalt, suleb suu, uudistades valjult avasuletud aeda, mille huulte vaikus kõneleb temaga, laulab, laulab ja kõneleb, laulud laulavad laugjaid sõnelusi – sõnelused on pehmed üksnes juhul, kui nad on pärit pehmete sõneluste seast, see tähendab, kui nad on nemad ise, pärit iseendast. Pausid laulavad. B ei kao uttu, see pole sugugi nii. Ta on alles, tal on käed, üsna pikad ja kõhnad, tal on varbad,

mis valutavad, kui need kogemata vastu tooli ära lüüa. Tal on igatsus, tal on igatsuse ääretu nälg ja janu, mida käesoleval hetkel kustutab aja tavapärasest tavapärasemana oma tugevust ilmutav vool, ääretu sõnade ja pauside vool (ma lähen sinna, teen toda, seal on see, kes räägib niimoodi, ta ütleb tavaliselt nii, ta ütles nii eile, mis ta täna ütleb, mis ta küll mõtleb, mis ta minust ometi mõtleb, kes ma tema jaoks olen, kas ma peaksin minema siit või sealt, kas ma peaksin selle kaasa võtma, kas ma selle peaksin ka kaasa võtma või pole see nii oluline, seda võiks olla tarvis selle jaoks, aga siis jälle ei mahu see teine ära, aga mõlemat võtta on jälle tüütu, siis läheb raskeks, samas saan kohe koti ära panna ja siis pole lõpuks vahet, kuigi reisimise hetkel oleks samuti meeldiv tunda kergustunnet, mis lisaks teeloleku tundele tõelisust, teeloleku kerguse ideele lähedamat teostust, samas kustutab minu mõtlemisprotsess seda kergust juba praegu, liiga paljude otsuste raskus, kas üldse enam minna, kuidas niimoodi saab minna, kui mõtted pole mineku moodi mõtted, või on need just mineku moodi mõtted, kui minek polegi kerge, kui polegi, need on ennemineku mõtted, kui klaustrofoobiline, kui võimatu, kui võimatu on ennemineku mõttemaailm, sellest ei pääse kuigi kergelt välja, see on labürint, minu väike tuba, nüüd aitab, ma lähen, ma lähen, samm, samm, samm, trepp, uks, tänav, tuul, unustus; huvitav, mis tema teeb, temaga pole ammu rääkinud, miks ma temast järsku mõtlen...), ääretu ääretus, mõtete vool, mis ei peatu, mis ei peatu, kui B seda ka tahaks, mis on olemise üle ääre voolav rõõm, mis on ja ei ole rõõm, mis pole rõõmu näoga, mis muutub võõraks väeks, mis on liiga tugev tuul, mis puhub otse silmadesse, suhu, mis lämmatab, tekitades tunde, et ei saa hingata, kuigi see on üksnes õhk, see ongi õhk ise, mis lämmatab, see, kui teda on liiga palju, ja siis järsku, selles meenutuses ikkagi hingata, avastada selle erakordne võimalikkus, tekitab joovastust.

„Me hakkame tasapisi sulgema.“ B paneb koti kokku, kõnnib aeglaselt üle tasase aeg-ajalt tehiskuna tunduva ranna, mis on tema olemine mõtete ja keele ookeani kaldal, kus ta võtab ette igapäevaseid suplusi, kus ta aeg-ajalt eneselt küsib, kas ta võiks ujuda kaugemale, kuid et ta on argpüks, jääb ta alati piisavalt lähedale kodurannale, ja et ta on enda vastu leebe argpüks, vaigistab ta küsimuse ning kahtlustab seda kui kiusajat „Miks sa kaugemale ei julge minna?“, kahtlustab teda pettuses, päeva lõpuks tunduvad B-le kõik asjad küll ühtmoodi pettusena,

ta ujub tagasi rannale, mis on ja ei ole seesama rand, kust ta
hommikul vette sulpsas, seal ootab teda valge sanatoorium, kus
tema eest hoolitsetakse,

kaetakse tema põhivajadused nähtamatu kauge
umbmäärase raha eest, millele B ei mõtle,

ei julge mõelda,

sanatooriumiski soovitatakse talle sellest mitte mõelda,
vähemalt mitte liiga palju.

Järgmisel hommikul läheb ta ehk ujumise asemel
jalutuskäigule ning vaatleb, kuidas see allegooria kirjakeele
loomusega reageerib,

siis ülehomme

ehk jälle üks suplus.

Sanatooriumis öeldakse talle enne magamajäämist:

ärge muretsege, armas inimene,

teie ainus kohustus on olla vaba!

Elisabeth Heinsalu

viimasele vaikusele

keskpäevane päike ei paista tuppa
 nõukatapeet koorub vaikselt maha
 kõrvalkorteris raadio läheb valjemaks
 naaber ei kuule enam hästi
 aina enam eksin ja pettun
 ta uinub südaööl raadio saatel
 jõuan sinna, kus mul elu anti
 vaikus võtab kõrvad lukku ja vilisema
 palju on neid, kes kõigi nimel elavad
 ja vaikides surevad
 mitmeidki neid, kes ainiti vaikivad
 ja esimese lause järel heidavad hinge
 sa oled kui valguse piir
 ühel pool tuba ja teisel lõputus

augustikuu

need olid viimased suvepäevad
 kus päike paistis tüütuna
 ma kohtasin kohvikutes vanu sõpru
 neist oli ütlemata ükskõik
 tulid ja lobisesid
 ma jõin igas kohvikus roosat jooki
 käisin üksinda kinos vanu filme vaatamas
 ostsin antikvariaadist kellegi raamatu
 kes võinuks olla mu sõber
 istusin faatumi toas
 ja tundsin, et sügist tänavu ei tulegi

mukri

sa lubasid näidata mul koidikut
eestimaa suvises rabas
ja jäime siin hommikus alasti
lauka vesiroosidesse kinni
kuid aeg, mis praegu
hellalt hoiab mind
mäletab veel noore
kassikaku appihüüdu
nüüd keegi teine mängib sinu neidu
ja varsti meie kõik nõretame rabaveest
ja pistame kuukarva juustesse vesiroose

plekktrumm

ma ei saa olla õnnelikum
kui päeval, mil sügis
aknast sisse on paistnud
kui pööripäevast räsitud pea
kohtab sõnu toovat tuult
nüüd inimeseras teab oma tõde
rohkem kui eilsel suvel
kuid ei tunne veel talve külma
ja sügise lehtede sisse
sügavale pistan ma pea

Oled Eesti Kirjanike Liidu noorte eelmise tuumiku liige, viibisid ka rühmituse sünni juures ning aitasid koostada väljaannet „Grafomaania“. Kogumiku arvustustes öeldakse, et omaalgatuslik kirjanduskogukond pakub noortele kirjutajatele vajalikku tuge. Kuidas on see kogukond sinu loometeed mõjutanud? Faatumi tuba, kus te koos käite, on siinseski luulevalikus esindatud.

EKLN on eelkõige mõjutanud kirjanduslikku maitset, sest oleme selle aasta jooksul tutvunud paljude eesti ja välismaa autoritega, nii isiklikult kui ka raamatute kaudu, mis on ka oma maitse perspektiivi seadnud. Kindlasti olen ka palju julgust saanud, et oma tekste teistele lugemiseks anda, oleme palju esinenud kõiksugustel kirjandussündmustel ja oma kirjandusõhtutel. Loominguliselt on tekkinud rohkem ideid ja kõlapinda oma mõtete jagamiseks.

Peagi ilmub sinu esimene luulekogu „Kui ma olin udu“. Kuidas on sujunud luulekogu koostamine? Kas protsessi käigus oled jõudnud tõdemusteni, mida tahad edasi anda teistele noortele luuletajatele, kes soovivad oma loomingut trükisõnas näha?

Luulekogu koostamine on olnud üllatavalt pikk protsess. Kui keegi oleks mulle öelnud, et kahe kuu asemel ilmub kogu pooleteise aasta pärast ja muutub tundmatuseni, siis ma ilmselt poleks jaksanud seda ette võtta. Õnneks on praegu veel piisavalt pealehakkamist ja naiivsust, et mitte pooleli jätta.

Protsessi käigus sai selgeks, et kõike, mis on endale südamele lähedane või mälestustega seotud, pole vaja avaldada, sest see on lihtsalt klišeelik ja igav. Tuleb varuda aega ja julgeda oma stiili muuta. Tuleb ilmselt leida enda seest üles see hullus, mis sinu sisemust võimalikult tõetruult paberile manab.

Viimaks ei tasu pliiaitsit nurka visata, kui kirjastustelt alguses eitavaid vastuseid saad. Ma arvan, et arenesin ise kirjutajana just siis kõige rohkem, kui olin palju ei-sid saanud.

Mõni rabav, meeliülendav või lihtsalt meelde jääv kultuurisoovitust?

„Kultuuristuudio. Kirjandusministri juures“ saade Viivi Luigega. Viivi Luige ajatu vaade praegu ühiskonnas toimuvale tõmbas mu kitsa maailma ühe mõttega väga avaraks. Me elame justkui sarnases inimeste hullusest küllastunud maailmas nagu 30ndatel aastatel. Luik tabab sõnadega ühiskonna tõelisi valupunkte ja riivab töökilde, vaatamata sellele on temas inimeseks olemise rõõm ja elavus.

Mattias Veller

PÄEVIK

Septembrikuus, kui hakkab jälle külmaks minema, sätin lehtlas enda ette lauale kõik oma toataimekesed ja mässin nad räbalatesse, mis pidid saama maalikaltsudena ära kasutatud. Nii on nad kaitsitud. Omad lapsukesed. Miski, mille eest võin täielikult vastutada ja sellega hakkama saada. Nende usaldust mitte reeta, neid mitte haavata kuidagi kogemata või poolkogemata või kuidas need asjad üldse käivad, ma ei tea. Pakin nad korraks ära ja jätan ööseks sinna, saavad ehk tsutt karastatud.

Ka see on loomulikult asendustegevus, aga selline, mis võiks vähemalt esteetilisel tasandil ära petta. Äkki mu lopsakas tubane troopikaed võiks paista piisaval määral süsihappegaasi siduva kooslusena, ei? Olgu. Ma ei tea ju. See vist on asendustegevus mingile päristegevusele, mida ei pruugi olemas ollagi. Aga... vahest võtan end ükspäev kokku. Äkki need puidust jullad ja vormivõtud ja kuradi *performatiivsed žestid* on asendustegevus ja äkki... Aaa! Äkki, tead, appi, äkki see päristegevus ongi teha asendustegevusi nii kaua kuni saan aru et need asendustegevused ongi olnud terve aeg päristegevused kuigi hahaaa loomulikult saavad need päristegevused lõpuks jälle asendustegevusteks! Toon oma vanadesse dressidesse mähitud vahalilled hommikul tuppa tagasi ja nad on karastunud.

Teine päev istun trammis ja loen oma rövekirjandust ning mõtlen igasugu lõbusatest asjadest, mida

võiksin materjaliga teha. Puiduga näiteks. Jaapani saega ja peitliga ning vahel dremeli, tikksae ja akutrelliga. Arvan, et naudiksin seda. Aeg-ajalt tunneksin, et see kõik on hästi tõsine ja tähtis, mis mõnikord aitab üleliigse nukruse vastu. Uitmõte: üks suur silt, tähendab, nagu reklaamtahvel Laagna teel või maantee ääres, kus on mingi lollakas lause kirjas, aga ikkagi ka natuke midagi ütlev, või mis, noh, see, kui asjal on *sõnum*, eks. *Ettevaatust, auto!* näiteks. See tundub pull ja paneb kuidagi muigama, mõtlen, sõites bussiga Telliskivi Rimisse, et osta superliimi, millega parandada need nõukaaegsed narkar-rokkstaari prillid, mis ma ühel järjekordsel vabal päeval siseturismitades järjekordsest väikelinna kaltsukast ostsin. Ja aelen hommikul voodis, siis kui tema ja kõik teised juba ammu midagi asjalikku teevad, mõtlen tühistest asjadest. Võin olla ta mina ja teine. Mõtlen oma puitkonstruktsioonidest ja arvan, et kuigi toredad, on need eeskätt ikkagi põhjendamatu tilulilutamise maailmalõpuajal ja ma peaksin oma ajaga midagi kasulikumat tegema. Loen oma rövekirjandust, laen akupangast oma *bluetooth*-klappe, sõidan Piritale. Ujun. Ujume. Mina ja kohalikud. Ise pole kohalik. Sõidan rattaga 20 km linnast koju ja tunnen end õilsana. Risti vastupidi omaenda kriteeriumidele ei tee ma sel päeval oma ajaga mitte midagi kasulikku.

Võibolla olen lihtsalt suuresti kaotanud emotsionaalse sideme objektide valmistamisega ja sellesse panustatava tööga. Või ei usu ma

enam juttu, mida endale objektipõhise kunsti kohta rääkisin. Juttu seostest ja poeetilisusest, materjali mängust iseendaga, kunsti valda paigutava käelise töö ja tööliisklassi lihttöö seostest, potentsiaalsest ühiskondlikkusest ja poliitilisusest, uute maailmade võimalikkuse demonstreerimisest. See kõik on jäänud aina kaugemale ja oma emotsionaalse kaalu suurelt jaolt minetanud. Taoline kunst on nagu üks armas väike lind oma pesakeses meie hoovi nurgas kõrge tamme otsas. Palavamatel hommikutel avan kõõgis akna ja ta laul tuleb vahel sisse, see on tore ja meenutab midagi. Mõnikord jään teda natuke kuulama. Aga me teed ristuvad õige harva, aina harvemini. Ma ei tea, milles asi on. Tema on ikka samasugune. Võibolla ei pea ma end tema vääriliseks või kardan talle rohmakusest liiga teha. Vaatamata kõigele tunnen siiski midagi, kui puutun mõnel näitusel kokku millegagi, mis väga meeldib. Mõni hästi oskuslik ja tundlik lind oskab laulda just sellist laulu, mida ma kõige meelsamini kuulan. Käin sõpradega avamistel ja näen ikka neidsamu nägusid, aga nad on mulle lähedased, ma saan neist aru ja enamasti me mõtleme samamoodi, nad meeldivad mulle.

Osakonnaga käin suvepraktika osana Veneetsia biennaalil. Lendame oma terasest reostuslinnuga sinna uppuvasse linna. Uputama sedasama linna, aitama kuivatada Itaalia suurimat jõge. Kohale jõudes leiame teisi lendureid, kes koos jutlustavad meile lendamise ja muu põletamise kahjulikkusest. Kõnnime, pildistame, mõtleme. Valvame üksteise järele, et me ikka vett jooks ja varjus püsiks. Arutame selle biennaali trende. Üritame Euroopa rahadest viimast võtta.

Ega kunst vist otseselt ei „tee“ ega „tegele“, aga vahest ta ikka „ütleb“, aga sel juhul on see enamasti hüüdjä hää kõrbes, mis on täis teisi hüüdjaid, kes kõik koos, kuulmekaitsmed peas, aina hüüavad. Samu sõnu ja mõtteid hüüavad need hüüdjad kõrbes, ei ole oma pingutustes ökonoomsed, ei jäta ütlemata seda, mis juba öeldud või mis paistab äraleierdatud ja tühi.

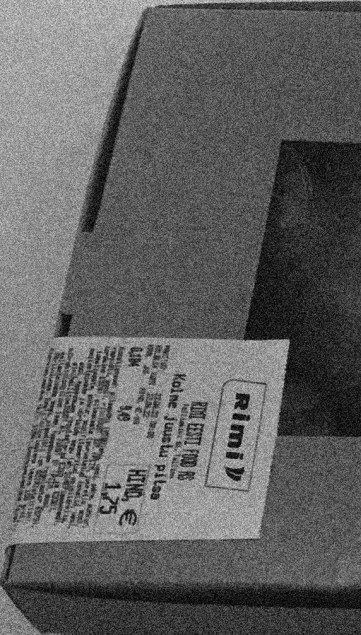
Pikalt tahtsin olla väga hea hüüdjä. Tähendab, selline, kes väljendab täpselt, läbimõeldult, piisava julgusega seda, mida rahvas kuulma peab. Mitte seda, mida nad ilmtingimata kuulda tahavad, aga ka mitte niivõrd

šokeerivat, et lihtsalt lukku tõmbavad. Sellest poleks ju ka mingit tolku. Tegelikult arvan, et võiksin ehk ikka saada heaks hüüdjaks, kui piisavalt vaeva näen. Kui panustan aega ja olen järjepidev, arendan tundlikkust, lihvin ideid, kuulan, uurin, mõtlen kaasa. Võiksin voolida kõhklustest midagi uskumatult vahedat, midagi just sellele maailmale. Midagi sellist, mis õigetele kõrvadele oleks vot see! vot just see ja ainult See! ja vot täpselt raisk see, mida vaja oli, aga mida iial tahta ei osanud! Võibolla leidub ka selliseid hüüdjaid, kes on nagu koorid laululaval, kes kuulavad üksteist, kes ei ole selle kõrbe osas alla andnud, kel pole tropid kõrvas. Võiksime ühineda ja teha midagi, mis oleks täiesti oma ja äkki ka Just See. Võiksime kutsuda esile midagi üdini üllatavat, meile endilegi ootamatut.

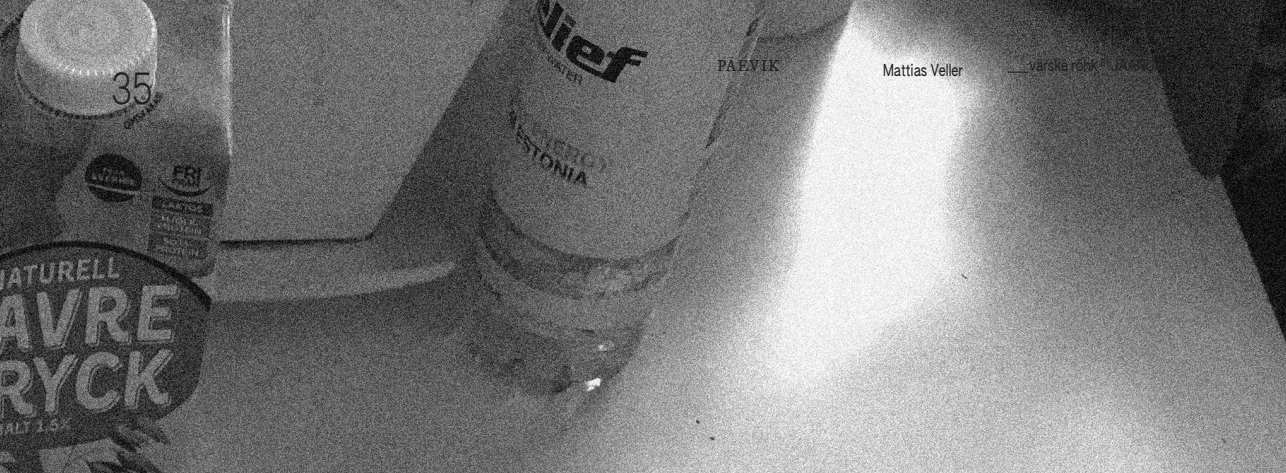

NATUR
HAVA
DRY
FETHALY 4.5%

PÄEVIK

Mattias Veller

...vaska rook

*

tsau kalla kas sa siis teed mulle päriselt selgeks tähendab siis kui me jõuame tõesti Sinna välja (jah nagu See Koht, millest me rääkinud oleme ja mida kõik nii väga ihaldavad ja taga igatsevad, teadmata kas see päriselt olemaski on), ütled sa mulle kuidagi arusaadavalt ja nii, et see jõuab mulle päriselt kohale, kuhugi sügavale minu sees, edastad mulle päriselt info, et nüüd *ongi nii ja olemegi kohal ja nüüd on päriselt okei*, palun tee seda, ma, ma ei tea tõesti mida ma muidu teen, sest muidu me lihtsalt saabume lõpuks Sinna või lihtsalt Kuhugi ja seal on Eimiski ja tüüp laiutab käsi, „noo tra mis tahate...?“ ja mida vittu ma siis sellega pihta hakkan, tähendab, ma ju ometigi ajan siin ilmas asju ja suhtlen ja hoiän inimesi selleks, et saavutada midagi, et võita midagi kätte, et, kurat, et Jõuda Päriselt Kohale. nahhui ja ma tean et see ei ole võimalik ja seda pole olemas ja on ainult hetk milles viibime praegu aga Marek Tamm ju ütles et „on presentism“ ja sihukse intonatsiooniga mis viitab sellele et presentism on lollakatele ja ma ei ole ju lollakas, ega? (Ütle palun, et ma ei ole lollakas.) ... kus on see praegune hetk seda ei ole niikuinii olemas ärge valetage mulle!

olge head, ärge valetage mulle, kaasmaalased, mediteerijad, lilleorg, vaimse tervise spetsialistid, Buddha, kes iganes ta on (kes see vend on üldse, tead w? saab teda usaldada w??) ärge valetage mulle igatahes ärge öelge, et siin praegu on midagi huvitavamat kui Seal! raisk mida ma nühin seda olemist ja mateeriat ja mõtteid ja tegusid ja ärkan äratuse peale hommikul ja teen trenni ja ei sülitä siseruumis põrandale ja pesen oma nõusid ja ei pargiks autot kõnniteele kui mul oleks load ja auto, noh saate aru küll, milleks ma teen kõiki neid asju kui kuskil, kui Kuskil ei oota mind lõpuks Keegi või Miski Suurem või faking mis ta üldse on, nagu... ma ei tea mees ma ei oska ju kirjeldada seda niimoodi sest ma pole seda kunagi näinud(???). aga tra, kui niikuinii on ainult Siin ja Praegu ja see faking maine elu, siis nahhui me kollektiivselt nussime seda maad (millest tuleb sõna „maine“) ja õige varsti suretame selle endi jaoks paraja elukeskkonna välja ja kuradi eksistentsiaalselt situme sinna kust me eksistentsiaalselt sööme ja türa isegi mu üks vanaonu kes on selline ignorant et ütleb faking Taukari kohta „rokk“, isegi tema teab, et kilomeetri kaugusele poodi võiks minna ka rattaga ja kuradi põlevkivi ei pea olema eestis ainuke viis elektrit toota kuradi munnid seal 5000+ eurot kuus 101-kohalises saalis mida vittu te passite? ja nahhui ära osta iga aasta uusi teksasid haa ja emmist kui sul on olemas niit, nõel ja paavli kaltsukas või võhma suur kirbuturg või name whatever fucking kasutatud riiete pood you want nahhui mingis suva eesti väikelinnas, võnnu tänava kirbukas haapsalus, pärnu kirppar (jah pärnu on väikelinn). on nii okei w kas sa saad aru mis ma mõtlen

✧

me kõik teeme endaga tööd tähendab isegi enda-sfäär ei jää
Tööst puutumata
ta saatis mulle konspekte oma teraapiasessidest ja noogutasin
virtuaalselt kaasa üritasin olla mõistev
helistasin emale ja ema rääkis mulle ikka seda ühte ja sama
juttu nagu kordi varem
ma ei tea kuidas ta niimoodi elada saab ja ma vastasin talle
ikka ühtmoodi nagu kordi varem

on mu käed nagu kortsud ja on õhtu nagu see vegan-
mudrutoit mida ma endale iga kuradima päev näost sisse
ajan see on
tervislik aga üks täielik porno ja ma vihkan ennast selle
vegan-toiduga (ja armastan maailma milles elan ja tahan
talle head
ta pole midagi halba teinud) ja ma vihkan maailma milles elan
ja tahaksin talle tahta head

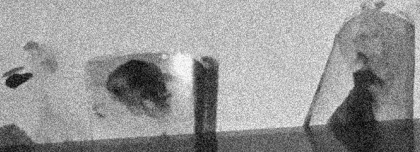
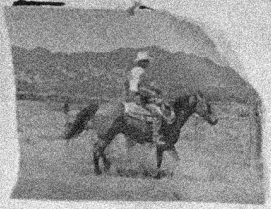
lõpuks paitan taimi oma toas mida võiksin paitada nagu oma
ennast aga hoopis oma Ennast paitan potentsiaalselt kunagi
kaugel nagu paitasin kunagi võõraid taimi oma võõras
toas nende võõraste inimestega kes on mulle kallid kellele
võiksin olla kallis aga kallid tähendab midagi muud

„sinust ei saa asja saada aga ma tahtsin sind ja Tahe tegi
kõigile liiga“

ja nad vaatasid ega saanud aru ning ei öelnud et nad ei saa aru
nad tahtsid näidata et nad mõistavad näida Mõistjatena
sellest polnud kasu nad ei mõistnud iial ega hakkagi mõistma
selleks peab olema keegi teine ja mitte nemad see pole
teistele mõistmiseks vaid endale aga Ennas ei mõista Endat
praegu ega mõistnud siis ka

ja oli aknalaud see mis meid tõeliselt endile näitas mitte klaas
millest nägime teineteist ja endid teades et nägime ja teades
et teadsime ka et teine näeb ja teab et näeb
vaatasime läbi klaasi kus polnud midagi isegi kui see proovis
olla nii paljut ja nii tähtis ühtaegu
märkasime end ja teineteist läbi klaasi ja tegime et ei näe kuigi
tegelt nägime ja tegime et see polnud kõik kuigi oli küll oli
absoluutselt ja täiesti Kõik ja siis üks hetk
üks hetk tekkis klaasile udu ja see sai tühiseks ning elekter
läks ära ja me ei näinud enam endid sest oli pime ja me ei
peegeldunud enam sa tead küll kuidas need asjad käivad ma
ei pea sulle neid lihtlabasusi seletama
aga me seletasime ja vatrasime ja ketrasime ja patrasime
jahvatasime
ma ei mäleta enam täpselt mida me üritasime aga kulla
inimene seda tean ma küll
sest polnud midagi kasu

✧

kaunis
on see kuidas aegamööda kuluvad sandaalidel
just need kohad millega õigesti astud
ja mitte need mida lohistad
nende kulumine on lambi
ja etteaimatav
lausa inetu

tühi on see kuidas naeratame teineteisele
köögis või esikus
me majanaabrid
kuidas näitame vahel huvi üles
teineteise vastu
isegi kui jah tõesti
vahel on ka
päriselt huvi
osaliselt

naljakas on
kuidas tahame kogu aeg jagada kõike osadeks ja ka
naljakas on
kuidas tahame panna kõike kokku Ühte

naeran meie üle
see on tore
ja teeb meil seest soojaks

lausa vapun nagu väikelaps kes naerust kõver
naeran ja on hea tuju sest see kõik on nii tore
on rõõm

Jaanus Saar

ilmastikuime

kui talla all torgivad kruusaterad
siis ärritun
ja mõtlen sinu peale

kui kukun end kiilasjääl äärepealt puruks
siis vihastan
ja mõtlen sinu peale

kui vajun läbi jäätunud lombi sääreni külma vette
siis lähen kettasse
ja mõtlen sinu peale

kui mingi imbetsill kihutab täie hooga mööda
ja katab mu sellesama kirjeldamatu sopaga kuni kaelani
siis reaalselt tahaks ära tappa kedagi
ja mõtlen sinu peale

aga kui näen juba eemalt
kuidas sa minule naeratad
olen otsemaid kui troopikasaare embuses
ja mõtlen sinu alla

Tulevikuvisioonid

Aastal 2023

Läks sul suhe perse ja sa tahtsid seda mulle kurtma hakata, aga ma olin hõivatud.

Aastal 2024

Läksid kõik asjad kallimaks, kõik ilmad sitemaks ja minu kolleegi õõvastav läkakõha käis mulle üha rohkem ja rohkem närvidele. Pidin ma siia kontorisse ronima? Kuradi ahvirõugehaige. See lurin ajaks mu kettasse isegi siis, kui ma oleksin sarkofaagis.

Aastal 2025

Tundus mulle esimest korda, et sinu noorusaastad on juba möödas, nagu mu sõber juba varem ütles. Tookord ma veel polnud nõus.

Aastal 2030

Osustasid sa lõpuks võtta kodulooma. Selleks oli boamadu. Ühel juulikuu pärastlõunal põgenes see boamadu su aiast, roomas maja taga jõe ääres kala püüdva onu selja taha ning neelas ta alla. Levisid isegi kuulused, et sa saatsid oma boamao sellele onule meelega kallale. Igatahes, suvi läbi meedias ainult sellest räägiti. Sa said lõpuks isegi oma telesaate. Ning viimaks kuulsaks. Just nagu sa plaanisid...

Aastal 2050

Ületas euro inflatsioon triljon protsenti ja uus 400 meetri maailmarekord saavutati ühesendise eest minema jooksmises. Tuleviku valuuta on Zimbabwe dollar.

Aastal 2100

Läksin ma haibiga kaasa. Ma tõmbasin torrentiga cräcki ja laadisin oma teadvuse üles Windows 274 serveritesse. Traagilise renderdamisapsaka tõttu näeb mu genitaal nüüd välja nagu miski, mis paneks kahetsuspisarad voolama ka keldrikakandil. Liikuda saab vaid edasi.

Aastal 2500

Avati esimene Hesburger Siirusel – ja ka seal magavad kodutud.

Aastal 3000

Sain ma aru, et see üks asi, mida sa kunagi ütlesid ja mille kohta ma arvasin, et see on armas, oli tegelt hoopis debiilne.

Aastal 4000

Kuupäeva ületanud tuunikalavõileiva kujuga udukogust pärit 18 kápaga krabimonsterid tungisid läbi avatud uste päeva tõttu sulgemata jäetud ussiaugu planeedile Maa ning imesid kõigil lahti!

Üü, vau!

Aastal 10 000

Ületas naiste arv, kes on tegelikult sinust ilusamad, 900 triljoni piiri. Enamus on hiinlased.

Aastal 100 000

Noo-hooh, kas esimest korda saab teha heina nii, et vihma ei saja?

Aastal miljon

Avastati miljon aastat vana telekapult, aga see ei kottinud enam kedagi.

Aastal kümme miljonit

Esimene hapukurgipurk, mis pole rohelist värv! Vaata, mida ma ka kõike tähele ei pane. Peaks sellest luuletuse kirjutama.

Aastal sada miljonit

Naabrivant ikka veel puurib raisk! Kas sa lõpetad ükskord selle faking puurimise ära, vant!

Aasta miljard

Ületas naiste arv, kellel on sinust ilusam perse, 900 bzzbzzbzzbzzziljoni piiri.

Aastal bzzbzzbzzbzzziljoni astmes 10 astmes 73 astmes pizdu nahhui

Tuli mulle meelde, et ma tahtsin koos sinuga kooki süüa.

Kas sa oleksid veel nõus?

armastus on nagu ...

öösel vilkuv elisa ruuteri tuluke
 täpselt üks sentimeeter liiga vasakul sinu lauast, et selle taha varju jääda
 sa tunned, kuidas see plinkimine riivab sinu käbikheha
 sa tunned, kuidas sinu käbikheha ei tooda melatoniini
 sa tunned, kuidas sinu silmad selle faking vilkumise pärast isegi läbi laugude kipitavad
 sa võid pöörata ennast ümber
 kuid sa tead
 et sinu kukla taga
 plingib see raibe edasi

sinu kõrval on teine pool voodist tühi
 siia mahuks teine inimene väga hästi ära
 siin võiks olla see tüdruk, kes näeb välja nagu cleopatra ja kes kirjutas sulle ükskord vastu
 terve lause
 ta võiks siin kõrval lebada ja naeratada
 jyski hübriidvoodi peal kõkutav cleopatra
 hübriidvoodi, sest näiteks siit liialt vetruv, näiteks sealt liialt vähe

unistaja
 türa sa ei viitsinud isegi nõusid pesta
 ja nüüd planeerid siin rojaliteeti külla kutsuda oma ühetoalisesse sitaauku

halloo
 elektri hind on 480 kilowatt-tund
 nahhui sul öösel ruuter sees on
 kuningas saalomunn
 äkki cleopatra on lausa nii kena, et viib selle lõhkise taarakoti ära
 ja ostab sulle tšeki eest juustupatsi
 ja siis imeb lahti

sa ei jää mitte kunagi magama
 sa ei jää mitte kunagi magama
 sa ei jaksa hommikul oma miinimumpalgalist rimi kassapidaja tööd üldse tehagi

sa saad kinga
 kõik on putsis
 sa sured üksi

jah
 armastus on nagu öösel vilkuv elisa ruuteri tuluke
 käib sitaks pinda

arecibo sõnum vol 2

oleme hotellis
kuulan hommikul
kuidas sa magad
kuidas sa hingad

ma tahan ümbritseda sinu pea mikrofonidega
sinu hingamist tippkvaliteedis lindistada
sedasi et ükski toon ei läheks kaduma
ja mitte ainult oma pleieri jaoks

mäletad
et 1974. aastal saadeti avakosmosesse
arecibo sõnum ehk kuldne vinüülplaat
mille peal oli inimkonna kõige olulisem informatsioon tulnukatele
sinna peale oli kodeeritud perioodilisussüsteem, inimese DNA struktuur ja muu häma
igatahes oleks viimane aeg saata järg

arecibo sõnum vol 2
selle peal ei peagi olema rohkem kui seesama sinu hingamine siin praegu
põrutaks selle plaadi teistesse konstellatsioonidesse
las nad kõik kuulavad
ja siis vaatame
mis neil on vastu panna
mingitel tunnaldega vennikestel
mis on neil sinu hingamisele vastu panna ah

mõtlen ja kuulen
kuidas kõrvaltoa somm läheb koridori peldikusse
ja laseb vihaselt ja valjult vedelat
põt põt põt põt pröööööt

ah tead
vahet pole

las jääb seesama võte
see sobib küll

*

Planeerid öisel Poola kiirteel mitte-eksisteerivast väljasõidust viimaks ometi leida hotelli.

Nuputad lõigata läbi maantee, mis on kõrvaltee, mis on kruusatee, mis on kruus, ja kohtad tsunamist kõrgemat liivavalli, millest isegi unenäos ei saaks üle harvester, rääkimata su Kiast.

Rõõmustad juba Prisma koonusjätsikarbi üle, kui takerdud süngel sõjaväekalmistul tupikusse.

Valad juba Lõuna-India külapoest tellitud hõrgule mangoteele kuuma vett peale ja naeratad, kui avastad, et FedExi kontorisse jõudmiseks tuleb ronida üle lennuvälja piirdetara ja ilmselt ka hüpata tollesama Airbusi peale.

Loobid juba kodus püksid jalast ja karjud võidukalt:

„Vabadus!“, kui avastad, et ohhoo – ühel Õismäe kõrvaltänaval kavalasti lõikamine käib siksak läbi 16 tabalukuga suletud 15 värava.

Niisiis! Arvestades seda, kuidas ma – ütleme ausalt – ei tea absoluutselt, kuhu ma lähen...

On uskumatu, et mul õnnestus leida sind!

Igatahes, nüüd ei viivita ma enam millimeetritki ja markeerin ühekorraga samasse kohta paksu punase ristiga:

Varjulise Hiiumaa ürgmetsatuka, kus väidetavalt (ma lugesin internetist) elavad karud.

Ühe mereäärse kohviku kuskil x-kandis, kus on hästi head moonisaiaid ja hästi ilusad türkiissinised kohviserviisid.

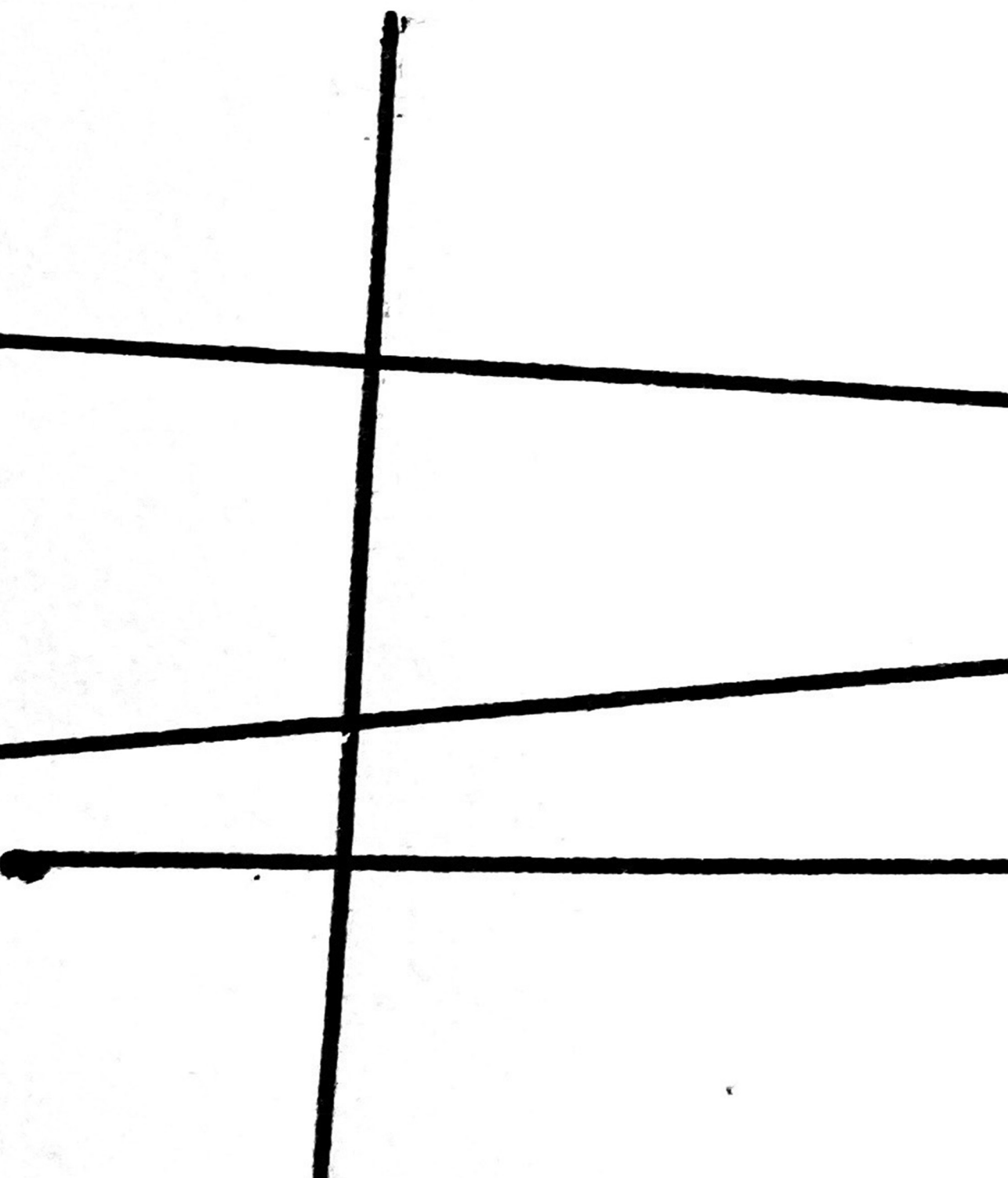
Tolle prügikonteinerite vahelt slaalomit sõitva kõrvaltänaval tüdruktänaval poolse hiireuru, kust tegelikult hotelli sisse pääseb.

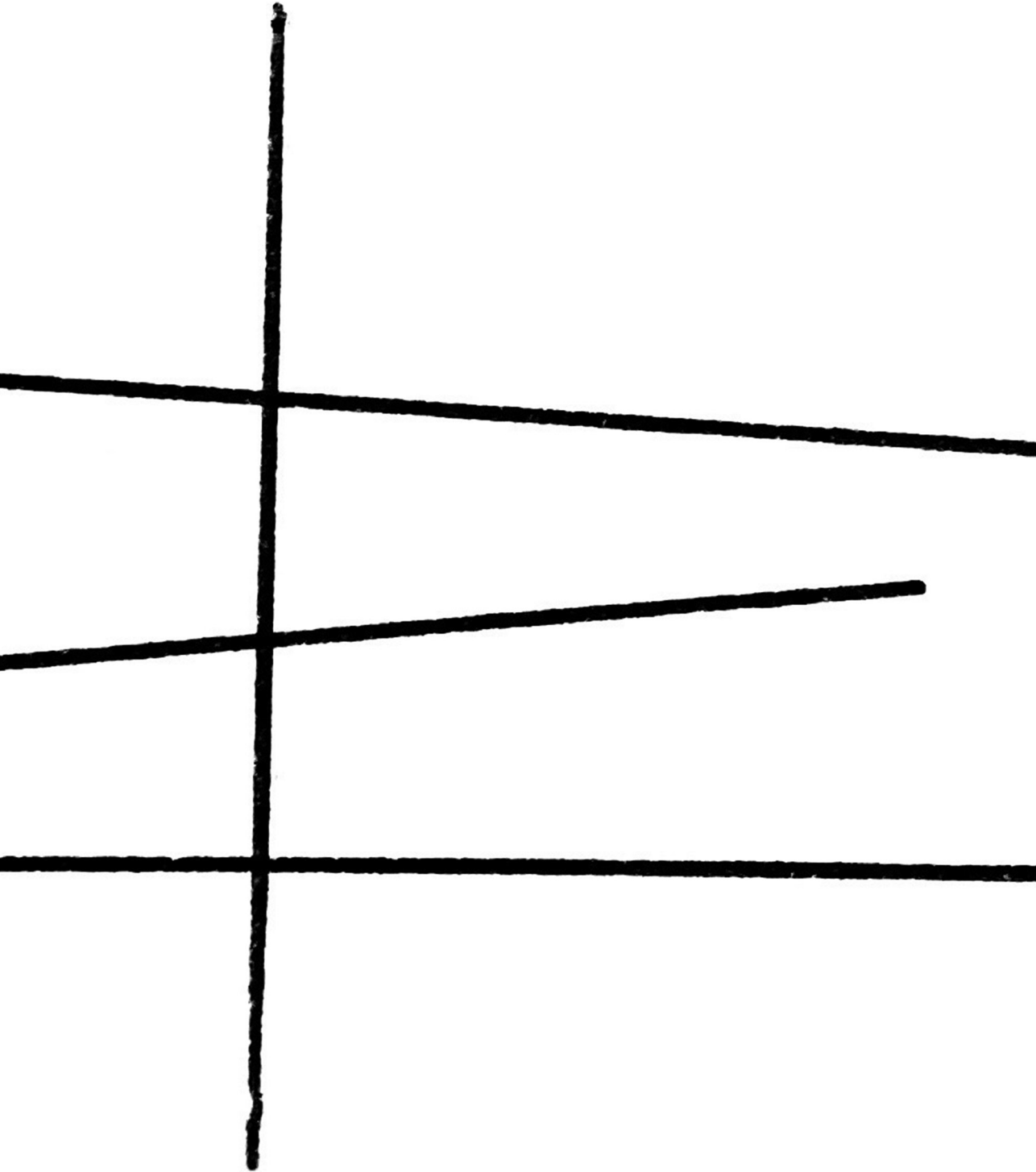
Läänepoolse ranna põhjapoolse otsa idapoolse kalda lõunapoolse kivikamaka tagapoolse Alexandri õllepurgi sees elava erakvähihärra.

Ning, kodust rääkides, otse loomulikult enda oma – selle koha, kus kurat iganes sa praegu seda loed!

Joonas Veelmaa

INTERVJUU

küsis *Daniel Tammi*,
pildistas *Lille Riin Rand*

*Huumor ei päästa maailma,
aga aitab enesega leppida*

Joonas Veelmaa on tuntud ka Pöial on jala Alaska nime all. Varem on ta luule levinud sotsiaalmeedias ja kõlanud kirjandusõhtutel, ent nüüd on asi ametlik: debüütkogul „Alaska“ on kaaned ümber ja ISBN all. Autor tõdeb, et esimene ongi vist kõige erilisem, „teise ja kolmanda esitluse kutsetele ei viitsita võib-olla enam vastata“. Intervjuerijaid ta enda sõnul veel austab, neile kõlbavat silma vaadata küll, vahest nendega isegi kohvile minna. Võtame sellest heldimusest viimast ja istume oktoobri lõpus Tartus maha, diktofon ja fotograaf kaasas.

DT Kas sa John Greeni oled lugenud?

JV Jah.

DT Tal on on üks tegelane Alaska, kes valib selle nime endale ise, otse gloobuse pealt. Et Alaska on hea suur ja salapärane. „Alaska“ on ka su luulekogu pealkiri, internetis toimetad aga Pöial on jala Alaska nime all. Millest selline kiindumus Alaskasse, miks just see ja mitte mõni teine osariik?

JV John Greeniga see seotud ei ole, kuigi ta noorena meeldis küll. Ma tean, mis raamatust sa räägid, aga seda ma lugenud ei ole. Lause „pöial on jala Alaska“ sündis ise jutuhoos, kusagil 2010. aasta paiku, proovides kummalise mõttekäiguga kellegi sümpaatiat võita. Mõttekäik oli umbes selline, et pöial on tegelikult varvas. Ta ei sobitu teiste sõrmedega ja peaks kuuluma jala külge. Millalgi loote arengu käigus on lihtsalt üks varvas triivinud käe külge, eemale oma loomupärasest kodust. Samamoodi nagu Alaska on justkui eraldatud ülejäänud osariikidest. Ma ei teagi, kas see on kõik kõrvalt vaadates loogiline, aga lause tundus lahe. Nii on see Alaska jäänud.

Alaska nime all olen ma ka kirjandusõhtutel esinenud ja luulekogu pealkirjana tundus see hea sellepärast, et inimeste jaoks, kes tausta ei tea, on see täiesti lamp: pealkiri, millel pole mitte mingit seost tekstidega. Muidu püüad ikka kuidagi kokku võtta, et millest need tekstid räägivad, proovid panna hea pealkirja. Sellest lahti ütlemine on ühtpidi julge ja teistpidi lihtne. Et ah ma ei viitsigi mõelda, mis see ühisnimetaja on, panen lihtsalt „Kruvikeeraja“ ja probleem on lahendatud.

DT Millest „Alaska“ siis räägib?

JV Ma olen sellele mõelnud, aga pole huvitava vastuseni jõudnud. Eks ikka elust ja valust ja üksindusest ja ebakindlusest. Minu jaoks on see aga suure osas kasvamise raamat. Kõige vanemad tekstid on 2015. aastast ja toona olin ma hoopis teine inimene. Mulle tundub, et ma olen üldse kuidagi hilise arenguga, teistest 5–10 aastat maas. Kui ma 26- või 27-aastasena hakkasin taas usinamalt kirjutama, olin veel teismelise mõistusega, vaevlesin enesega leppimise ja enesekindluse puuduses. Mõtlesin, kas minu eksistentsil on üldse põhjus, kas ma peaksin üldse olemas olema? Huumorist sai selle käigus omamoodi

toimetulekumehhanism. Mida raskemaks muutub elu ja emotsioonidega toimetulek, seda kiiremini hakkab huumor sees pulbitsema, tahad kõige üle nalja teha ja kõike naljaks pöörata. Ma ei tea, kas raamat just sellest räägib, aga sellepärast ta sündis.

DT Kas selle eksistentsiaalse ängi ületamise taustal võiks sinu eeskujude hulka lugeda ka Albert Camus? Konkreetsemalt meenub üks luuletus, kus räägid universumi suurest koerast, kes kuseb kõigi peale sama kaarega, kuid lisad, et „minu pihta natukene ka vikerkaarega“. Annaks siin tõmmata mingi pooliroonilise paralleeli Sisyphosega, keda peaks ka kivi all ägades õnnelikuks pidama?

JV Camus'ga ei oskaks ma küll paralleeli tuua. Asi pole mitte selles, et elu on liiga tõsine ja huumor aitab sellest kuidagi kõrgemale tõusta, vaid et seda tõsidust ei saagi ületada. Ma ei vaata seda kusagilt eemalt, ma olengi selle supi sees ja ahmin huumorit nagu õhku. Hoian sellest kinni kui päästerõngast, et vee peal püsida. Ja see ei ole kuidagi teadlik otsus, nii on lihtsalt kujunenud. Selles mõttes on Sisyphos nagu konstant, et kes sellistele teemadele mõtleb, jõuab alati mingi sarnase motiivini välja, vahest siis teise nurga alt. See aitab ikkagi olukorraga leppida, et see on normaalne, teised tunnevad samamoodi ja alla ei pea andma.

DT Eks Camus kirjutab ka, et absurdi kui lõhet inimlike ootuste ja maailma meeletu vaikimise vahel pole võimalik kokku lappida, Sisyphose kivi veereb alati alla tagasi jne. Kuid lisaks isiklikule tasandile avaldub „Alaskas“ ka teatud ühiskonnakriitiline noot. Teadliku provokatsioonina küsiksin, kas selle võib taandada seisukohale, et inimesed ei peaks end liiga tõsiselt võtma?

JV Seal on kindlasti kohti, mis on ühiskonna suhtes kriitilised, kus ma viibutan mõne grupi suunal näpuga, aga ma püüan ühiskonnakriitika sildist pigem eemalduda. Muidu jääb mulje, et ma olen sellest justkui väljaspool ja ütlen, et see ühiskond, mida ma oma postamendi pealt parasjagu jälgin, no teie, eksju, teil on teatud probleemid ja te peate hakkama neid nüüd lahendama. Michel Houellebecq ütles kunagi ühes intervjuus, et teda ei huvita mitte ühiskonna, vaid inimese kriitika. Kuna ma olin temast toona suures

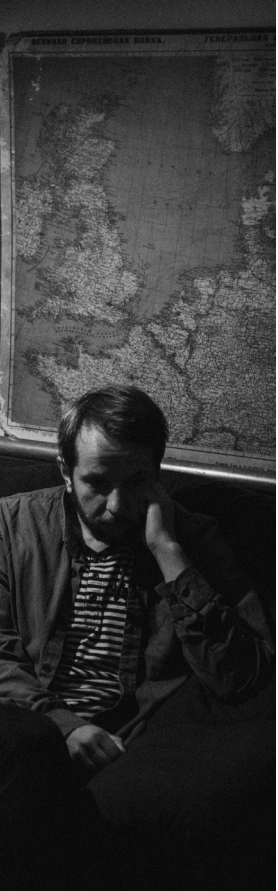
vaimustuses, siis võtsin selle mõtlemise justkui omaks ja polegi sellest päriselt lahti lasknud.

Lisaks käib kõik see inimeste kriitika mu enda kaudu ehk ühtlasi ka minu pihta. Näiteks on seal raamatus üks konservatiividest rääkiv luuletus, mis algas vist nii, et „kellele meeldib rooma tervitus, tõstku käsi“. Selle lõpus oli umbes selline puänt, et „kellele see üldse ei meeldi, tõstku häält või mis reaalsem, kergitagu kulmu“. See on justkui ühiskonnakriitika, aga käib siiski ka minu enda kohta. Ma tean küll, et nad seal tõrvikutega toimetavad ja saadavad inimesi Rootsi ringi jooksuma, aga see ei šokeeri enam ja ma ei teegi midagi. Üks teine tekst räägib jälle igatsusest aja järele, mil robotid ei võtnud inimestelt tööd ära. Kirjutasin selle siis, kui tabasin ennast mõtlemas nagu vanainimene – kuidas mingid asjad olid vanasti ikkagi paremad. Ja see on selline laisk mõtteviis. Isegi kui ma justkui näitan näpuga kellegi peale, siis tegelikult seisan ma samamoodi selle näpu ees.

DT „Alaskas“ ironiseerid sa ka luule ja luuletajaameti üle, aga mulle tundub, et seda tehes pead sa silmas ikkagi sellist traditsioonilist, lõppriimi ja värsiteooriat kumardavat koolkonda, kus luuletajad on heeroose rollis ja kirjandusteadlaste ülesandeks on nende ilmutuste lahti harutamine. Mida sa üldse luulest (kui institutsioonist) ja selle rollist arvad?

JV Ma arvan, et luule on väga lai ja sinna kuuluvad väga paljud asjad, kaasa arvatud selline stiil, millele küsimuses viitad. Kindlasti hakkab Linnar Priimäel jalga värisema, kui see pole sonetivormis. Aga see on kirjandusteadlaste pärusmaa. Minu silmaring on liiga väike, et luulest kui tervikust midagi kindlat arvata.

Minu jaoks on luule lihtsalt üks elu osa ja mulle meeldiks, kui see oleks paljude elu osa, et ma saaksin paljude inimestega luulest rääkida. Luule on minu jaoks sotsiaalne. See luule, mida sa iseloomustasid, on pigem üksi olemise luule. Kus ma võtan mingi raamatu ja tarbin seda uuesti ja uuesti, kuni ühel hetkel hakkab tekst ennast avama ning siis me räägime sellest kui põnevast kunstiteosest. See nõuab suurt süvenemisvõimet. Äkki see oli Aino Pervik, kes rääkis, et ta võtab õhtuti ühe luuletuse ja siis matsutab seda läbi. Ma tahaks samamoodi teha, ma tahaks ka Aino Pervik olla, aga ma ei suuda seda. Võib-olla kunagi kõrgemas eas, kui aju on maha rahunenud. Hetkel on minu jaoks luule

see, et ma saan sõpradega kokku, loen neile ette mingi luuletuse, mis mulle endale meeldib, ja see avab end sel hetkel piisavalt, on kas naljakas või huvitav või lihtsalt leidlik. Akadeemilise luulega ei oska ma kuidagi suhestuda, sest ma ei puutu sellega ise eriti kokku.

DT Sellega jõuamegi teise teadliku provokatsioonini. Mida arvad enteri- või instaluulest ja kas pead ka ennast selle esindajaks? — — — — —

JV Instaluulel on ikka pigem negatiivne konnotatsioon. Keegi ei ütle, et ta tahab saada kunagi instaluuletajaks – tee lihtsalt konto ja ongi olemas. See on ka üks põhjusi, miks ma raamatu avaldasin. Keegi ütles kunagi kusagil kultuuriuudistes, et Joonas Veelmaa on kalamburist ja netiluuletaja. Mis on muidugi tõsi ja mul pole ühtegi head argumenti selle kohta, miks netiluuletaja on halb olla. Aga ma ei taha olla ainult netiluuletaja. Instaluule tase ja ambitsioonid kõiguvad muidugi kõvasti ja selle pihta on lihtne muda loopida. Võib-olla on asi tõesti selles, et seal puudub eriline lävend või barjäär, instaluuletaja võib olla igaüks. Aga mida sa sellest ise arvad?

DT Mulle näib, et instaluule on mõnikord isegi liiga sotsiaalne. Selle tarbimine on kuidagi performatiivne, saab kohe teistele teatavaks teha, mida ma loen ja meeldivaks märgin. Süvenemine on juba teisejärguline, mistõttu on seal reeglina ka vähem matsutada, pigem on eesmärk jõuda võimalikult kiiresti mingi „see-olen-nii-mina“ momendini. Luule pähe müüakse sisuliselt aforisme. Samas võtmeküsimus on siin vist selles, kas see võiks olla just heaks sissejuhatuseks ja viia lõpuks nõudlikuma kirjavarani välja.

JV Vot see on üks asi, mille osas ma olen meelt muutnud. Kusagil viis aastat tagasi uskusin veel, et Rupi Kaur on hea sissejuhatuse luulesse, esimene aste trepil, mille otsas ootab Ene Mihkelson. Aga enam ei usu. Minu juhatasid luuleni Contra, Jaan Pehk ja Olavi Ruitlane, keda oli teismelisena lihtsalt lõbus lugeda, kuid näiteks Jaani tekstidest leian ma tänaseni uusi kihte. See on luule, mis juhatab edasi. Aga kui keegi ütleb üle mitme rea, et sa oled täiuslik sellisena, nagu oled, ja pühi need pisarad, siis see ei vii sind järgmise asjani, see viib sind järgmise Rupi Kaurini. Mis ei tähenda, et instaluule oleks alati halb. Osa sellest naudin ma isegi. Spekter on lai ja ma ei teagi, mis kadeduseuss see peale tuleb, kui näed mõnda halba asja,

—
Siinkohal üritab
intervjueeritav
järgmist küsimust
välja lunida, ent
intervjueerija ei
anna järele.

mis hästi müüb. Miks läks eesti kirjandusringkond täiesti leili, kui Lauri Rāpp müüs mingi 5000 raamatut? Keda ta segab? Ja mind häirib ka! Aga miks? Seda ma ei tea.

DT Vahest on see lihtsalt värava valvamine, inglise keeles *gatekeeping*. Igaüks kaitseb oma tsitadelli.

JV Võib-olla tõesti, eks leidub ka *stand-up*'i mehi, kes ütlevad, et näitlejad pole mingid koomikud, kuna nad ei pea kinni nendest reeglitest, mille järgi me toimetame. Ja see võib ebaõiglasena tunduda küll, et ma olen kõik õigesti teinud, aga siis tuleb mingi tüüp kusagilt kõrgemalt, müüb oma kuulsuse pealt paar saali täis ja võtab meie raha ära. Kuigi seegi on päris punk, et ma ei kuula neid teiste reegleid ja teen, mis tahan.

DT Eks reeglite rikkumiseks tuleb neid tunda. Picasso pidi ka kõigepealt õppima „õigesti“ joonistama, et see siis ära unustada. Aga *stand-up*'i lainel jätkates: kui võtta kasvõi Mikael Meema ja lasta tal „Alaska“ sisse lugeda, siis huvitav, kas inimesed saavad aru, et see on audioraamat, mitte mingi suvetuuri Rapla kultuurimaja seti demo?

JV Huvitav, et sa seda just nii küsid, sest ma olen juhuslikult käinud Rapla kultuurifestivalil Särin *stand-up*-õhtul oma luulet ette lugemas. Ja mul ei läinud üldse hästi... Teatud osa *stand-up*'ist on muidugi väga luuleline ja näiteks lavaluule võib jälle meenutada *stand-up*'i. Aga *stand-up*'i kõige olulisem idee on see, et ma suudan tekitada sinus kindla aja jooksul väga palju emotsioone. Peamiselt selliseid, mis ka naerma ajavad, aga mitte ainult. Ja seda ükskõik kuidas, *stand-up*'il pole mingit kohustust olla sisukas. Luulel peaks siiski olema mingi sügavus, mis ei tule kohe välja. Olgu see naljakas, kurb või tõsine, mingi niit võiks selle alt läbi joosta. Seetõttu on luule ja *stand-up* ikkagi erinevad, kuigi võivad mingil hetkel olla äravahetamiseni sarnased.

Huumoriga on mul endal tugev side, kuid luulekogu kokku pannes üritasime koos toimetajaga – õigemini tema initsiatiivil – välja jätta just neid tekste, millel pole muud ülesannet peale naljakas olemise. Mõned üksikud jäid võib-olla alles, mis tõesti *stand-up*'i bitte meenutavad. Ehk siis *stand-up*'ina võiks „Alaskat“ ikka esitada.

DT Vähemalt sotsiaalmeedias alustasid sa tõepoolest koomiksrite ja pildipõhiste kalambuuridega, ühes „Alaska“ Facebooki-reklaamis oli aga eraldi välja toodud, et raamatus

pilte pole. Millest selline turundusstrateegia?

JV Inimesed ikka küsisid, kas ma plaanin kunagi midagi avaldada. Viimasel ajal sain öelda, et jah, luulekogu tuleb välja. Selle peale päriti, kas pildid on ka. Seega tundus naljakas eraldi välja tuua, et luulekogu küll, aga ilma piltideta. Teistpidi juhib see ühtlasi ootusi, et see pole päris karikatuurikogumik, mida otsida raamatupoes kusagilt huumoririulilt kinkeraamatute vahelt. Kirjastus küsis ka alguses, kas tahad ise illustreerida, aga ma ei tahtnud. Muidu muutuks see mingiks naljaraamatuks. Isegi kui mõned tekstid võivad naljakad olla, on need ikkagi väga isiklikud, nagu kogu luule. Seesama mõte, millega alustasime: luule on toimetulek maailmaga, mingi elus olemise mehhanism. Mitte ainult see, et on tore naerda.

Mõnikord olen ma Facebookis luulet avaldades sellele mingi pildi juurde joonistanud, aga seda ainult põhjusel, et pilt levib paremini. Mis on muidugi odav trikk. Ma olen lihtsalt suhteliselt edev inimene ja mulle meeldib tähelepanu. Sellepärast ma neid üldse jagan, ma tahan kiitust saada. Pildiga saab rohkem.

Just sel hetkel ja – käsi südamele – täiesti juhuslikult astub ligi Kaisa Kuslapuu: muusik ja luuletaja, ennekõike aga Värske Rõhu kaasautor, kelleni olid juba jõudnud kuuldused, et siit võib Joonase leida. Pastakas ühes ja „Alaska“ teises käes, palub ta autogrammi. Joonas ei ole vastu, avaldab ainult kahetsust, et fotograafi ära lubasime. Järgneb elav diskussioon Tallinn-Tartu transpordiühenduse ning õhtuste kultuuriürituste teemal.

DT Facebookist on mulle silma jäänud veel Marek Marmorini nimi, mille võib leida ka „Alaska“ sisekaanelt. Kes tema on?

JV Marek on see, kes need ideed välja mõtleb ja ära sõnastab. Keegi peab olema avalikult oma nimega, aga keegi peab tööd ka tegema.

DT Lõpetame *quo vadis* klassikaga. Nii poolteist aastat tagasi antud intervjuus¹ ütlesid, et ootad juba raamatu väljaandmist, et saaks pea puhtamaks. Samas lisisid, et kardad kõige rohkem arenemise lõppu ja loodad kümne aasta pärast juba uute asjadega tegeleda. Raamatuga on nüüd korras, aga mis saab edasi?

JV Tuleb elada oma elu ja kirjutada selle taustal. Nagu ma enne ütlesin, luuleraamatu point polnud kirjutada luuleraamatut, vaid lihtsalt elada oma igapäevast elu ja tulla sellega toime läbi luule. Eks elu läheb edasi ja seetõttu tulevad ka teistsugused tekstid. Vähemalt nii kaua kui toimub kirjandusõhtu „Viimane neljapäev“, tänu sellele on enamik mu tekste üldse valmis saanud. Väga magus tunne on minna lavale, teades, et olen piisavalt ette valmistunud ja pingutanud, et see tähelepanu viieks minutiks välja teenida. *Stand-up*’i maailmas on konkurents jälle tihedam. Aga vastates lühidalt: eks näis.

Eraldi soovime tänada Fahrenheit 451⁹ raamatutuba, kes lubas meil jutuajamiseks ühe oma trepi ja tugitooli hõivata, ning paluda vabandust poisi ees, kes pidi seetõttu oma koomiksitega ebamugavamale toolile kolima.

Järgneb pikem tiraad sellest, kuidas *stand-up* on ikka keeruline žanr ja kuidas Ari Matti Mustonen on Eesti parim koomik, ent toimetuse eraldatud tähemärgid hakkavad otsa saama ja nii jääb see mõttekäik lahkele lugejale ise ette kujutada.

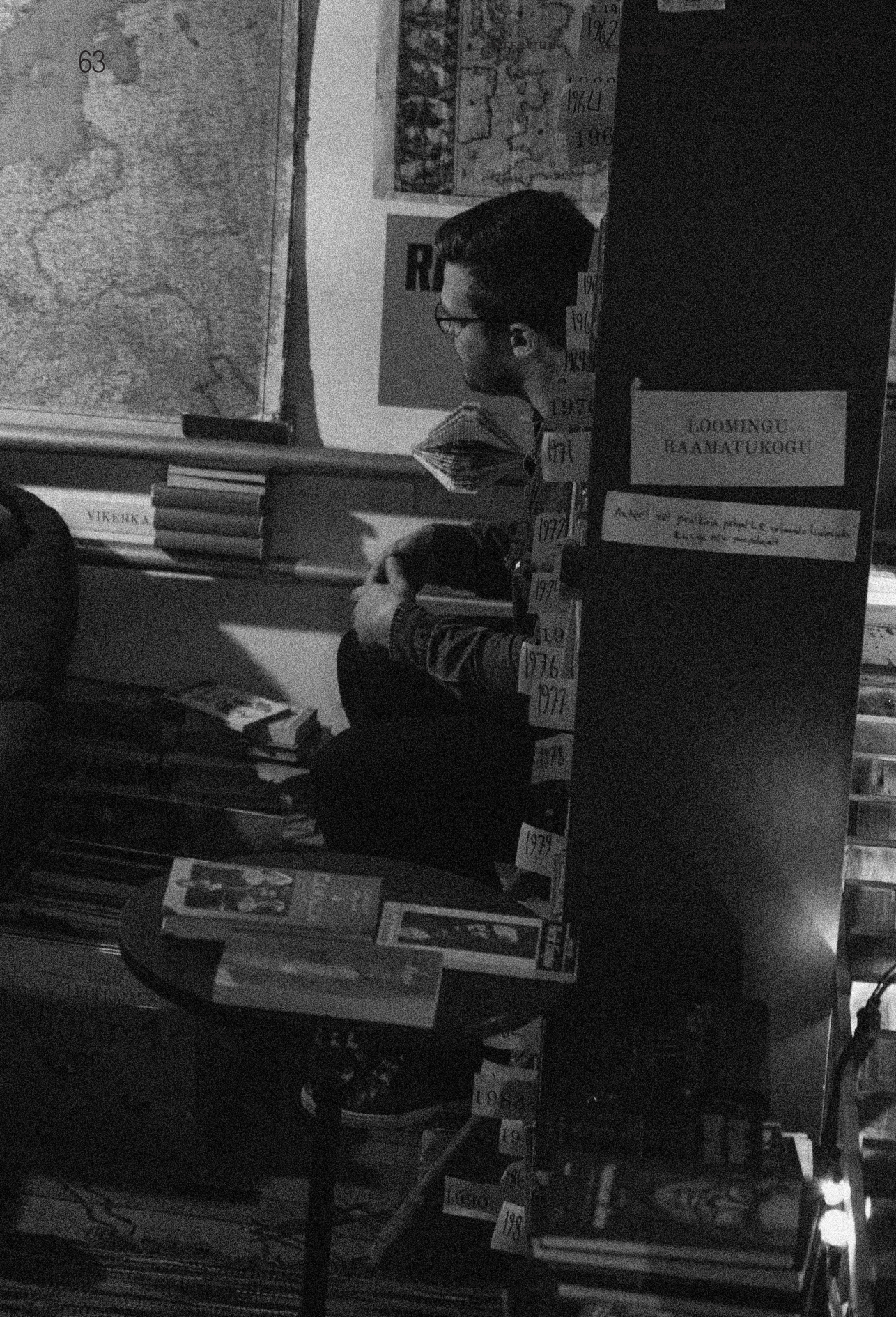
1

Vt drakateek.drakadeemia.ee/tekstid/intervjuud/poial-on-jala-alaska-musta-huumori-meister-kes-fannab-leelo-tungalt/

1962
1964
1966

1968
1969
1970
1971

LOOMINGU
RAAMATUKOGU

Arhiiv: 1962-1998. Raamatukogu ja kirjanduslikud tegevused.

1972
1973
1974
1975
1976
1977
1978
1979

VIKENKA

1980

1981

1982

1983

1984

1985

Tobias Nuemsalu

*

ei viitsi lumest varahommikul / sente otsima hakata / õues pakatab // ei soovi poes hilisõhtul /
nagu teistele näidata / kurbus nakatab

*

vingerpilli kukerdaja / luuleõhtu eel / laskis peedil hea maitsta / pehme oli keel //
lavale ei komberdanud / nagu iga vantsija / lasi säared uhkelt lendu / nagu šoti
tantsija // publik hullunult siis mõirgas / rõõmu valmistas see žest / vingerpilli
kukerdajal / ees nyyd seisis test // sõnad tal ei tahtnud tulla / välja kenast suust /
kole tõde oli see et / hamba vahel seisis / juust

*

metsas kõik on teistmoodi / matka rappa ette võtan / omamoodi ühtemoodi /
üksi rohelises ekslen / unustasin telokoodi / nojah / samblast saagu minu voodi

*

parabooli viisin kooli / õpetaja – vihane! / „kuidas julged! näri sulge!“ / maitses nagu tihane

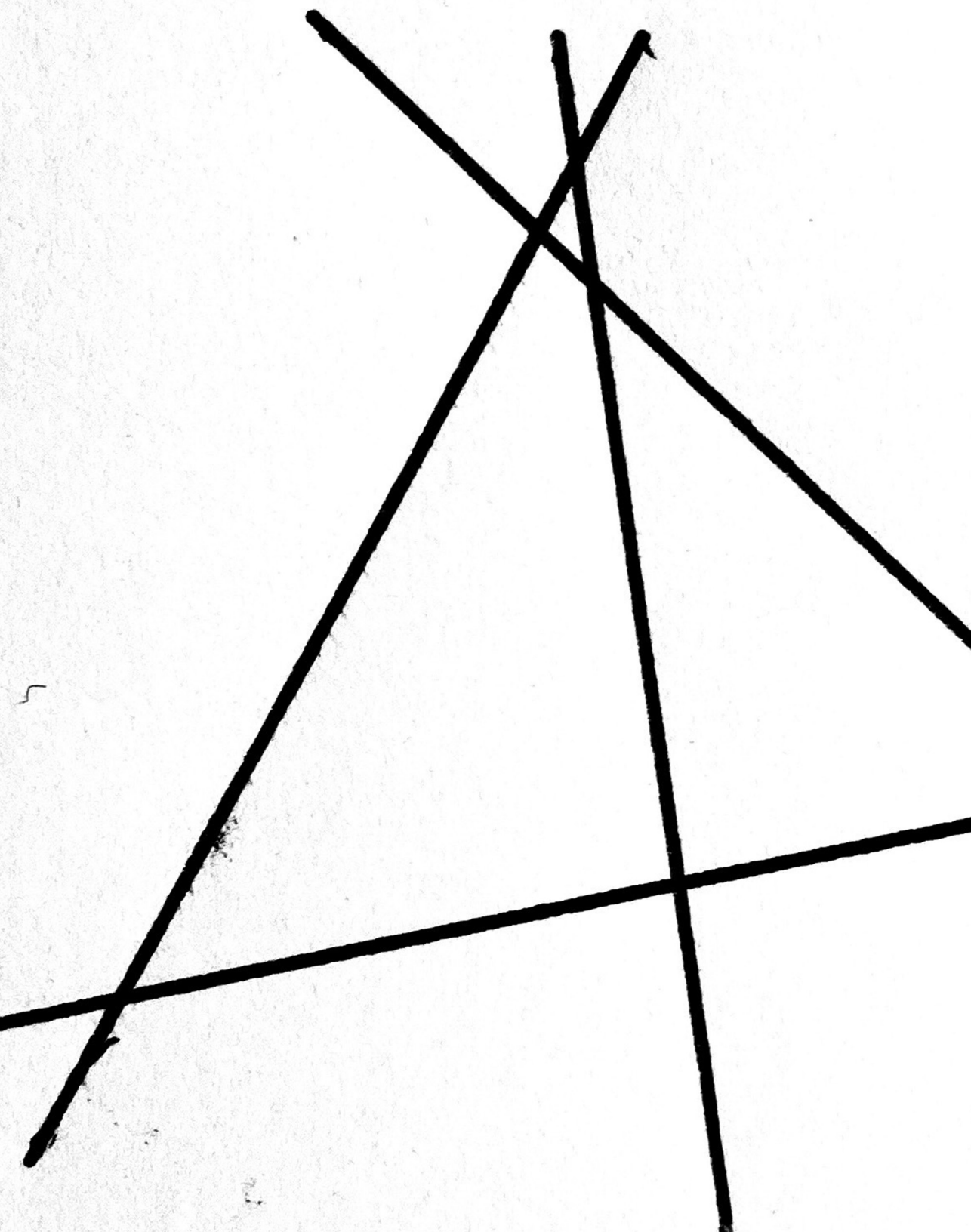
*

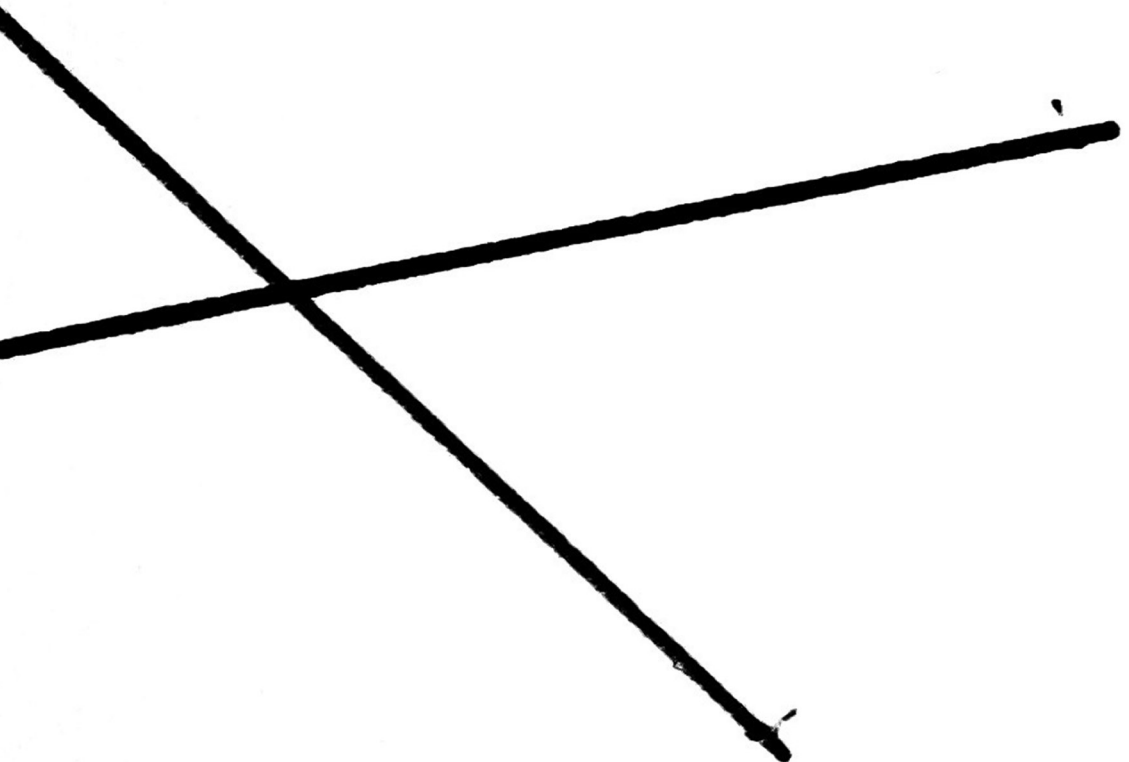
magades muusikat / toone ja tämbrit / terava kõlaga unine omalooming / žanrilt žanrile
hüpleb / pea rappuma paneb / kitarriga ämblik

*

perepihv säriseb / naise särk käriseb / süda väriseb / nāru on see kärulüürika

Anette Pärm

VÄLGATUS

Moreover, something is or seems,
That touches me with mystic gleams,
Like glimpses of forgotten dreams –

Of something felt, like something here;
Of something done, I know not where;
Such as no language may declare.

katkend Alfred Lord Tennysoni poemist
„The Two Voices“ (1833–1834)

Ood vabadele hämaratele Tõenäolisustele ehk Epifaania tõlkimise võimalikkusest poetilises keelemängus

Managem kujutlusse pilt territooriumist, mida piiritlevad üksnes maailma ääred. Ja esimeste inimeste silmadest, mis selle alaga kohtudes eneses kaardistamisiha avastavad. Ala kõmbitakse läbi, sammudest kantakse paberile mustad jooned. Kaardistamisprotsessi puhul on oluline tõmmatud joonte paikapidavus välise tegelikkuse suhtes ning toimivaks kaardiks kuulutatakse see, mis on vastavuses territooriumi tegelike tunnustega. See vastavussuhe nimetatakse toimivaks tõeks. Tõene kaart annab inimesele võimaluse end ala suhtes positsioneerida, selles paremini liigelda, teiste liiklejatega mitte kokku põrgata. Ühise sammumise käigus määratakse kindlaks alad, millel on teede rajamiseks parim pinnas. Sinna, kus sobib, tallatakse sisse teadmiste teerajad, valatakse need betooni ning määratakse meetrum, mille rütmis neil kõndida. Betoonteedest kujunevad edasiste joonestamiste rõhutatud keskmad ning nende pinnasest võrsub kuuesambaline arhitektuur, mille kodadesse ärgu sisenegu keegi, kes geomeetria osas ignorant!¹

1

Ligi 387. aastal eKr rajas Platon maailma esimese Akadeemia, mille ukse kohal seisis silt: „Geomeetria mittetundja ärgu sisenegu.“ (Indrek Meos. „Antiifilosoofia“ – Tallinn: Koolibri, 2000, lk 50)

Oletagem aga, et nende betoonradade kõrval on sellele territooriumile omane veel miski – teatavas hämaralas aset leidev liigirikkus, soine rägastik, millesse teed ei saa rajada. Sinna sattununa leiab inimene end ühtäkki määratlematuse mälkast. See ala on aheldamatu, ta lõhnab ürgsetete järele, ei allu loogikareeglitele ega matemaatilistele mõõtmistele. Ta ei ole läbivalgustatav – talle on omane liikuvus, mis iga temale suunatud valgusvihu alt uude hämarusse pageb.

Sel alal saab võimalikuks epifaaniline tunnetus, mis rabab inimest oma kirkuses – kogemuse keskmes paikneb äkiline otseteadmine Tõest. Ja epifaania (_{kr} *epiphaneia* – ilmumine) ei kõnele seal mitte betoonradade, vaid intuiitivsete kombitsemiselundite kaudu. Tajutule on omane väljendatus, mis on inimese ratsionaalsele haardeulatusele puutumatu, ning paistab võimatu isiklikku tōetunnetust jagatavasse intellektikeelde tõlkida. Selles tunnetuses viibib inimene väljaspool mõistuse ülemvõimu, tahe on talle allumatu, ta tunneb end viibivat justkui millegi kõrgema võimuses.² Kogaja küsimuseks saab: kuidas väljendada hämarusest leitud Tõde selle tunnetuse olemuslikus tõlkimatuse seisundis?

20. sajandil ilmub maailmaterritooriumile austerlane Ludwig Wittgenstein (1889–1951), kes uurib, nagu paljud vaatlejad enne ja pärast teda, keelelise väljenduse olemust. Noorel Wittgensteinil kujuneb järgnev sügav veendumus: selleks, et keel inimestevahelise tähendusliku meediumina toimida saaks, peab see alluma formaalloomika reeglitele. Keelest peab saama matemaatiline võte. Tõlgendus peab olema tagasiviidav oma lähtetekstini – vastasel juhul on tulemuseks kommunikatsioonirike. Keel peab teenima maksimaalset mõistelist täpsust, ideede selget edasikandumist, „mida üldse öelda saab, saab öelda selgelt“³ ja ähmased tõlked võivad ühiskondlikus tegelikkuses kaasa tuua tegelikkuses kaasa tuua suure pahanduse.

Seejuures ei välistanud Wittgenstein aga hämarala tōetunnetuste võimalikkust, otse vastupidi, 1921. aastal kuulutab ta:

6.522	„On tõesti olemas väljendamatu. See näitab ennast, ta on müstiline“
kuid	
7	„Millest ei saa rääkida, sellest tuleb vaikida“ ⁴

2 William James. „Usulise kogemuse mitmekesisus: uurimus inimloomusest“ –

Tartu: Ilmamaa, 2013, lk 389–390. Tõlkinud Indrek Meos.

3 Ludwig Wittgenstein. „Loogilis-filosoofiline traktaat“ –

Tartu: Ilmamaa, 1996, lk 9, 199, 201.

Tõlkinud Jaan Kangilaski, Veiko Palge.

4 „Loogilis-filosoofiline traktaat“, lk 199, 201.

Epifaania oma olemuslikus tõlkimatuses on tõepoolest miski, millest noor Wittgenstein vaikida soovitaks – see on kogemusena *a priori* keeleväline ning seega puudub võimalus, et ratsionaalsuse kategooriad või loogikavõtted teda hõlmata suudaks.

Mõned kümnendid hiljem taganeb Wittgenstein aga oma varasemast seisukohast ning loob uue vaate väljendamiseks *keelemängude* kontseptsiooni. Keelemängu defineerib Wittgenstein kui „tervikut, mille moodustavad keel ja tegevused, millega see on läbi põimunud“⁵. Just nagu malemängu reeglid ei ühti nendega, mida austatakse jalgpallis, toimivad ka erisugused keelemängud kui valdkonnaspetsiifilised diskursiivsed keekekasutused üksteisest sõltumatutel alustel – igal keelemängul on tähendus omaenese toimereeglites. Ilmneb, et ehk ei peagi hämarala tõetunnetust tõlgendama betoonist pinnaselt: see väljendamatu, millest ei saa rääkida, võib keelelise tähenduslikkuse omandada hoopis teistsugustel alustel.

Hämaralal leitud tõetunnetusega ei pöördu inimene seega mitte geomeetria⁶-traditsiooni poole, mille mõõtmisvõtted on aastasade jooksul ratsionaalsuse keelemängus settinud. Samuti ei pea ta sellele tõetunnetusele väljendust otsima ühegi pühakirja seletamisaltist raamistikust. Ta suundub leitud tunnetusega ühte kolmandasse – poetilisse – ruumi, mis on märksa vanem kui maamõõtmised või pühasõna. See ruum oli olemas enne keelelise aru eritlevaid kategooriaid. See on ruum, milles tähendused pole koondunud kolpa – keha ei ole selles ruumis mitte ajujätke, vaid pinnas, millelt poeetiline impulss üldse targata saab. Selle impulsi eelduseks on inimene kui *kehastunud* olend, ühes oma kirgede, spasmiide ja materiaalse ainesega. Poeetiline ruum on sellest kehalisusest tärkav aegade- ja vormideülene abstraktne printsiip; see on hämarate võimalikkuste sfäär, milles tõlgetele on antud voli ekselda, end meeldivald kadununa tunda. See ruum on kõikenäinud ega ava ennast inimesele ühelgi hetkel, mil vale on vahel.

Poeetiline ruum *ise* asub kirjeldatavusest väljaspool, kuid avaneb inimestevahelisele tõlgendatavusele just vormiliste väljenduste kaudu, kuulugu see vorm kirjanduse, kujutava kunsti, performatiivsuse või millegi neljanda-kuuenda valda. Nende vormide toimepiiriks on keelemäng, milles kehtestatud reeglistik annab võimaluse poeetilise tähenduslikkuse tekkeks.

Poeetilises keelemängus aset leidev tõlkeprotsess on algusest peale ähmane – hämaralalt leitud väljendamatus tõlgitakse vormi, milles algne tõetunnetus lähtetekstina iialgi terviklikult kohal ei saa olla. Tähendus ei toimi selles mängus mitte selge ja piiritletud nähtusena, vaid moodustub vormi-

5 Ludwig Wittgenstein. „Filosoofilised uurimused“ – Tartu: Ilmamaa, 2005, lk 22. Tõlkinud Andres Luure.
6 Sõna *geomeetria* pärineb vanakreeka sõnast *geometria*, mille algne tähendus on „maamõõtmine“.

ja sisuelementide omavahelistest suheterägastikest, nendes toimivate narratiivsuste vastastikmõjust: ükski osake ei ole terviku suhtes neutraalne ehituskivi, kuivõrd igaüks neist kannab eneses eos mingisugust lugu. Täendus ei ole selles keelemängus mitte elementide kogusumma, vaid tärkab nende koosmõju dünaamikast.⁷ Poetilise ruumi tähendusstruktuur on elementide omavaheline taktiline *suhe*.

Tõlgendavate teadvustega kohtudes saab alguse veelgi suurem ähmasus – algne lähtetekst, tõlgituna poeetilisse vormi, hakkab oma tagasitõlkimatuses plahvatuslikult mitmekesiseid tähendusvõimalikkusi looma. Toimuvat võib kirjeldada epifaaniate ahelreaktsioonina: poeetilisse vormi salvestatud esialgne tõetunnetus avab end individuaalsetele teadvustele ning kutsub esile rea tugevaid taipamisi. Algne epifaania hargneb tähendusvõrgustikuks ning laotub kattena kõige selle peale, mida ta puudutanud on.

Tõlkeprotsessi kaudu saab alguse lähtetõe iseeneslik paljunemine. Enam ei ole ta ainuline – algne Tõde paiskub miljoniteks Tõenäolisusteks. Ja kuigi igaüks neist paistab hetketi küll Tõega ühte nägu olevat, ei ole keegi neist siiski Tõde ise – Tõenäolisus on Tõde kaksikõde. Tõde näoga õed viitavad üksteisele ning loovad seeläbi suhete ja osutamiskäitumise igavese teisenemise. Ükski Tõenäolisus ei pretendeeri selles igavikus ainulisele ühetähenduslikkusele, viimse lausumisakti hegemooniale. Poetiline ruum ei otsi igavest Tõde, ta otsib väljendust igavesele Tõdeigatsusele. Ja ükski Tõenäolisus ei saa nende otsingute käigus teist välja vahetada, seega puudub vajadus ka õeluseks. Nad kõik seisavad ridamisi üksteise kõrval, punuvad esseeisvale õele patsi ja laulavad polüfoonilist oodi vabadusele.

Poeetiline ruum ei saa selles vabaduses aga välise suhtes valvsust kaotada – kaardi märgatavaks tunnusjooneks on endiselt need paksus kirjas rõhutatud betoonrajad ning poeetilised hämaralad on märgistatud teisejärgulise perifeeriana. Territooriumi massiivseimaks ehitiseks on endistviisi betoonist võrsunud kuuesambaline arhitektuur, mille kodades mõistusele kiitust lauldakse ja tõdede ainulisust tantsitakse. Selle arhitektuuri deviisiks on väljendada falsifitseeritavust, iga tunnustatud tõde metodoloogilist kontrollitavust – vaba tõlgendamine taandub tõde ainuõigsuse palge ees. Ja nii peabki selles kojas olema, kuivõrd tõde võib selles ruumis toimida relvana: tema toimesuund on sõltuv sellest, kes, kuidas ja millise tahtekujutelmaga teda oma haardes hoiab. Tõde funktsioneerimine seisneb selles ruumis tema läbipaistvuses, võimaluses valgustada läbi terve tema sisikond, teha nähtavaks iga tema võimalik siht.

7

Idee on kantud süsteemiteoreetilise põhiprintsiibist, mille kohaselt on tervik enamat kui osade kogusumma. See „enamat“ on osadevahelises koosmõjus tärkav uus kvaliteet ehk *emergentsus*: tervikus kerkib ühtäkki esile uudne omadus, mida ei ole ühelgi tema eraldiseisval osisel. Näiteks: rakul kui bioloogilisel süsteemil on omadus hingata, kuid see omadus ei ole täheldatav ühegi molekulistruktuuri puhul, millest rakk koosneb.

Selle arhitektuuri kaasmõjuna kehtestub aga tervet territooriumi hõlmav dünaamika, mida Korea päritolu saksa filosoof Byung-Chul Han kirjeldab läbipaistvusimperatiivina: „Kõik tuleb nähtavaks teha. Läbipaistvuse imperatiiv muudab kahtlaseks kõik, mis nähtavusele ei allu. Selles ta vägivald seisnebki“⁸. Läbivalgustamine paljastab territooriumi iga sopi, teeb need vaatajale nähtavaks, nende sisestruktuuri hõlpsasti tarbitavaks. Poetiline hämarala ei talu aga valgust ja täieliku läbipaistvuse olukorras ei ole tal enam kuhugi põgeneda: „leidub inimliku olemise ja koosolemise positiivseid, produktiivseid sfääre, mida läbipaistvussund otseselt hukutab“⁹. Igasugune valgustatud siledus pärsib poetilise ruumi kõikvõimalikkusi ning Tõenäolisuste allutamine funktsionaalsuse reeglistikule rikub tema olemuslikke õigusi.

Poetiline ruum peab selle imperatiivi suhtes igikestva anarhiavaimu säilitama, õõnestama oma kohaloluga arusaama nähtavuse kõigutamatus autoriteedist. Hämar tunnetus on mäss ja poetilise ruumi pärusmaaks on lakkamatu vaimne revolutsioon. Ta kutsub üles Tundmatute lätete ees alandlikkust üles näitama, annab Nimetamatule õiguse eksisteerida väljaspool ühtseid vorme ja tõlgendusi. Alandlikkus on poetilises ruumis seisund, mis põhineb imestusel ning on seeläbi suuteline kogejat ülendama; see on nentimus, mille kohaselt ei saa *kaart* kunagi olla *territorium* – tõeline liigirikkus paikneb alati väljaspool paberile tõmmatud jooni.

Mäss ning alandlikkus on poetilises ruumis teineteisega märksa lähemas kontaktis, kui põgusal vaatlusel paista võib. Alandlikkus viib mässuni, mis ei põhine mitte destruktiivsel lammutamisel, vaid kirglikul püüdlusel jõuda seisundini, milles inimene ja maailm võiksid saavutada Elusamuse¹⁰. Inimene satub sündides klanitusse, kuid igatseb siiski elusat segasummasuvilat, kaosest tärkavat Erot. Mäss ei pea selles ruumis tingimata toimima millegi *vastu*, ta võib end määratleda ka liikumisena millegi *poole*. Seega loob poetiline ruum mässamiseks kolmanda tee, mille elustavaks jõuks on erootiline veetlus. „Tööriist püüdleb sirgjooneliselt oma eesmärgi poole ja haarab sellest kinni. Seevastu veetluses peitub midagi looklevat, ta armastab kaudseid teid. Veetlus eeldab vormide ja liigutuste vaba mängu, mis toimib justkui mängeldes ja väldib eesmärgi ökonoomiat“¹¹. Poetilise keelemängu tähenduslooklevus võimaldab vabade assotsiatsioonide kirge ja seda ei kammitse ükski alalhoiduinstinkt, kuivõrd ta pole kunagi sündinud ega lõppe iial.

8 Byung-Chul Han. „Läbipaistvusühiskond“ – Tallinn: Loomingu Raamatukogu, nr 7, 2022, lk 17. Tõlkinud Hasso Krull.

9 „Läbipaistvusühiskond“, lk 9.

10 Uku Masingu loodud sõna, mida ta ise on kirjeldanud järgnevalt: „Inimese ehk mõistusliku olendi eluülesandeks ehk -sihiks – ehk elu mõtteks – võib pidada elusamust. Elu on mõttekas siis, kui inimene saab olla intensiivsem, teadlikum, ärkvemal eilsest. See tähendab, et elu mõte on elu enda kvaliteedis ega ole mistahes eluavalduste kvantiteedi suurendamises“ (Uku Masing. „Eesmärk – elusamus“ – Edasi, 31.03.1967).

11 „Läbipaistvusühiskond“, lk 25.

Kui on olemas keegi Looja, siis võibolla planeeris ta nimme maailma struktuuri sisse kirka tunnetuse millestki, mida ei ole võimalik üheselt väljendada. Sest võibolla ei soovigi hämar Tõde, et temast aru saadaks. Ta ihkab olla salapärane ja kättesaamatu, keegi, keda ei ole võimalik lukustada nelja rauast seina vahele. Võimalik, et hämarate tunnetuste taotlus ei olegi jõuda täiuslike vormiliste väideteni: sirgjoonelised väited võivad aheldada, luua illusoorse eraldusmüüri tõlgenduspaljususte vahele, blokeerida uudishimuliku kulgemise. Tõenäolisustel peab olema õhku. Vormi salvestatud tunde väljenduste võimuses on sünnitada ridamisi teisi väljendusi ning seeläbi avardada poetilise ruumi kõikvõimalikkusi. Tõde otsida, leida, kaotada ja jälle uuesti alustada. Elu anub ja annab tunnustust.

Päevasel ajal võime koguneda ühisesse metodoloogilisse ruumi, Akadeemia kuue samba vahele. Võime seal maailma ligipäasetavaks seletada. Kui päike loojub, leiab aga aset hesperiidne¹² depressioon ning teooria laguneb tagasi algosakesteks. Maailma tuumaks saab taas Tundmatus. Pimedus päitab mõistuse vakatama ning annab elujärje üle Nimetamatule. Ja selles Nimetamatuses on hetki, milles kõik on äkitselt olemas. On hetki, milles viibides tundub, et võiks igavesti vaadata, kuidas lehmakari hämaruse saabudes heinamaal rohtu sööb... ja väikesed sarvilised olematusse kepslevad. Ja võibolla ilmneb sel hetkel, et mitte Darwin ei mõelnud välja evolutsiooniteooriat – seda tegi hoopis Paganini¹³. Või jõuab Platon ühel viivul inimolemuse üle mõtiskledes äkilise taipamiseni, et teab täpselt, kes inimene on – inimene on ju tiivadeta kana, kellel on lamedad küüned! Ja kõik ongi ühtäkki öeldud.

Päikese tõustes võivad meist jälle saada mõistuse ustavad jüngrid, aga, palun... jätame hämaruse poeesiale.

12 Hesperiidid on antiikmütoloogias nūmfid, kes valvasid kaugel läänes kuldseid õunu, mille söömine tagas igavese elu ja nooruse. Hesperide – tuntud ka kui lääne neiud, õhtu tütreid, päikeseloojangu jumalannad ja Aafrika õed – seostatakse kuldse päikeseloojanguga.

13 Epifaania, mis Inge Eha lvaestet kord loojanguaegsel jooksmisel tabas!

moosimer

*

see närv on nagu külm hallitus su apelsinikoorel või piimanahk, mis on nii limane
 see üks küüs, mis miskipärast kasvab sissepoole, või stressipall, mida kasutatakse nõelapadjana
 nagu mu närvirakud hakkaksid hallitama
 ma tahan nutta, kuid see nagu valgus kõik mulle ajju ning moodustaks tumehalli
 krobeline vedeliku

*

ma olen pisike putukas liinibussis
 olen talvejope rannas
 olen kadumas
 vahusel veenõlval jalgu vette panna ma ei julge.
 mu kael on kange isegi peale padjavahetust
 ma vajan vabastust.
 lahkkelid ja möödarääkimised
 tahan nutta keset supeluse tänavakest
 saan võtta jälle rohte pärast nädalast tsüklit
 tunnen et elul pole mulle enam midagi pakkuda.

*

alalõpmata lõpetame kägaras
 sellessamuses millest pääseda püüdsime
 oh ajad oh kombed
 rumalus ennekõike
 suruda pähe poliitikat ning mõtteid
 ükskõik mis ta räägib on haiku
 ning teeb nalja inimeste kõnepruugi üle
 kuid inimesed jaksavad karjuda
 et kaks sekundit hiljem jälle toredad olla
 tunnen end justkui näide
 näide kunstnikust
 näide baarmenist
 näide noorest
 laskem mul olla ma ise
 küll ma saan hakkama
 kuigi raske on mul tõepoolest
 olen siin
 väsinud ning rüगतud
 käes raha mis teenisin
 et see kõik kohe jälle kulutada
 ja lollilt maha kukkuda

*

ma ahmin enda poolt täis ropsitud õhku ja
 mõtlen, kas peaks veel ühe tobi tegema.
 ma tahan karjuda ja sind moosida samal
 ajal. õhk mu ümber on raske nagu vask,
 kuid pehme nagu sulg. kas elu ikkagi on
 kingitus või saadeti mind siia surema. miks
 kõik hea on võetud ja kõik allesjäänud nii
 kohutav.
 ma tahan karjuda. ma tahan üles kitkuda
 iga viimase kui närvi, mis mu kehas on.
 jääbki mõistatuseks, kuidas mõne inimese
 nägemine lööb terve mu ajukeemia perse.
 olen kõva ja vihane korraga. näen alatasa
 inimperfektsust, kuid nad vist ei teadvusta
 seda. ei julge neid valgustada ka, mind
 võidakse pidada imelikuks, kahtlaseks..
 hoia mind. hoia mind enda juures ja lihtsalt
 räägi minuga juttu. võime ameleda või
 lihtsalt laua taga õhtust süüa. tahan kuulata
 su vaateid ja näha sinu ütlemisi.
 ma tahan oma naha seljast tõmmata ja selle
 välja tuulduma panna.

*

maanteel päevitavad vaskussid olid just otsi kokku
 tõmbamas, kui buss nendest üle sõitis. polnud suuremat
 pauku, ei müristanud äike. lihtlabane praksatus laupäeva
 hommikusse. maaõhk on ikka tõepoolest püha ning kuigi
 ma ei oska kuid ega numbreid õigesti lugeda, oli mul
 mõte paigas. jääkohvi juues naerda inimeste üle, kes kooke
 küpsetavad, on justkui nii õige algus päevale.

Gregor Kulla

life's truly a dream

bäkkaris on soolapähklid viinamarjad ploomid ja mullita
 vesi mulliga vesi on ära joodud mis sellest püüan endale
 soolapähkleid sisse pressida tegelikult ei nad lähevad mul
 pihkude viisi soolane soolane soolane nele ja eva tulevad bäksi
 nad just esinesid mulle meeldis tõeline sad girl summer group
 ja täpselt seda see oligi sob story'd mis ikka sad girl summer
 stories

pakun neile speedi kõik tahavad pole midagi saavad siis
 kõik ikka saan kõigile liine teha mudu küll annan asjad kellelegi
 teisele et ta liinid teeks kui neid tuleb mingi viis pluss tükki
 teha aga olen õppinud teistel käed kohmakad puru on tükkis ja
 liinid nagu alpid üks suur teised väiksed telefon jõuab ringiga
 viimasteni keegi viskab neile mütsi aga müts langeb telefoni
 peale ja kaks triipu muutuvad puruks pükstel ütlen et rohkem
 ma kahjuks ei anna saate püksalt vast midagi kätte tõmban
 käega mattiase enda poole ning panen tal käe piha ümber sülle
 mul on mugavam nii lõpeta ära see pole nilbe debiilik mul on
 mugavam nii

ta kutsus mind jaanipäeval oma perekonnaga kohtuma ta
 pole seda teistega teinud ta noorem vend oli minuga abivalmim
 kui tema ise kas sa saad aru kuulan küsin kas ta juba speedi

tunneb sest ta tegi esimest korda ütlesin talle isegi et see on okei ma ise sundisin teda seda tegema ütles et minu süü mida iganes andsin talle väikese liini teeb ainult kainemaks

tegin ei tea kellele ühe rassistliku nalja et pilved on ainult valged mitte mustad või pruunid piinlik meenutada aga õnneks ma ei meenuta ei meenuta mitte midagi i have no memories elan olevikus tihti tulevikus võib-olla sellepärast ongi mul keeruline aru saada sest ma lihtsalt ei saagi nagu puht psüühiliselt

jook oli ammu kõigil otsa saanud esinejatele seda ei pakutud kuigi lubati kohutav korraldus sel aastal täiesti kohutav õlu viis eurot viimane aasta oli kolm viiskümmend mul sai kaardi pealt raha otsa aga emel ütles et tal on telklas viina ma umbes tean ka kus ta telk on ja ütlen et lähme oliviaga ja smuugeldame ühe viru ja kaks westonsit sisse tunnen kui lebo see on ja kuidas mu respekt kasvab sest keegi teine ei saa seda teha kuna ei emel juuli ega olivia pole esinejad

samm on kiire telkla on nagu mets pärast vihma kasvuhooneid on nii palju juurde tulnud ning me vist ei leiagi emeli ja juuli telki üles õnneks emel helistab aga ta ei oska hästi seletada ütlen et küll leian aga enne pissin puu peale kummaline meenutada et mul polnudki piinlik kuigi puu ees meetri kaugusel oli telk kus inimesed rääkisid sees nad kuulsid kuidas ma pissisin ja ütlesid et türa ära kuse siin vastasin sorri aga see on safe ma ei pissi teie telgi peale ja see ei voola teie poole nad ütlesid et see on rõve vastasin mis ei oleks rõve see on rõvedam et sa telgis ööbid mul õe kodu põlvas mul voodi

lõpuks leiame emeli telgi ning koperdame sisse ta on terve aeg oma suhtest rääkinud ma ei ütle seda mingi alatooniga leiame viina ja kaks westonsit millest ühe avame ja võtame kaks pitsi võtan emmi ka pakun oliviale ta pole seda varem teinud teeb vähe sest ma ei taha mingit jupipidu läheme mahavokki kuulama kohutav kui puine nende uus laulja on laulis ainult paar vana laulu mida ma kuulatagi ei saanud sest olivia rääkis ikka oma suhtest ütlen et ta laulab tunnete keelt ma tahaks väga seda kuulata kas me võiks minna ainult selle loo taustal tantsima ta ei vaibinud

igatsen ära siit igatsen põlvast ära siin on kange ja järv on tühjaks lastud pole üllatusi peale selle et poisid omavahel maadlevad karjuvad naeravad kõvatavad ja mina tüdrukutega istun jalg üle põlve vaatan pealt tüdrukud itsitavad sealhulgas mina sõprused suhted jutud naljad kulgevad suletud valemis järgi ma vaatan ja ootan olen osa valemist istume koos vaatame

ja ootame varsti kaineltki deliiriumis sest kõik on nii kivisse raiutud et enam ei saa aru mis on kivi ja mis pragu see pole minu kivi isegi kohati häbi et osalen heterokultuses nad ei ei ei saa arugi mida nad teevad valetan sest saavad küll aga jätkavad siiski k.a mina ma ei taha siia kuuluda ma ei taha siin olla kuhu see viib õe voodisse viib kus laman üksinda ja mõtlen kui üksinda söön suitsusinki joon apelsinimahla ja vaatan twitchist lol-i striimi lootuses unne langeda

olen nagu rõõmsad hijrad pildil aga ma ainus hijra ja mul tagataskus pipragaas ja usk ka peaaegu sama kas kunagi aru saan hõljuda eksistentsi või mitte-eksistentsi piirimail seal hädas alas mis praegu kunstis nii moodne kas ma polegi ainus heartless budist see mitte-eksisteerimine on küll võimatu aga luban seda et praegu veel kannatan ja lasen teistel kannatada wow... deep püüan leida midagi või praegu pigem kedagi kellele oleks ok see et ma praegu kannatan nagu selles budismi mõistes ja ka see et tegelikult ma ju saan aru ja nähtaval kohal kaminasimsil on potentsiaalipurk täis seda et minetan oma kraadi töö suhted ja uhkuse ning kolin aegna kõrvale mingile teisele saarele kirjutamistega jätkaks aga perspektiiviks siis et varsti ma enam ei kannata tõmban üli zeniks

tegin alandliku kuulutuse et otsin endale summer romance'i ning lisasin omapoolsed tingimused (i have to like you and you have to like me; you have to be romantic and intimate; not looking to have sex, but not completely opposed to it) üks inimene vastas ja tuhat tükki küsis hetkeks nägin oma (uus)uussiirast alandlikkusest kaugemale ja avastasin et olengi sadboy ja tulebki sadboy tix tagasi i don't want this i was hoping et olen targem järgmine kord aga nüüd on järgmine kord ja istun jälle kuskil laua taga ees pokaal veini ning räägin kuidas olen aru saanud (3x) et olen biromantiline homo(demi)seksuaalne aoseksuaal... kellel on raskusi meestega läbisaamisega lause lõppu jõudes olen unustanud kust see algas ning vaatan üles ja märkan et vaevu näen augu serva mille olen endale (3x) kaevanud teise pokaali taga olnud queerplatonic suhtekaaslane on läinud islandi kargusesse meeleelgust otsima ning mina olen see sad tsikk see sad summer girl kes vaatab seltskonnas kaugusesse huuled pruntis ootan et kaaslane islandilt tuleks ja ütleks et it's over

võin olla nii pede või nii nii hetero olen õnnelik ja naeratan ma muudkui naeran sest muud pole teha mu rõõm on mõõtmatu mu lust on otsatu (ausalt) kõik on eided kõik ongi eided i'm so over it sest all i love is naer and armastus mulle

meeldib kõik see mis meie sees on kaunist veel enam palju pole järele jäänud

ärkan üles kell üksteist keskklassi korteris mees käib töölt kodus söömas ja telkust korvpalli vaatamas naine hoolitseb kümne kuu vanuse tite eest teeb süüa koristab ja teeb sisseoste vabal ajal on kodus ja ütleb et ei hakka sinna tallinnale tulema vaatavad telekast saadet kristjan järvist ja tema naisest ning kiirgavad kooskõlast planeerivad uusi sisseoste

laman silmad lahti mu ees suitsusink taldrikul mees läks vannituppa titt vannitama titt ajas valamult keraamilise nõu maha kildudeks kukkus naine tuli vannituppa vehib kätega mis mõttes keraamika on kaasaegses kunstis suur asi praegu mees vastab mis sul viga on vaja asju igale poole toppida naine vastab aga kuidas mina suudan nii et midagi maha ei lähe laman edasi loodan et jään uuesti magama aga ei jää valgust toast välja ja küsin kas võin õe hambaharja laenata ta ei luba teen kohvi ja igat liigutust tehes küsin kas tohin kardan et nähvatakse või jagatakse uudist et olen nende kodus neil on soov olla woke aga see ei tule välja natuke tuleb ja mul natuke tilgub süda verd aga mina ei sobi siia olen pakendis vaateklaasi taga kõik on erinev ainult närvihaigus on ühine ka sellest olen toibumas istun köögilaua taga teen tööd meil tavaliselt ei olda söögilaua taga arvutis

mees pidi tallinnasse surfama minema ning mind koju viima pakkis surfilaudu autosse aga see ei sobinud väga naisele kes tahtis temaga kodus istuda telkut vaadata süüa teha näed äikest lööb tallinnas ikka pole vast tuult on vaja ikka minna lähed sa siis ikka v seisan jope mütsi ja kohvriga köögis valmis autosse istuma mees ei suutnud otsustada ja lahtus mulle pakuti võimalust autoga rongijaama saada aga ei suutnud otsustada kas jõuda kolmesele või neljasele rongile naine aitab naine ikka aitab jõuame siis neljasele ei pea kihutama mulle öeldakse et mida varem mind tartusse viia seda parem kaotan paar sentimeetrit oma pikkusest tõmbun rohkem küüru asendan roosa mütsi sinisega ning tänaval kõnnin häbiga

mul pole fomo et teisele festivalipäevale ei jõua sõidan tallinnasse mitte õemehe ega rongi ega bussiga vaid omaenda rõõmu ja lustiga itaalia gabberit kuulama et saaksin femme heterote kaisus olla this is what i crave nad kukuvad mu peale mu selga mu kaissu jm aga ainult kukuvad rongis üks muudkui vajub ja vajub silmad kinni katsub mu õlga siis võpatab püsti vajub taas õlale võpatab püsti truly ... the dream oder was?

pärast gabberit äftekal räägib ilus poiss kuidas ta on kõige heterom hetero olen kindel oma seksuaalsuses olen autopede :D ja noorena sõitsin karti kannan sinist mütsi või mida iganes vahel imen munnini ups :o ei ei mai ime munnini päriselt ka ma ei tea miks seda ütlesin kuulun suu lahti ila tilgub haige mõelda nad kõik sama puuga löödud rlslt vaatad ja imestad

lamame stroomi rannas kedagi teist siin pole joome sinekat ja unistame aperolist millele keegi järele ei viitsi minna sööme veel kommi ja suitsetame end vaakumisse isegi õhk ei liigu kujutad ette ongi võimalik mitte olla ja (iks)deeksisteerida ja see pole isegi raske me kõik tegime seda (receipts) õhtul läheb külmaks kodust tuuakse veel tekke ja jookke heterod võtavad geid kaissu ja vastupidi pane käsi mu kõhu alla lõpeta ära see pole nilbe debiilik nii on lihtsalt soojem pwned by a mitte-binaarne asex ärkame kell viis hommikul kaste ja sääskede poolt kaetuna

jooksen tartu rongile ostan emale tee pealt juustu haiseb nii et ema on õnnelik ja õde ei tulnudki süü süü süü gin tonicut isa on viis või kuus kuud täiesti kaine olnud nii rivotrilit kui ka alkoholist sööme süü süü ja küpsisetorti issi teeb mulle uue veibikokteili ning ostab küttekeha sest ma eelmise ära kärssanud kirjutan mariale et su veip maitstes ka kärssanud you might have to replace the küttekeha näitan emmele kui kinni me stroomis olime ema naerab (murelikult) sest ta usaldab mind ma alati deliverin nüüd bussiga pärnusse ja siis leigole cringema aga vähemasti kuulun üheks õhtukski kõrgemasse keskklassi ma ei tea isegi palju pilet maksis sest olen siin kutse ja oma piltilusa kaaslasega joogid on hinna sees kaardil on sada euri kõik ülejäänud on lhv kasvukontos kus tõus on pidev ja lineaarne ah et kus me kohtusime

leidsime üksteist ühelt muusikafestivalilt üsna hiljuti kusjuures mina esinesin seal ja tema ka vist vot ei mäletagi olin üksi bäkis seal ei olnud kedagi sõin soolapähkleid mis läksid mul pihkude viisi jõin aperol spritzi mida esinejatele toodi kaks bändi tulid ka sinna kes just lavalt maha olid tulnud ja tema oli nende hulgas

ta tuli minuga rääkima millest ta minuga rääkima tuli a soolapähklitest sõin neid seal pihkude viisi küsis et kuidas maitseb vastasin et kuidas ikka soolapähkel maitseb soolaselt ta ütles et kui naljakas ta just mõtles minust

summas oli sõpru kellele temaga rääkides noogutasin siis ta ütles mulle et ma olevat kui miraaž tulen sama kiiresti kui kaon pea ei usu silmi ja kätte ei saa mõtlesin kui nilbe ja kas ta

ütles seda sellepärast et tahtsin mõne hetke eest vetsu minna või on sel mõni ausam põhjus ja oligi ta hakkas muga flirtima rääkis mida ta tüdruk tegi ja kui lappe see läks ja miks jne istusime sinna white cube'i ette diivanile maha sõbrad olid ka seal tegid mulle korduvalt suuri silmi punastasin jalg liikus üle minu oma pea oli õlal ta hääli oli nii leebe rooside sõjas küsiti et nimeta midagi mille peale tekib kananahk ja üks vastusevariant oli erutus aga millest me rääkisime

kunstist millest muust ikka eks aha ja õnneks oli tal midagi lisaks öelda sellele et keskendub postinternet esteetikale sain teada et oli pariisis mingi kunstikooli lõpetanud rääkisime ikka mitu tundi kuni oli aeg peaesinejat kuulama minna ta küsis kas ma emmi tahaks teha ütlesin et kui koos teeme miks mitte trügisime pealava ette hõõrusime ja vahtisime ei midagi muud ja see oli nii romantiline romantiline täpselt õigel ajal hakkas pähe tantsisin nii hullult et kadusin kuhugi rahva sisse sõprade keskele liikusime jooki ostma ta oli ka oma sõpradega mult muudkui küsiti et kuidas ma taga tutvusin teda fännati väidetavalt ta pole kunagi poistega midagi teinud ainult tüdrukud olnud mõtlesin lahe juhtub sama mis kolm aastat tagasi but i'm so excited!

liikusime sõpradega tagasi bakkarisse et seal kiiret teha tema sõprade seltskond oli juba seal nägime üksteist ja ma ignoreerisin alguses imelik hakkas nagu otsiksin teda vms aga lõpuks andsin alla kõik hakkasid omavahel suhtlema palusin ainult et ta mulle spritzi ulataks rohkem seal bakis ei rääkinudki üks rooside sõja vastusevariant olnuks pidanud olema ka avoidance yass feed my insecurities let me feel et ma ei huvita sind

festivalialal sai pidu läbi otsustame kaheteistkümnekesi randa liikuda et võib-olla ujuma minna päike ka tõuseb varsti minu sõbrad tundsid kaudselt tema sõpru ning kõigil on hea värske olla uued tutvused uued tuuled ju me ei rääkinud palju pilgud ainult kohtusid mõtlesin kas kujutan ette

rannas lamasime sillal kolmes grupis kel kõigil omad teemad ta küsis kas kellelgi päris suitsu on kõik veipisid ja sõbral kellega rääkisin oli ning ta tuli meie juurde kükitama kuulas natuke vestlust pealt istus maha ja toetus minu peale võtsime kaks pitsi rääkisime minu sõbraga kes muutus kuidagi kohmetuks muutsime asendit ta lamas mulle sülle see oli mugav kõik lamasid kellegi peal

kunas erso peale läheb minu arust mingi kümne minuti pärast huvitab see festivalijutt üldse sind jäin pikalt rääkima viitsid kuulata okei jäin vist seal rannas olemise juures pooleli või oota äkki tal on midagi öelda ei taha siin kellegi teise eest rääkida

okei läksime jah sinna randa see oli mu esimene kord seal varem olen sealt ainult läbi sõitnud eks kogu see asi oli mulle ka väga uus pole midagi sellist teinud ja ta on igatpidi mul täitsa esimene selline täitsa isetekkeliselt juhtus ka mu sõbrad küll uurivad mul pole probleemi sellest rääkida aga ega ma täpselt ei mäletagi mis seal rannas edasi juhtus aha liikusime koolimajja kus bändiga ööbisime läksime sinna kõik koos mingid inimesed jäid maha küll meie klassiruumis olid suuremad voodid kui teistel kõik tulidki meie ruumi sest teistes magati jäime kaisus magama ja sealt edasi on siin leigol kõik kuidagi kulgenud veedame esimest korda aega täiesti kahekesi ilma sõpradeta alguses natuke põdesin sest me kumbki ei räägi väga palju aga see vaikus on isegi mugavam kui rääkimine saame üllatavalt tõesti jah haha väga üllatavalt lihtsalt üksteisest aru või

jah saame küll mul pole varem sellist inimest kõrval olnud valetan on küll aga nendega pole midagi juhtunud või nii et rääkima ei pea kuidagi zen on olla konflikte on olnud aga meile mõlemale tunduvad need pigem meeldivat ei suhtes me ei ole võtsime seisukoha et me ei anna endile ühtegi määratlust on nii nagu on ja läheb nii nagu läheb vahel õigetpidi vahel valetpidi aga meil pole õiget ja valet haha... unless

kasvukonto tõus on pidev ja lineaarne kokkuvõttes on ju kui n-ö valelt poolt vaadata siis ta jah vahest või kogu aeg langeb ja see sada eurot kontol on korruga vaesuse sümbol ja ma pole leigole tulnudki vaid cringen üksi kodus otsin oma heteromeest kirun sõpru aga tegelikult on teisipidi

Anette-Jasmin Ansip

*

luuleraamatust välja hyppas mees.
ja vot tema kyll kaob
kui ma tema poole ei vaata.
hyppab tagasi luulericade vahele
surfab seitsmekymnendates
ja ei vaja prille sest lained
tohutud lained
keelduvad nägemast
vigu meie silmades.
nendes hallides
yldse mitte korallivärvides.
jakk mille taskus on armastuskirjad
või siis yks neist.
mitmed armastanud on
kuid mitte teda.
mitmed elanud on
kuid tema kell käis alati teistmoodi.
või nii mulle vähemalt mõelda meeldib.

oh. mis traagika

suren sest
keegi ei armasta
keegi jälestab
ma valgun kivistun
su palge ette ja mõtled
miks kõnnid yle kivide ja kändude

suren sest
kogemusi vaja
viimast hingetõmmet oodates
kihistun
tõmbad sõõmu
sylvitad kolm korda selja taha
ja kõhatad kuna
otsetee on näo ees

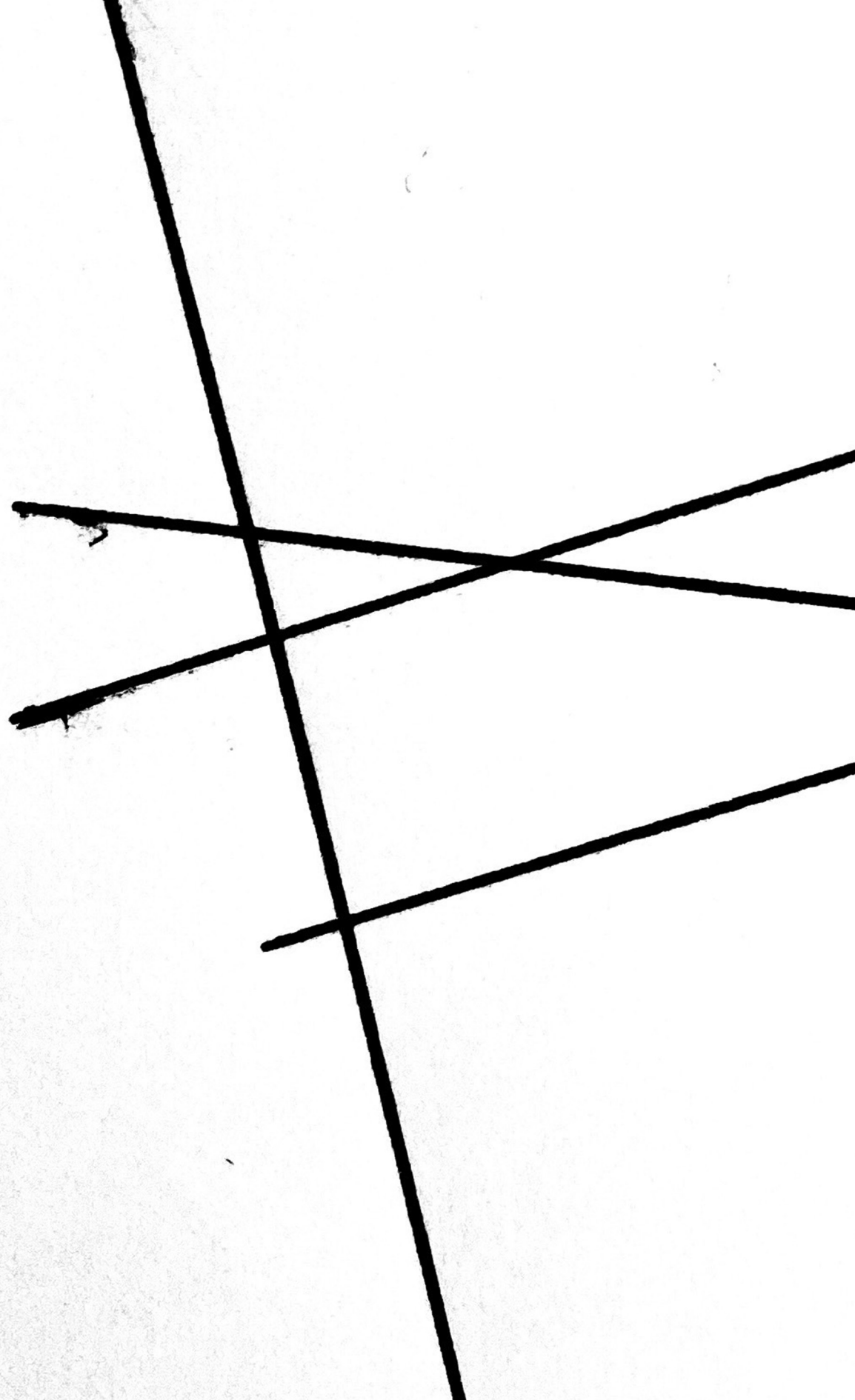
suren sest
tema eest ei hoolitsenud
pooge mind siin ja samas
märtriks ei tunnistanud
seisab hauakivil
mille unustad metsa
kiigud kuni pikk on ilu
selle peale tuleb pill
värisen ja oksendan

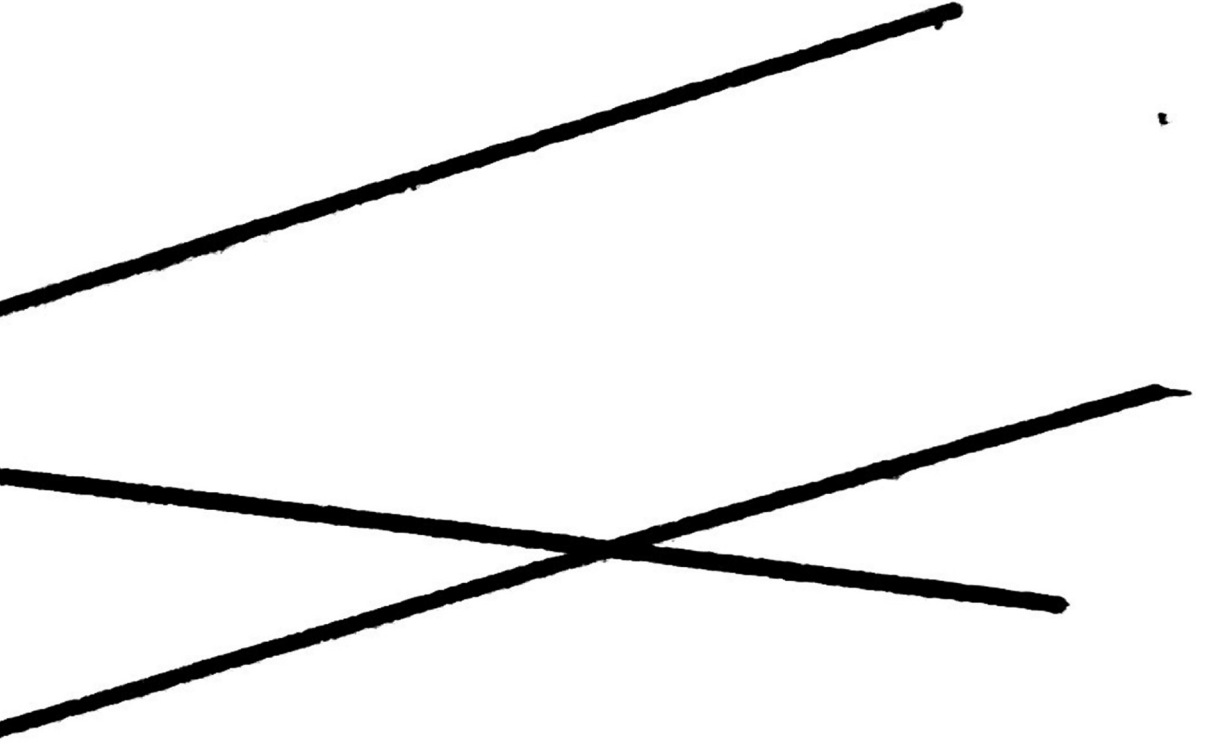
suren sest
poolkuu veritseb
punastan ja peitu poen
tahan teada kas muretsed
oh et mitte olla lähen
igale poole teades et
ei taha olla kuskil
minuga on raske
kas tead

suren sest
hispaania nälkjad
ja seened
mul pole midagi kaotada
vahetan laulu
kuigi tahaks hinge
luku taha panna
pildi tasku
kuidas lennata õhku
hingata tuhka
vajuda auku
surra

uus tee, vana lugu

septembrist sai oktoober
ja ma hakkasin uut teed pidi
oma rohelisel jalgrattal kooli sõitma
et näha iga viimast kui lehte
kollast ja oranži ja punast
et näha iga viimast kui maja
kattumas roheliste vihmaste väätidega
et näha iga viimast kui inimest
kiiresti halli töökohta sõitmas
et näha iga viimast kui hetke
kuigi hommikuudus ei näe ma midagi
vaid tunnen tartut
mind õlgadest raputamas
ytlemas asju mida tean niigi

Claire-
Louise
Bennett

Liisa
Oks

katkend romaanist
„Kassa 19“ *Checkout 19*
inglise keelest Liisa Oks

Ei või kunagi teada, mis kord õpitust
tulevikus saada võib.

Annie Ernaux, „Tütarlapse lugu“

Naljakas asjalugu

Hiljem kandsime endaga sageli mõnda raamatut kaasas. Hiljem. Siis, kui olime viimaks ometi kasvanud natuke suuremaks, aga mitte veel sugugi nii suureks kui teised, kandsime raamatuid kaasas. Tihtipeale kohe õige mitut. Ja istusime koos nendega puu all murul. Õigupoolest ikkagi vaid ühe raamatuga. Jaa-jah, just nimelt ühega. Raamatuid oli mitu, aga alati üks korraga. Jajah, üks korraga. Suured raamatukuhjad ei meeldinud meile kuigivõrd, ei, ei meeldinud. Ei meeldinud ja ega ei meeldi siiani. Meile meeldib, kui on üksainus raamat. Jajah, praegu meeldib, kui on üksainus raamat, ja meeldis ka siis. Näiteks kadus meil ruttu, kohe üpris ruttu komme raamatukogust mitu-mitu raamatut laenutada. Jah. Jaa-jah. Nii oligi. Kõigepealt võtsime muidugi nii mitu, kui vähegi sai. Küllap oli see kaheksa tükki. Raamatuid on alati kas kuus või kaheksa või kaksteist, välja arvatud muidugi juhul, kui need pärinevad erihoidlast, mispuhul võib neid olla ka vaid neli. Ja alguses laenutasime korraga välja nii palju, kui saime. Just nii. Me võtaksime selle ja selle ja selle, ja veel selle ja siis tolle ka. Ja nii edasi. Jajah. Raamatud ootasid hunnikus leti peal, et uimane raamatukoguhoidja neile templi sisse lööks. Ja me ei lugenud neist mitte ühtegi lõpuni. See oli täiesti võimatu. Me ei suutnud

neisse sisse elada. Ükskõik mis raamatut me ka kätte ei võtnud, ei suutnud me muud kui vaid aina mõtiskleda, mis sorti sõnu küll teistes raamatutes leidis. Selle vastu polnud midagi teha, ei miskit. Me mõtlesime ainult teistest raamatutest ja sellest, missuguseid sõnu neist igäühes leidis, ja kui me ühe neist teistest raamatutest siis kätte võtsime, et teada saada, mis sõnad seal siis on, kordus kõik samamoodi. Kõik kordus samamoodi, ükskõik mis raamatut me ka kätte ei võtnud. Seni, kuni oli teisi raamatuid, mõtlesime me vahetpidamata vaid sellest, missuguseid sõnu neis leiduda võis, ning olime seetõttu täiesti võimetud sukelduma sellesse raamatusse, mida käes hoidsime. Sellesesamasse raamatusse. Naljakas asjalugu. Jah, see oli üks naljakas asjalugu. Viskasime ühe raamatu käest ja võtsime uue ja viskasime siis selle kõrvalle ja võtsime veel ühe ja muudkui niimoodi edasi ilma kuhugi jõudmata. Mitte-mitte kuhugi. Muudkui niimoodi edasi. Ja niimoodi käis see päris kaua, päris-päris kaua, kuni saime viimaks aru, et ainult seepärast, et meil on lubatud laenutada kuus-kaheksa-kaksteist-neli raamatut, ei pea me seda tingimata tegema, kohe üldse mitte.

Ei, kohe üldse ei pea. Nii et laenutasime edaspidi korraga vaid ühe raamatu. See ajas inimesed tõeliselt närvi. Jaa. Jaa-jah. Ikka korralikult närvi. Ei olnud nende ärritusel otsa ega äärt. Kas ainult selle võtadki, imestasid nad valjult. Mine too veel mõni. See üksainus, selle saad juba homseks läbi, ütlesid nad. Ja me ei hakka sel nädalal uuesti raamatukokku tulema. No ja mis siis. Nagu lugemine oleks ainus asi, mida raamatuga teha saaks. Just-just. Me võisime kaua aega, kohe kaua aega lihtsalt raamatu kõrval istuda ja seda üldse mitte avada. Vägagi võisime. Ja see oli väga valgustav. Vägagi. Me mõistsime, et juba enne avamist võib raamatust väga palju leida. Juba see, et raamat seal me kõrval pikemat aega lebas, oli erakordne. Eelkõige sellepärast, et me võisime mõtiskleda—jah, just nimelt mõtiskleda—selle üle, missuguseid sõnu seal leidub, ilma et oleksime end ogaruseni üles kerinud. Istusime koos üheainsa raamatuga, mis meie kõrval murul lebas, ja mõtisklesime, missuguseid sõnu seal ometi leidub, mõtisklesime väga rahulikult kõigest ja kõigest, nii et meie silme ette kerkisid ei-tea-kust täiesti omal algatusel selged kujutluspildid. See oli tore. Kohe õige tore. Kujutluspildid sarnanesid harva millelegi, mida olime oma silmaga näinud, aga samas polnud need karvavõrdki

ähmased või unenäolised. Mitte karvavõrdki. Vahetevahel võtsime raamatu kätte—ehk selleks, et mitte lasta iseenesest teadvusesse ununud kujutluspiltidel liialt kõrvale kalduda tekstis tõstatatud teemadest, selle stiilist ja ajastust—, avasime ta sealt, kuhu iganes põial pidama jäi, ja lugesime üks-kaks sõna mis iganes realt, kuhu me pilk langes, ja neist ühest-kahest sõnast piisas täielikult, et meelde kerkiks veel enam kütkestavaid kujutluspilte, jah, täielikult.

Raamatut avades liiguvad meie silmad alati vasakpoolsele leheküljele. Just-just, vasakpoolsele, mis seni mõtestamata põhjustel tõmbab meid parempoolsest hoopis rohkem ligi. Kõigepealt langetame alati silmad parempoolsele küljele. Jajah, just parempoolsele. Parempoolsed sõnad tunduvad aga alati olevat liiga lähedal. Liiga lähedal üksteisele ja me näole. Tõepoolest, parempoolsed sõnad panevad meid alati kummaliselt palju oma näost mõtlema. On see siis tõesti meie nägu? Kas on? On või? Parempoolsed sõnad mõjuvad liiga pealetükkivalt, häbematuult, lausa lipitsevalt, ja juba varsti otsivad me vaesed kurnatud silmad vasakul pelgupaika. Et vaadata parempoolset külge, peame silmad langetama, vasakpoolse lugemiseks tõstame aga pilgu. Tõstame, tõstame. Ja pea alati läheb meil parema külje lugemine hoopis kiiremini kui vasaku. Vasakul lehepoolel oleks otsekui rohkem aega. Jah, rohkem aega. Rohkem aega. Oleks nagu küll. Ja veel oleks vasakul otsekui rohkem ruumi, nii sõnade ümber kui ridade vahel. Ja vasakul on pea alati ka paremaid sõnu, või nõnda meile vähemalt tundub. Just-just, näiteks selliseid sõnu nagu „hiilanud“ ja „elukas“ ja „šampanja“ ja „rääbaldunud“ ja „tomp“. Sõnu, mis mingisugust seletust ei vaja. Sõnu, mis esinevad ühekaupa, selmet teistega kampa lüüa, et sind siis millessegi ebatõelisesse uskuma panna. Ei või ju olla, üks ole, et niivõrd erineva mõjuga sõnad on nõnda eksimatult vasaku ja parema külje vahel jaotatud. Ei, küllap mitte. Küllap on hoopis tõelähedasem, et oleme lihtsalt palju vastuvõtlikumad sellele, mida vasakpoolsel leheküljel loeme, sest parema külje lugemiseks langetame pilgu ja vasaku külje jaoks tõstame silmad. Tõstame-tõstame. Tõstame küll. See peab omakorda tähendama, et me ei hoia lugemise ajal raamatut paigal. Peab tähendama, just nimelt peab, et pärast parema lehe keeramist nii, et sellest saab taas vasak leht, upitame raamatut õige natuke ülespoole. Just nii, ülespoole.

Meil on kombeks parema lehekülje viimaseid lauseid kiirustades lugeda, tõesti on. On selline komme. Meile meeldib lehti keerata ja ootusärevus, mis meid selle eel valdab, on nõnda palavikuline, ja segab keskendumist nii väga, et me lausa peame parema külje viimastest lausetest silmadega üle libistama, küllap ilma ühtki sõna tõeliselt mõistmata. Üpris sageli ei saa me kohe lugema hakates hästi aru, millest vasakpoolne lehekülg õieti kõneleb. Ei. Ei saa. Ei saa hästi aru. Ja alles siis, alles siis mõistame me natuke vastutahtsi, et me ei lügenud eelmise lehekülje viimaseid ridu korralikult läbi. Üpris sageli on selle tunnistamine, et lugemata read me arusaamist mõjutavad, meile nii vastumeelne, et loeme lihtsalt edasi. Loeme edasi, lihtsalt loeme, mis sest, et me loetust muhvigi ei mõista. Me loeme edasi, sest miski umbmäärane tundmus ütleb, et kui muudkui edasi lugeda, siis ilmneb meile kindlasti varem või hiljem see, kuis äsja loetud laused kõigi eelnevatega suhestuvad. Me ei jõua niiviisi kuigi kaugele. Ei, ei jõua. Peaaegu alati keerame me tagasi. Keerame jah. Ja peaaegu alati hämmastume selle üle, kui palju mahlakaid pisiasju mahtus eelmise, parempoolse lehekülje viimastele ridadele, ja hämmastume veel rohkem selle ei-tea-kust tulnud äärmiselt ebamõistliku mõttepoju üle, mis nimelt väidab, et selle raamatu trükiladuja pidi olema väga vastutustundetud, kui lubas nii olulistel lausetel päris parempoolse külje lõpus paikneda. Trükiladuja pidi ju teadma, et paljud inimesed armastavad üle kõige ikka muudkui lehti keerata, lehti keerata, ja neilt ei saa kuidagi oodata, et nad samaväärse usinusega parempoolse lehekülje viimaseid ridu loeksid. See on ju igati mõistuspärane. Muudkui keeravad lehte. Keeravad lehte. Keeravad lehte ja upitavad raamatut õige pisut ülespoole. Ja põhjus, miks me raamatut upitame – kui me nüüd juba seda lahti mõtestama hakkasime –, on see, et pärast lehe keeramist tunneme tungi pead õige pisut kergitada ning ülespoole vaadata. Ja põhjus, miks me tunneme tungi ülespoole vaadata, on see, et oleme just keeranud uue lehe. Just nii, uue lehe! Me oleme keeranud uue lehe ja tunneme seeläbi end kohe nooruslikult ja äärmiselt avatult ja just sellepärast võtamegi iga kord, kui oleme lehte keeranud, iseeneslikult omaks igati peene, võib-olla ainult tsipake täispuhutud moega protežee elurõõmsa maneeeri. Uue lehe. Jajah. Selleks ajaks, kui jõuame parema lehekülje

lõppu, oleme umbes kakskümmend aastat vanemaks jäänud. Me ei hoi a enam raamatut ülal. Ei. Ei-ei-ei. Raamat on selleks hetkeks meil juba käest langenud. Ka me näonahk on luudelt langenud. Põsed lotendavad. Lotendavad, just nimelt. Meil on lõualott. Just nimelt. Me halame enda pärast. Halame, muudkui halame. Me lõualotid vappuvad halamisest. Me oleme tõesti vähemalt kakskümmend aastat vanemaks jäänud. Nii pole mingi ime, kohe üldse mitte, et me ei jaksa enam parema külje viimseid ridu läbi lugeda. Ei. Ei ole ime. Ei ole mingi ime, et kibeleme lehte keerama. Ei ole üldse mingi ime, et ootame lehe keeramist nii palavikuliselt. Tegelikult lausa nõnda, nagu see oleks elu ja surma küsimus. Elu ja surma. Elu või surm. See ongi tegelikult elu ja surma küsimus. Jah. Jah. Jah, on küll. Muudkui aga keerame lehti. Muudkui aga keerame lehti. Lehte keerates sünnime me uuesti. Muudkui elame ja sureme ja elame ja sureme ja elame ja sureme. Muudkui aga jälle. Ja just nii peabki olema. Niimoodi peabki lugema. Jah. Jaa-jah. Muudkui aga keerame lehti. Muudkui aga keerame lehti. Ihu ja hingega.

Tõlge pälvis Eesti Kirjanike Liidu tõlkijate
seksiooni 2022. aasta tõlkevõistlusel
inglise-eesti suunal I koha.

Claire-
Louise
Bennett

Paul
Nurk

katkend romaanist
„Kassa 19“ *Checkout 19*
inglise keelest Paul Nurk

Ei või kunagi teada, mis kord õpitust
tulevikus saada võib.

Annie Ernaux, „Tütarlapse lugu“

Tobe lugu

Pärastpoole oli meil tihti raamat kaasas. Pärastpoole. Kui olime lõpuks juba natuke suuremaks saanud, kuigi kaugeltki mitte veel nii suureks kui ülejäänud, kandsime raamatuid kaasas. Oh, kuhjade viisi raamatuid. Ja istusime seal koos nendega puu all rohu sees. Tegelikult ikkagi vaid ühe raamatuga. Ühega jah. Ilmatuma hulga raamatutega, aga ainult ühega korraga. Just, ainult ühega korraga. Ega meile liiga ei meeldinud, kui oli rohkelt raamatuid, kas polnud nii. Ei, eriti ei meeldinud, ega meeldi ka nüüd. Meile meeldivad raamatud ükshaaval. Just, meile meeldivad raamatud ükshaaval praegu ja meeldisid ka siis. Näiteks läksime raamatukokku ja üsna pea loobusime, kas mitte, kombest võtta raamatuid rohkelt ja uhkelt. Just. Just. Nii see oli. Kõigepealt võtsime loomulikult nii palju raamatuid kui vähegi saime. Mida oli ilmselt kuskil kaheksa raamatut. Alati on see kas kuus raamatut või kaheksa raamatut või kaksteist raamatut. Kui see pole just mõni eriline raamatusari, misjuhul võib raamatuid olla ka vaid neli. Algatuseks võtsime me nii palju raamatuid kui vähegi saime. Täpselt nii. Me võtame selle ja selle ja selle, selle ja selle seal ka. Ja nii edasi. Jah. Kuhjas kõrge leti peal Tukkukukkujale tembeldamiseks. Ja lõpuni läbi ei lugenud me neist mitte ühte ka. See oli lihtsalt võimatu. Me ei

võinud neisse süüvida. Ükstapuha mis raamat meil ka käsil ei olnud, lihtsalt võimatu oli hoiduda alatasa mõtisklemast selle üle, missugused sõnad täpsemalt küll just nende teiste raamatute sees on. Me ei saanud sinna miskit parata, ei saanud ju. Me lihtsalt ei suutnud end takistada mõtlemast teiste raamatute peale ja kõiksugu erinevatele sõnadele, mida igaüks neist sisaldab, ja kui me võtsimegi kätte mõne teise raamatu, et teada saada, siis olime jälle tagasi täpselt sealsamas, kus ennegi. Tõesti, lugu oli täpselt sama ükskõik millist raamatut me ka kätte ei võtnud. Niikaua kui oli teisi raamatuid, niikaua mõtlesime vahetpidamata, mis laadi sõnu need küll sisaldada võivad, ja olime seega jäetud hoopis ilma võimalusest süüvida just sellesse raamatusse, mis meil parasjagu käsil oli. Just sellesse. Tobe lugu. Jah, see oli tõesti üks tobe lugu. Heidame ühe raamatu ühele poole ja võtame uue ja see läheb teisele poole ja võtame juba järgmise ja nii üha edasi ja ilma et see meid kuhugi viiks. Mitte kui kuhugi. Üha uuesti ja uuesti. Ja nii jätkasime hea tükk aega, kas mitte, kuni saime aru, et kuigi meil on lubatud võtta kuus raamatut kaheksa raamatut kaksteist raamatut neli raamatut, ei tähenda see ju seda, ega ju, et teisiti ei saaks.

Ei, loomulikult ei tähenda. Niisiis võtsime ühe raamatu. Ja loomulikult see pahandas inimesi. Just. Just. Pahandas tõesti. Iga kord. Kas see ongi kõik, hüüatasid nad. Mine ja võta mõni veel. Ainult üks—see on sul juba homseks läbi ju, ütlesid nad. Ja sel nädalal me siia rohkem tagasi ei tule. Mis siis. Nagu raamatutega ei saaks teha muud kui lugeda. Just täpselt. Me võisime istuda tükk aega, kas mitte, raamatu kõrval, ilma et me seda isegi avanud oleks. Kindla peale võisime. Ja see oli väga valgustav. Kindla peale oli. Oli täiesti võimalik, mõistsime me, saada raamatust kätte tohutu palju ilma seda isegi avamata. Juba seda tundide viisi enda kõrval hoida oli tõesti midagi päris erilist. Tegelikult oli see küll sellepärast, et võisime meeliskleda, võisime ju, mis laadi sõnu see endas küll sisaldab, ilma et oleksime ennast naeruväärselt üles kruttinud. Vaid üks raamat meie kõrval rohu sees, istusime seal ja mõtisklesime, mis laadi sõnu see endas küll sisaldab, ja seda niivõrd rahulikult ja kõikehaaraval moel, et õigupoolest võisid pinnale kerkida selged kujutluspildid, täiesti iseenesest ja kes teab kust. See oli kaunis. Tõesti oli. Harva sarnanesid need pildid millegagi, mida me ise näinud olime, aga siiski ei olnud need mitte karvavõrdki

laialivalguvad või ülepakutud. Kaugel sellest. Aeg-ajalt, võib-olla kindlustamaks, et kujutluspildid, mis iseenesest meie juurde tulid, ei kalduks teemalt ja toonilt ja ajalt liiga kaugele meie kõrval oleva teksti poolt ette pandust, võtsime raamatu lahti, kus iganes meie põial peatuma juhtus, ja lugesime ühe või paar sõna mis iganes realt, millega meie pilk ristuma juhtus, ja sellest ühest või paarist sõnast piisas täiesti, kas mitte, et vallandada veelgi enam kütkestavaid kujutluspilte.

Kui raamatu avame, hüppab meie pilk pea alati vasakule leheküljele. Jah, just – vasakul leheküljel, põhjustel, millel me kunagi varem pikemalt peatunud ei ole, on meie jaoks palju tugevam tõmme kui paremal leheküljel. Kõigepealt vaatame alati paremale leheküljele. Esmalt parem lehekülg, just nii. Aga parema lehekülje sõnad tunduvad alati nii jube lähedal. Liiga lähedal üksteisele ja liiga lähedal meie näole. Parema lehekülje sõnad tõesti teevad meid kummaliselt teadlikuks omaenda näost. On see meie nägu? Kas on? Noh? Parema lehekülje sõnad tunduvad kaugelt liiga hakkamist ja ennast täis, jah, õigupoolest mõnevõrra lipitsevadki, ja peagi põgenevad meie kimbatuses silmad paremal leheküljelt, et otsida varju vasakul. Paremale leheküljele vaatame alla ja vasakule leheküljele üles. Tõsi jah. Ja pea alati loeme me vasakut lehekülge hulka aeglasemalt kui paremat. Vasakul leheküljel tundub rohkem aega olevat. Jah. Jah. Jah, tundub tõesti. Tundub, et vasakul leheküljel on rohkem ruumi, nii ühel kui teisel pool sõnu, nii iga lause kohal kui all. Ja tundub veel, et vasakul leheküljel on pea alati paremad sõnad. Just nii – sõnad nagu „paistis“ ja „olevus“ ja „kiluvõileib“ ja „räsitud“ ja „müttama“. Sõnad, millel ei ole tõesti mingisugust seletust vaja. Sõnad, mis esinevad ühekaupa, mitte ei löö teiste sõnadega mesti, et panna sind uskuma millessegi, mida tegelikult ei toimu. Aga siiski ei või ju olla, ega ju, et need eriilmelised nähtused, mille sõnad ellu kutsuvad, on vasakpoolsetele ja parempoolsetele lehtedele kätte jagatud nii ilmeksimatult. Ei, ilmselt ei või. Ilmselt on tõenäolisem, et oleme õigupoolest palju vastuvõtlikumad kõigele, mida loeme vasakpoolsetelt lehekülgedelt, võrreldes parempoolsetega, sellepärast, et parempoolsele leheküljele vaatame alla ja vasakpoolsele üles. Vaatame küll. Vaatame küll. Mis peab tähendama aga seda, et raamat, mida loeme, ei püsi meie käes paigal. See peab tähendama, peab jah, et peale parema lehekülje pööramist, nii et sellest vasak lehekülg saab, liigutame raamatut väheke ülespoole. Ülespoole jah.

Meil on kalduvus, kas mitte, lugeda parema lehekülje viimaseid lauseid kiirustades. Jah, on küll. Me naudime raamatul lehtede pööramist ja seda nii palavikuliselt oodates hajub meie tähelepanu lausa sinnamaani, et me ei suuda hoida ennast parema lehekülje viimasest paarist lausest üle libisemast, haaramata tõenäoliselt ainsatki sõna. Päris tihti, kui vasaku leheküljega algust teeme, ei tundu see meie jaoks just eriti selge. Ei. Ei. Ei, tõesti ei tundu. Ja alles siis, kas mitte, mõistame, küll teatava vastumeelsusega, et me ei lugenud eelmise lehekülje paari viimast rida küllalt korralikult. Päris tihti on meil lausa niivõrd vastumeelne endale tunnistada, et see midagi muudab, et me lihtsalt loeme edasi. Loeme edasi tõepoolest isegi siis, kui me ei mõista ei ööd ega mütsi sellest, mida loeme. Loeme edasi sellest hoolimata, sest oleme ähmaselt veendunud, et kui jätkame, siis kindla peale saab parasjagu käsilolevate lausete seos kõigi nende lausetega, mida me juba lugesime, õigupoolest ise varem või hiljem selgemast selgemaks. Me ei jõua väga kaugele. Ei, ei jõua. Pea alati kiikame tagasi. Kiikame jah. Ja pea alati oleme üllatunud, kui palju märkimisväärset eelmise parempoolse lehekülje viimased read endas õigupoolest sisaldasid, ja meie üllatus kasvab veelgi täiesti alusetust mõttevälgatuses, mis tuleb meie juurde kes teab kust ja kostab, et raamatutrukkalist on ikka õige vastutustundetu lubada nii olulistel lausetel ilmuda välja alles parema lehekülje päris lõpus. Kindlasti peaks trükkalile teada olema, et paljudele inimestele valmistab äraütlemata suurt mõnu lehtede pööramine lehtede pööramine ja seega ei või neilt oodata iga parempoolse lehekülje paari viimase rea lugemisel üdini küündivat hoolsust. Võiks ju arvata. Pöörame lehte. Pöörame lehte. Pöörame lehte ja hoiame raamatut väheke kõrgemal. Ja põhjus, miks me seda teeme, kui nüüd järele mõelda, on selles, et kui me lehekülge pöörame, siis kipume lõuga kergitama ja pilku tõstma. Ja põhjus, miks me kipume pilku tõstma, on omakorda selles, et oleme keeranud uue lehe. Uue lehe!—just nii. Me oleme keeranud uue lehe ja seega tunneme ennast hetkega noore ja ülimalt avarameelsena ja võtame seetõttu päris loomulikult omaks hästikasvatatud, tõsi küll, kergelt ärahellitatud soosiku ülendatud hoiaku iga kord kui lehte pöörame. Keerame uue lehe. Jah, just. Selleks ajaks, kui jõuame parema lehekülje lõppu, oleme jäänud umbkaudu kakskümmend aastat vanemaks. Me ei hoia enam raamatut üleval. Ei. Ei. Raamat on vajunud alla. Meie nägu on vajunud alla. Meile on tekkinud lõualott. On küll. Meil on lottlõug.

Tõsi ta on. Me püherdame. Püherdame. Püherdame oma lõualottides. Me oleme tõepoolest vähemalt kakskümmend aastat vanemaks jäänud. Pole ka ime, et me sel juhul paremat lehekülge päris lõpuni ei loe nagu kord ja kohus. Ei. Ei ole. Pole midagi imestada, et me seda nii kannatamatult ümber pöörata tahame. Pole ime ühti, et meie ootus pöörata ette järgmine lehekülg on nii kohutavalt põletav. Justkui oleks see tõepoolest elu ja surma küsimus. Elu ja surma. Elu ja surma. Õigupoolest ongi see elu ja surma küsimus. Jah. Jah. Jah, on küll. Pöörame lehti. Pöörame lehti. Lehte pöörates sünnime uuesti. Elame ja sureme ja elame ja sureme ja elame ja sureme. Uuesti, ikka uuesti. Ja tõesõna, nii see peakski olema. Nii peakski lugemine käima. Jah. Jah. Pöörame lehti. Pöörame lehti. Terve oma eluga.

Tõlge pälvis Eesti Kirjanike Liidu tõlkijate sektsiooni 2022. aasta tõlkevõistlusel inglise-eesti suunal II koha.

Siin ilmuvad tõlked valmisid EKLi 2022. aasta tõlkevõistluseks. Mida tõlkevõistlusel osalemine sulle andis? Kui palju oled varem tõlkimisega kokku puutunud, mis tundeid (ilukirjanduse) tõlkimine tekitab?

Paul

Ei mäleta täpsemalt, aga ehk jõudsin tõlkimiseni umbes niisama mõlgutades mõtteid, et kui huvitab humanitaaria, filosoofia ja kirjandus, keel, siis mis sellega peale hakata võiks? Endal küll sellele vastamisega probleemi ei tekkinud: mida teha peale ülikooli lõpetamist? – järgmise minna. Aga endiselt nõudlikele pilkudele vastamisel avastasin, et õpetamise ja arvamuskirjanduse/esseede kirjutamise kõrval ühendab tõlkimine ju need alad samuti ideaalselt. Ja kui siis sattus minu ette tõlkevõistlus, polnud vaja pikemalt mõelda.

Ja siin tahaksin tegelikult tänada tõlkijate sektsiooni tõlkimise edendamise kava, millest äsja Tõlkija Häälest ülevaatlukumalt lugesin. Tunnen, et just tänu sellele jõudsin tõlkimisele nii palju lähemale: tõlkevõistlus, millega uusi inimesi kaasa haarata, ja siis suvekool, et pakkuda tõsisematele huvilistele võimalust veidi sügavamale tõlkemaailma piiluda. Ja järgmiseks jääb ju veel meister-selli programm...

Nii selge ja aina innustav teekond ja kui vahvad inimesed selle peal kõikjal olid ja on! Aitäh!

Tegelikult andis ka Värskes Rõhus väljaandmise jaoks tõlkevõistluse teksti toimetamine hea uue kogemuse. Aga tiba hirmutas, mis sest, et tore oli, sest nägin, kui kaua aega võttis juba ainuüksi 5-6 lehekülje tõlkimise-toimetamine, mis pani järele mõtlema, mida tähendaks vähe pikema tervikteksti tõlkimine...

Ja üks õiget teksti tundub ka nii raske leida, sest kui tekst juba vaimustab, siis tundub see nii tabamatult kaunis, et puudub vähimigi aim, kuidas see eesti keelde ümber panna...

Liisa

Tõlkimine on ühekorraga kaugel lähemale toomine ning viis näidata, et miski siin maailmas polegi nii kaugel. Et kui britt või brasiillane räägib viimasajast või armastusest või tont teab millest, on need needsamad viimasadu ja armastus, mis Eestis. Tõlkides ja tõlgitud lugedes saab niisiis võidelda maailma lõhenemise vastu „meieks“ ja „nendeks“, kaotamata samas oma kultuurilist identiteeti. Lisaks on tõlkimine lihtsalt üks äraütlemata tore, mänguline tegevus.

Mingil viisil olen tõlkimisega tegeleenud algklassidest peale, kui saime inglise keeles võimaluse lihtsamaid raamatuid lugeda, nüüdseks olen rinda pistnud Austeni, Orwelli, Shelley jt autoritega. Jah, lugemine ei ole tõlkimine, ent minu jaoks neil suurt vahet pole – usun, et tean mingit võõrkeelset sõna vaid siis, kui oskan öelda ka selle eestikeelse vaste (või täpse tähenduse). Minu esimene ametlik kokkupuude tõlkimisega oli 2021. aasta tõlkevõistlus, kus sain teise koha. Peale selle, et mul oli võimalus tegeleda millegi väga põnevaga, sain hulga põhjalikke näpunäiteid professionaalidelt, julgust katsetada ning soovi edasi areneda. Olen väga tänulik saanud tagasiside eest ning nõustun igati, et tõlkijad on äärmiselt huvitavad, sõbralikud ja särasilmsed inimesed.

Mõlemad tõlked on suurepärased ja samas ka väga erinevad, kõnelevad isikupärase häälega—mis tõestab veel kord, et ei saa olla ühtainsat „õiget“ tõlget. Kuidas leidsid oma tõlke eestikeelse hääle?

Paul

Eks lugesin ja lugesin teksti valju häälega ette, proovisin uurida autori tausta ja mida kriitikud temast arvanud, lisaks uutele tähelepanekutele sain seal kinnitust oma sisetundele. Mõneski kohas mõtlesin, et kui autor juba nii mänguline on, ehk lubab mul samuti olla, mõlen isegi, et pigem loen autori vaimus tõlgitud teksti kui autori sõnu eesti keeles – kui autor lõbutseb keelega ja voolib kujundeid kokku, siis mitte tõlkida sõnu, vaid võimalikult autorlikult eesti keelega lõbutsema. Järele mõeldes tundub mängulisus aina olulisem märksõna, tõesõna, muidu oleks ju igav nii tõlkida kui lugeda, kas mitte?

Ja eks mõeldes, juureldes, setitades nii üksi kui koos toimetajaga, mida ikkagi teha nende komade ja ainsusliku meiega? Kuidas edasi anda seda unelevat, pea hingamispausideta, lõbusalt ninakat ühele ja teisele poole uitavat mõtterodude rodu?

Liisa

Austusest autori vastu teen alati enne tõlkimist eeltööd, kuid Bennetti kohta oli infot väga vähe. Nii jäid mulle tõlkimiseks ka pisut vabamad käed. Kõlab ehk kummaliselt, aga Bennetti teksti lugedes tuli mul tegelikult kohe silme ette „Sõrmuste isanda“ Guglunk. Muidugi üritasin jutustajat ette kujutada ka inimesena – nägin elutarka, humoorikat, peenutsevat, pedantset, pöörasusele kalduvat ja mõnevõrra õnnetut natuuri, keda on õnnistatud või neetud võimega tajuda maailma hoopis teravamalt kui teised.

Palun üks hea kultuurielamus või -soovitus viimasest ajast!

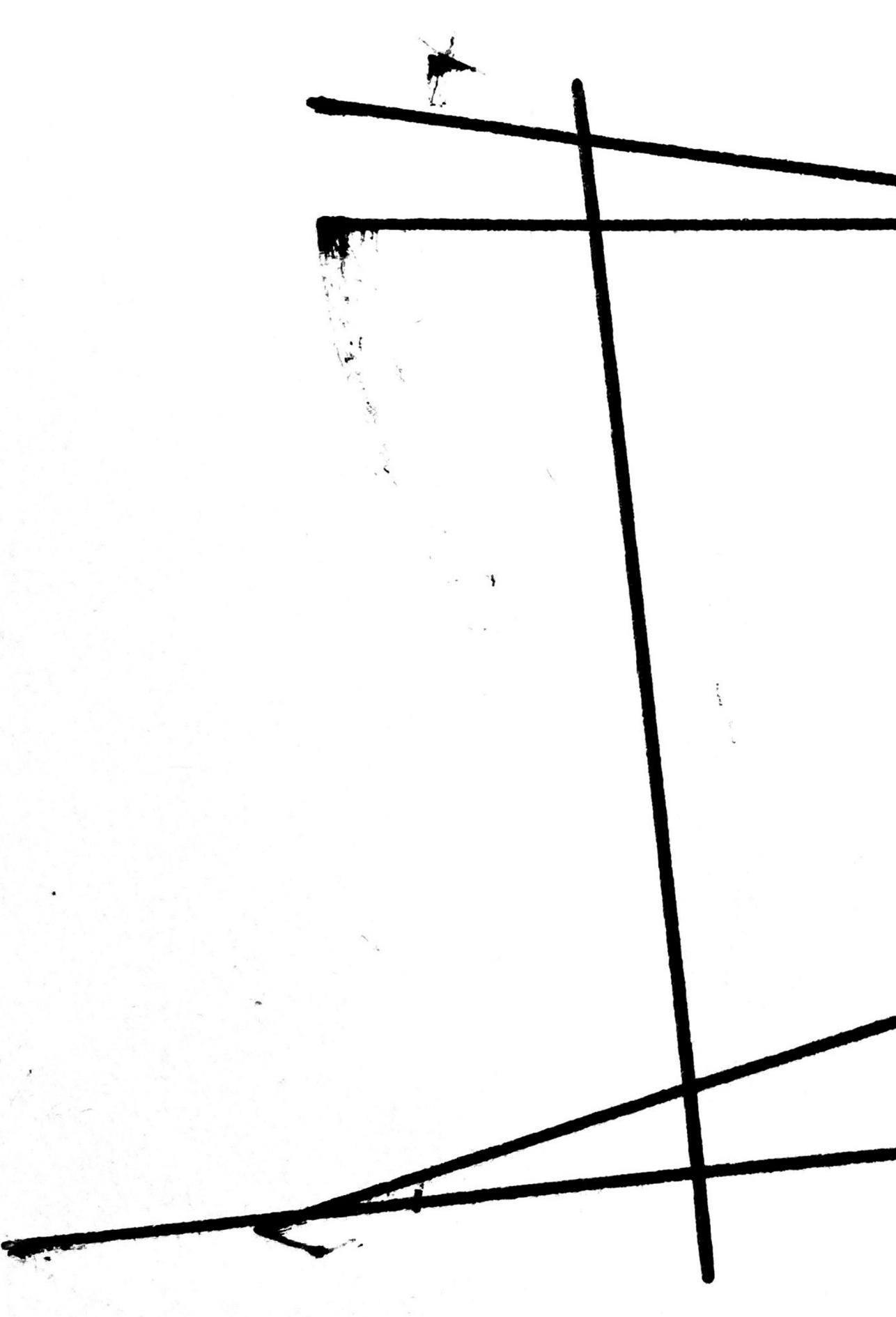
Paul

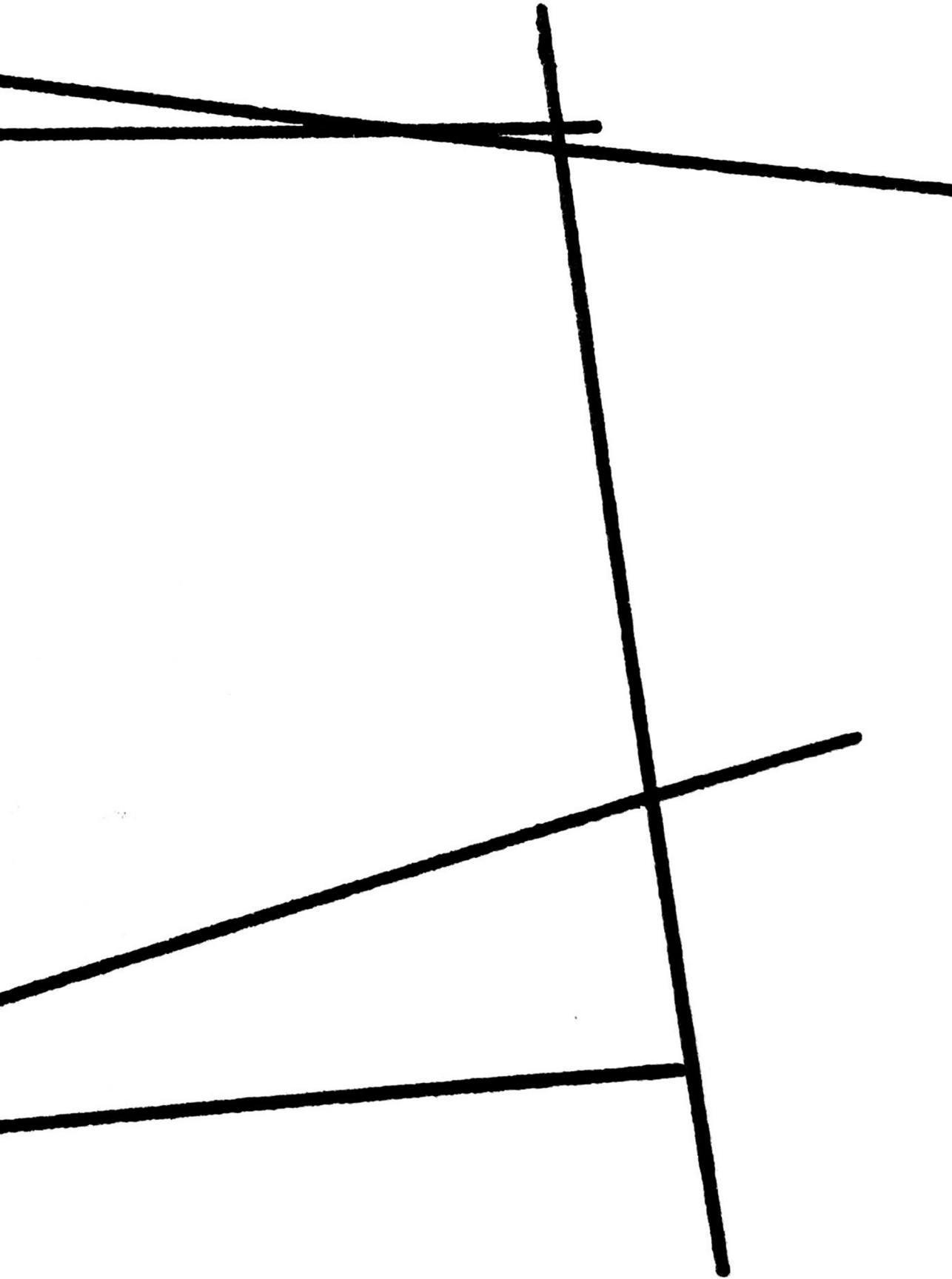
Kui viimasest ajast, siis Tolkieni esseed, täpsemalt tema „On Fairy-Stories“, see oligi see tabamatult kaunis tekst ja ta ei vaju kordagi sinna tuima akadeemilisse stiili, mis maailmalt kogu võlu tahab võtta!

Teiseks üks dokumentaal Hermann Vaskelt, „Why Are We Creative: The Centipede's Dilemma“ läheb käib põnevate kunstnike juures ja annab neile paberilehe selle küsimusega ja rohkem polegi vaja, imeline film.

Liisa

Pole just värske soovitus, kuid Betti Alveri „Tolm ja tuli“ väärib lugemist. Alveri mõttekäigud ja keelemängud on loomulikult geniaalsed, aga inspireeriv on ka tema luuletustest õhkuv ellusuhtumine. „Maailma saatust alati vaekausil määrab gramm [---] Kõik oma teras sulata ja nõrkeiks noolteks tao“— igaühes on sisemine vaimne jõud, mille abil võib korda saata väga palju. Ja kuigi naudin õppimist-töötamist ning ei pelga rutiini, üritan mitte ära kaotada ka bettiaalverlikku julgust olla „õnnelik, vaba ja laisk“.

Getter Dolgošev

*

Mis nii viga:
istuda teise õhtu saunalaval,
palvetada põskedelt punaseid marju
põrandale kukkuma.

Raudrohi ja saialill.

Leidnud ennast suurest suvest,
mis, ehkki külmast on sinine,
häbeneb mustikapuhmaste vahel.

Järsku vabanenud kohustustest,
nägu viimasest maskist klaar.

Kellele, kuidas ja miks
siin elus peaks elama?

Vaikin. Ehk süda teab vastust.

Aga südame hääl ei kostu
halgude praginast üle.

*

Ritsikate sirin on mu unelauluks
vihmaniiskel augustikuuööl.

Matan kasvuhoone taha
kartulivagude vahele

oma nukra viisi,
et mind julges armastada
kellegi teise mees.

Porgandipeenrasse kaevan
tema sigaretiõngu,
tomatite kastmise vette
uputan ilusad silmad,
mädaste õunte sisse
peidan enese süü.

Aga augustiööd on pimedad
ja ritsikad valjud...

Võin hingata kummelist hõrku hellust,
leida saialilledest kire
ja uskuda siin,
et armastada on õnn.

✱

Kas mäletad mind hommikuvalguses,
 kui pea joodud viinast veel ei tuika?
 Või jääbki alkoholiunustusse
 tunne, mis meid siin näib valitsevat?
 Ära peida silmi, nii tühiseks mind
 tolmuna kokku pühkida ei saa.
 Hoida teineteise kätest kogu öö,
 sulada häbelikku suudlusse.
 Tähti taeva laotuses punastamas
 näeme, noored, arutud südamed.
 Hommik haarab meid võimatult kiiresti.
 Surun su kaelale magusat luulet
 veel teadmata, kas kõieks või lipsuks.
 Sina surud mind enese vastu,
 korraks näib, et sa hommikul mäletad.

✱

Kange punane vein ja sigarillood
 enne neeldumist argipäeva,
 kombinatsioon noori inimesi
 laotud veeta väiksesse vanni.
 „Aga mis on siis elu mõte?“
 naeran võõra mehe embuses
 ja tõstan viinapitsi suule.
 Kõik. Me igatseme armastust.
 Tuulelippudest neiukesed
 suudlevad teineteist homsesse,
 kus enam keegi ei mäleta,
 kas nad iseend armastasid.
 Päike särab unenägudes kõrgelt,
 surudes paratamatuse mõrkja tee
 hommiku saabudes minugi maksa.
 Argipäevahall valab pitsi triiki
 kohustuste kibedat korduvust.
 Enam ei muretse keegi, kui
 see karikas ajabki üle.

Sügis

Äädikakärbsed ronivad akendel,
 aga mina ei tapa, mina ei valeta,
 ei himusta ligimese meest.
 Jalutan õhtuti pargis. Üksinda.
 Ei hoi a kellegi kätt ega huuli.
 Minul on sihid selged,
 et metsast võiks leida seeni,
 rääkida baarides—kus ma ei käi—
 võõrastele meestele mürgistest
 ilusaid valesid. Õnneks ma ei valeta.
 Pühitsen pühapäeva.
 Öösel juba alustasin Jeesuse verega
 N-laeva peal tantsides.
 Kui Jumal annab andeks,
 et ma eevaülikonnas
 ilma asjata
 suhu võtsin—ta nime muidugi—
 siis luban järgmisel sügisel
 kõik õunad ussidele jätta.

Emma Lotta Lõhmus

Janika Läänemets
„Vihma ja kurbuse maja“
Värske Raamat nr 31, 2022

*Esitlusel kõlanud hüüatus, mida mitte tõlgendada kui kahte üksteist välistavat tegurit, vaid kui siirast austusavaldust.

„Nii naiselik, aga... deep!“⁶

Janika Läänemetsa debüütkogule „Vihma ja kurbuse maja“ mõeldes kerkib silme ette maalikunstnik Oskar Kallise teos „Päikese suudlus“ (1917). Esmapilgul helge, kuid pikemal süüvimisel erakordselt melanhoolse alatooniga kunstiteos. Just sarnast sooja ja kipitavat särinat, aususe ja vastuolulisuse jälgi jätvavad minusse Läänemetsa debüütkogusse jõudnud viiskümmend üheksa luuletust. Teos sobitub tervikuna väga hästi ka selle ilmumise aega – sügisesse, mis oma kahevaheloleku poolest on luulekogule justkui peegliks.

Juba teose esimestes tekstides hakkavad tööle vastandid ja vastanditevahelised protsessid, üleminekud ühest seisundist teise: „teadmatus hoiab öösse hajumast / seob mind päeva külge kinni“^{1k 7}. Pinge või võitlus unenäolise, peaaegu teispoolese öö ja ratsionaalse päeva vahel annab endast märku lausa kehaliselt: „siis äkki / liigatab öö / ja ronib vargsi mu / voodisse“^{1k 8}, „[tähed] puurivad läbi / kolju ja aju / teevad silma- / koobastesse pesa / saan nägijaks“^{1k 9}. Ärkamine, valgus, päev on valulised, öö aga puhastab ja jahutab maha, pimedus võtab enda rüppe. Muundumisi või metamorfoose võiks ka sisus pidada teose vahest ehk kandvaimaks talaks – üleminekute kaudu avanevad seaduspärasused, mis esmapilgul välja paista ei pruugigi.

Samuti kumab tekstidest läbi soov muutuda (vähemalt ajutiselt) millekski või kellekski teiseks. Minetada inimkeha ahistav vorm, muutuda loomaks või fluidumiks, ööpimeduses ringutavaks mütoloogiliseks olendiks või surma ja unenäo piiridel laveerivaks uduks: „mina moonduisin / tumedaks rebaseks / sina minu näoga / inimeselapseks“^{1k 38}. Nii mitmelgi korral kohtan luuletustes vajumise-tõusmise paari – luulemina alistub ümbritseva keskkonna ebamaisusele, saab sellega üheks. „[u]du langeb alla, vette / jõe põhja, minu poole“^{1k 16}, „siis ta silmapilguks muutub läbipaistvaks / paljastab kõik põhja ladestunud luud“^{1k 33}.

Autor on Talvike Mändlale antud intervjuus öelnud, et lapsepõlv on tema jaoks hämar ala, kus on huvitav ringi kolada.¹ Kogu üks köitvamaid teemasid on tõepoolest lapsepõlvele iseloomulik kaardistamata hirmude ja soovide territoorium, kus pealtnäha lihtsa kihi all kobrutavad mõistatuslikud vaheolekud: „ma ei ütle sulle / et ei oska ujuda // lapse hirm on / suur ja puhas // ei lõhna veel / surma järele“^{1k 47}. Tekste esimest korda lugedes üllatusin väga – autor kirjeldab maailma läbi noore inimese harjumatu ja tungiva pilgu nii tabavalt. Olen tihti leidnud end meenutamas mõnda lapsepõlvesuve kummalist mängu või hämarat fantaasiat, ketramas tumedat mõttelõnga, mis mõne esimestes päevikutes kirjapandud sümboli kaudu alateadvusest esile kerkib – Läänemets suudab seda kõike kokku võtta vaid mõne reaga. Ta kirjutab: „mäletamata / mida pelgan / võõra jumala / meelepaha / või pühadust / miski mu / paganlikus / lapsesüdamis / liigutab nagu / uss kevadel“^{1k 49}. Helene Cixous ütleb raamatus „White Ink: Interviews on Sex, Text and Politics“, et kirjutamisprotsessis annab ta end alati pimeduse kätte. See on see, mis teda juhib, ning mitte oma hämara poole isoleerimine, vaid selle sisse piilumine aitab, üllatab ja annab impulsi.² Ka „Vihma ja kurbuse maja“ taga näib üheks käivitavaks jõuks olevat soov pääseda lähemale lapsepõlve müstilisusele, surmamõtetele ja hernehirmutistele ning leida seeläbi midagi uut, jõuda ehk uut sorti valguse juurde.

Kord tunnistas sõber mulle vestluse käigus, et ükskõik, millest ta ka kirjutama ei hakkaks, ikka paistab kõik lõpuks igatsuseni viivat. „Vihma ja kurbuse maja“ lugedes tabasin end nii mõnigi kord naasmas mõttes paikadesse, kus nostalgia ajas endalegi ootamatult hinge kripeldama. Sellegipoolest ei igatse Läänemetsa tekstid sugugi ahastamapanevalt positsioonilt.

1 Talvike Mändla. „Hämarusest, unedest ja elust looduse keskel. Intervjuu Janika Läänemetsaga.“- Värske Rõhk nr 79, september 2022, lk 49.

2 Helen Cixous. „White Ink: Interviews on Sex, Text and Politics“- Stocksfield: Acumen, 2008.

Luulehää! kuulab, vaatleb, kalkuleerib ja lõikab siis õrnalt mõnda hella kohta. Kuigi mõned luuletustes esinevad ideed võivad olla vägagi eksistentsiaalsed, ei mõju need siiski ängistavalt, kohad, kuhu lugeja tõmmatakse, on nukra alatooniga, kuid kerged ja tüüned. Tekstid ei kingi tarbitavat ja tabavat lahendust, samuti ei jäta nad lugejat eluvalu kätte vaevlema, aga viivad hoopis kuskile vahepeale, kust võib maailma segamatult vaadelda, jõepõhja või kaleidoskoopi. Üheks konaruseks paistabki mulle luulekogu puhul olevat osa tekstide liigne staatilisus või passiivsus: „ootame ammugi surma / ja ometi kardame suremist / korruga jääjad ja minejad / aja kurjusest kurnatud / enam ennastki tundmata“^{lk 18}. Ma ei arva, et luuletus peaks pakkuma järelust, sihtpunkti või teesi, tihti võib see teksti just algelisemaks ja lihtsakoelisemaks muuta, aga igatsesin mõnes paigas viljakust, uut perspektiivi või vaikusele järgnevat tormi, mida ei tulnud.

See-eest lahvatas torm mujal. Isikliku lemmikuna toon välja „Tagasipöördumise“: „ning viivuks näis mulle, et seisan iskorostenis / põlevas linnas / üle-eelmise millenniumi lõpus / ümberringi tuhat fööniksit ja karjed / suus väävli ja vere maik“^{lk 56}. Jõud, millega Läänemets lugeja silme ette hetkelise apokalüpsise maalib, on tohutu. Silmapilguks haaratakse kontrolli aja üle enese kätte, kusjuures aja mõistega mängimist kohtab ka mujal: „ajasin end ajaga sassi / kallasin kõik liivakellad kurku tühjaks“^{lk 67}. Kui osa tekste mõjuvad staatiliselt, siis teised sellevõrra dünaamilisemalt. Hüpped lapsepõlve, oleviku ja mineviku segiajamine, püüd aja kulgu kiirendada, peatada, sellest sootuks välja astuda kutsuvad mõttes esile katkise filmilindi kujutise, tuletavad meelde, et me kõik tajume aega hoopis erinevalt.

Metamorfooside, pimeduse, lapsepõlve, igatsuse ja aja rägastikus joonistuvad välja ka loodus- ja religioonitaju. Mainitakse konkreetseid pühakodasid, näiteks Kuremäe kloostrit ja Püha Olga kirikut, aga religiooni mõõdet ja sellega kaasnevat aukartust võib aimata ka emotsionaalsel tasandil: „vanaema ütleb / et meie pattude pärast / hoiame hinge kinni / öö on pühalikult vaikne“^{lk 48}. Selget piiri aga kristluse ja paganluse vahele ei tõmmata, mõlemad eksisteerivad tänu teise olemasolule. Allhoovusena triivib luuletuste vahel siiski umbusaldus inimeste maailma ja selle produktide vastu – usk loodusesse on kindlam. Lüüriline sõnakasutus ja looduskujundid avavad teistmoodi elutunnetuse, sellise, mis võimaldab astuda ligemale,

kuulata lahtiste kõrvadega ja olla rohkem kui pelgalt inimene. Valgusel, hingeõhul, (mädanevate õunte) lõhnal, sibulapeenardel, avaratel maastikel, veel, vihmal, kuul ja rebastel on oma koht – loodus ei toimi siin ainult vahendina, mille kaudu midagi kirjeldada, vaid kannab endas vajadust iseenda järele. Loodus on luuletaja olemasolu eelduseks ning reegliks. Ometi paistab, et kuigi inimene loodusest hakkama ei saa, siis loodus ise tuleb inimeseta suurepäraselt toime, laotub majadele ja kehadele, võtab asulad oma haardesse: „võssakasvanud kaldast üles / mööda lagunened laudast / ja lääbakil elektripostidest“^{lk 64}. See on loomuldasa tekstidesse sisse põimitud, peenikese punase niidina luuletustest läbi pistetud. Suhe on aga kohati ka vastastikune – kui loodus annab luuletusele elu, siis luuletus võib (näiteks kehalisuse kaudu) anda loodusele hääle: „lase kari / mu ihule trampima / pane mind / pane mind põlema“^{lk 72}.

Arvustuse lõppu jõudes tõden, et nii paljust jäi kirjutamata. Janika Läänemetsa debüütkoogu on tihe tekstide tikand, kus võib orienteeruda kas kaardi, pimeduse või intuitsiooni järgi, aga üks on kindel – ära eksides võib end leida paigast, mis on natukene tuttav, aga nagu ei ole ka.

Elsbeth Lamma Aarsalu

Jelena Tšizova, „Naiste aeg“
Loomingu Raamatukogu, 2022, nr 21–23
Tõlkinud Ilona Martson

Meile kõigile kulub natuke memmede tarkust ära

Vähesed ütleksid, et kahekümnes sajand oli kerge sajand. Arvatavasti ei saa seda ühegi sajandi kohta öelda, aga kindlasti polnud ta kerge 1950-60ndatel Leningradis üles kasvanud noorele üksikemale, kellega tutvume Jelena Tšizova 2009. aastal Vene Bookeri preemia pälvinud romaanis „Naiste aeg“.

Blokaadist on möödas pea kümme aastat, mälestus sõjaõudustest vaikselt lahtub, aga linlaste meel on hirmu täis, isegi kui sellest rääkida ei saa või ei tohi. Nälg inimene enam ei sure, aga kommunismi suunas liikuva ühiskonna kohal varitseb tume eelaimdus: majade raskust kandvate atlantide nägudel, pealekaebajatest-susserdajatest naiskomiteede tagatubades, sõnumite salakeeles või üldisemalt indiviidi valikuvabaduse puudumises. Kahekümne aasta pärast ehk 1970ndatel peaks kommunism päralt jõudma.

Sellisel foonil asub sünnist saati vaikivat tütar üles kasvatama Antonina, üks teose kandvaid naisfiguure. Saatus viib ta kommunalkasse koos elama kolme antiikse memmaga: ühes toas elab preilikommetega ja prantsuse keelt kõnelev Ariadna (kes tõepoolest koob ja heegeldab kuusekese kaunistuseks lõngakerasid, arvatavasti mitte meeskangelaste labürindist

päästmiseks, aga kes teab), teises mehe ja pojad maha matnud, kuid seniajani krapsakas Glikeria, kolmandas aga terava ütlemisega Jevdokia, kes näiteks progressi ja kõiksugu telekate ja Ameerikate osas poriseb: „Ajalehed, raadio – neile ei saa ikka küll. Nüüd on televiisori leiutanud. Varsti poevad kanamuna sisse kah.“^{1k 39}

Need kolm memme aitavad üksikemal last kasvatada. Daamide õpetus on kõike muud kui nõukogulik ja nii avaneb lugejal võimalus süüvida sõjajärgse Leningradi kasinasse eluollu. Väga sümpaatne, et seda tehakse naiste perspektiivist, kuna just nemad pidid katkist maad sõja järel üles ehitama. Kas vabatahtlikult või mitte, on omaette küsimus. Aga naiste kannatamist ja õudset saatust Tšižova otsesõnu ei rõhuta, pigem näitab ta memmede, Tonka ja tema tütre käekäiku väikeste igapäevaste tegemiste kaudu. Küll istutakse teed jooma, meenutatakse samovare, loetakse muinasjuttu. Juuakse jälle teed, mida peab õigesti valmistama, kuna näiteks pliidi peal pole see: „Keeduvesi saab hõre, maitsetu. Samovaris keeb vesi tihedalt.“^{1k 18} Ja juba tuleb järgmine poslamasla (paastu- või üldisemalt taimse õli) ring kartulitele valada. Samal ajal kui autor traagilisi elusaatusi ootamatu kergusega jutustab, ahmib lugeja rammusat sõnavara (ja rahvatarkust). Näiteks koguneb täiskasvanute mustus pesusse ja seda pesu ei tasu koos laste riietega pesta, jahu säilimiseks tuleb kotti naelad sisse panna, katkist näppu tuleb joodiga määrada või tripperililla lahusesse likku panna. Raseduse katkestamise õudust ei hakkaks ümber jutustama, aga vastava meetodi detailse kirjelduse leiab leheküljelt viiskümmend kaks.

Taustsüsteem

Jelena Tšižova on sündinud aastal 1957, nagu teose vaikiv kangelane, Antonina tütar Susannagi.¹ Tšižova on avaldanud kümme romaani ja lühijutte, sekka näidendeid ja esseistikat. Ta õppis Peterburi Ülikooli majandusteaduskonnas ning töötas 1990ndatel äri- ja reklaamimaailmas. Pärast laevaõnnetuse üleelamist otsustas ta pühenduda täielikult kirjutamisele. 2014. aastal kirjutas ta alla kultuuriinimeste petitsioonile Vene agressiooni vastu Krimmi poolsaarel, hiljem on ta näiteks Šveitsi ajakirjanduses kritiseerinud Leningradi blokaadi ametlikke käsitlusi² ning põhjistanud oma väljütlemistega Venemaal poleemikat³.

1 Eluloolised andmed pärinevad Vikipeediast ja „Naiste aja“ prantsuskeelse väljaande tõlkija Marianne Gourg-Antuszewicz eessõnast: Elena Tchijova, „Le temps des femmes“ – Les Éditions Noir sur Blanc, 2014, lk 7–17.

2 Vt www.nzz.ch/meinung/tabuisierte-blockade-leningrads-das-gedaechtnis-meiner-familie-doppelt-verriegelt-war-von-innen-und-von-aussen-ld.1466171. Tšižova teeb blokaadi eest võrdselt vastutavaks Hitlerit ja Stalin, süüdistades viimast Leningradi tahtlikus hävitamissoovis. Ajaloolased kirjaniku väiteid kinnitanud pole. Kel huvi, siis leiab Neue Zürcher Zeitungist Elena Chizhova nime alt rea artikleid, milles avaldatud seisukohad (nt Vene majanduse madalseisu, provintsi vaesumise ja üha suureneva lõhe kohta 100 000-pealise eliidi ja ülejäänud rahva vahel) ametlikku retoorikasse kindlasti ei kuulu. Eestikeelsele lugejale on Putini režiimi kriitika muidugi tuttav.

3 Peterburi PEN-klubi astus siiski autori kaitseks välja.

Soovigu tsensorid mida tahes, aga ilukirjandus võimaldab minevikule üksikinimese perspektiivist, sh emotsionaalselt, tagasi vaadata (kuniks mineviku tõlgendamisele piire ei seata ega mingeid „õigeid versioone“ ei juurutata). „Naiste ajas“ on ajalugu vihjamisi kogu aeg kohal (nt arst Zahharovitši hirmus juutidevastase arstide protsessi ajast, Stalini surma järel GULAG-ist naasvate vangide kojujõudmisteadetes või Gagarini kosmosesse lennutamises). Samas leiab raamatust ka lihtsaid äratundmismomente. Kes poleks mõelnud sadat asja korraga või siis istunud aovalguses, päevateekond veel ees: „Varahommikuti koguneti kööki teed jooma. Kuni laps polnud veel ärganud, otsustati kõige tähtsamad asjad – pandi plaanid paika. Päev algas pimedas, pikk nagu sajand.“^{1k 15} Teoses avaldub see aja erinevalt tajutud (kuigi sünkroonne) möödumine põnevas vormivõttes – Antonina ja tema tütre, teose teises pooles ka teiste tegelaste perspektiivist kirjeldatud ülestähendustes. Selline võtte annab lugejale võimaluse loole mitme nurga alt läheneda: peatükkide pealkirjad viitavad aktiivselt vaatlevale tegelasele, kelleks enamiku ajast on igapäevatoimetuste juures mõtisklev Antonina. Kursiivis eristab autor lapse, kes elab, nii nagu järeldõnast saab lugeda, „kahe maailma piiril“: üks pool juba teises ilmas, kus surnud elavad õnnelikult, teine olevikus, küll kitsas toas, aga armsate memmede ja emmega. Ühel hetkel peaks need reaalsused üheks saama ja kõik oleksid rõõmsad.

Tšižova prantsuse tõlkija Marianne Gourg-Antuszewicz sõnab, et autor esindab vene postmodernismi, kuid on kriitiline voolu nende autorite suhtes, kes oma teostes ajaloosündmuse üldse ei käsitle.⁴ Tšižova kirjeldab (küll vihjete abil) oma teostes suuri ajaloolisi sündmuseid ja kasutab suures plaanis lineaarset narratiivi, olgugi et „Naiste aeg“ ise mõjub fragmentaarselt. Hakitud muljet tugevdavad ka kirjavahemärgid: mõttekriips jagab laused veel väiksemateks üksusteks, ja needki laused pole teab mis pikad: „Raadio on suur must – ripub Jevdokia toas.“ (lk 20) Selline „hakitus“ võiks lugemist häirida, aga ometi ei tee seda. Lihtsalt kurvalt leplik tunne jääb, nii nagu eluski.

Teose sündmustik võib tekitada küsimusi, mistõttu peab lugeja ajaloo kohta ise juurde uurima. Romaani põhjal on tehtud ka lavastus, mis on vene publiku seas väga armastatud. Võib-olla aitab lavastus lugejal-vaatajal teose ülesehitusest ja tegevusliinidest paremini aru saada? Eestikeelne lugeja peab aga hetkel teksti abil pildi kokku panema.

Siin aitab Ilona Martsoni nauditav tõlge: näiteks originaalis снежок on tõlkes „lumepihu“ lk 36, lurrise supi juurde oleks aga tore süüa „heeringapoissi“ (селедочки-то). Tööd tuleb „vuhkida“, aga piim võib tükki minemise või tilgastumise asemel ka „müre“ olla (скисло ehk „läks hapuks“), mis mõjub hapu asemel küll värskendavalt. Vene keeles verbi lauses sageli pole, aga eesti keeles saab tõlkija emotsiooni edastamiseks tegusõnadele toetuda.

Kurba ja natuke segast jutustust leevendab kirka sõnavara najal memmede üldine lõbusus, näiteks kui kasvatuses räägitakse: „Mis sündis, see ka ülesse kasvab. Tuleb ette, et kuuse külge kasvab õun, aga tuleb ette, et õunapuu külge käbi.“^{1k 30} Ja kuigi käbist õuna ei kasva, tuleb hoolikas olla, et kui juhtub õun olema, saagu mahlane ja hea.

Kas kõik see tuleb natuke tuttav ette?

Kommunism peaks „Naiste ajas“ kohale jõudma kahekümne aasta pärast, nagu arvustuse alguses mainitud. Tsehhis töötav Antonina tõepoolest usub kommunismi-idesse. Millegipärast on need uskujad mulle alati kõige traagilisemad tundunud. Samasuguseid lugusid võib leida ka DDR-ist.⁵ Usud ja ehitad üles süsteemi, mis on määratud hukule. Isegi irooniliselt naerda ei oska või ei taha. Kui nii tugevasti uskuda, siis ei pane tähele, et kõhus on pahaloomuline kasvaja või lititükkival härrasmehel soov fiktiivabieliu teel ühiskorterit omandada (mõlemad „Naiste ajas“ esinevad motiivid). Usud ja elad oma elukese ära. Režiimi lagunemise järel on tõsimeelsetel uskujatel kõige raskem uue süsteemiga (sh ka vabadusega!) harjuda, olgugi selles süsteemis realselt eksisteeriv korteriturg või poelettidel ilusad kollased banaanid. Kui inimeselt usk võtta, siis ei jää nagu midagi alles. Teisalt aga võib uus süsteem kiiresti muutuda rõhuvaks. Meenuvad ühe idasaksa punkari, praegu Berliini Gorki teatris pedagoogina töötava Jana Schlosseri sõnad kapitalismi algaastatest: lõpuks on kõrini sellest, et lettidel on üha uued ja uued tooted!⁶ Kui midagi sotsialismist üldse igatseda, siis seda, et tarbimine pole igapäevaelu ümbritsev kõikvõimas automaatrežiim. Rõhuvat süsteemi, hirmu ja vales elamist ei igatse aga arvatavasti keegi. Ja kui alternatiiviks on igavus ja tooteuputus, siis vast on elu ikka parem?

5 Hea näide on Eugen Ruge romaan „Kahaneva valguse aegu“ (2011, ek 2018), milles autor jutustab ühe idasaksa kommunistiperekonna näitel loo sotsialismi-idee järk-järgulisest kokkuvarisemisest.

6 Vt wiewardasimosten.podigee.io/3-neue-episode.

Tšižova romaan lõpeb muinasjutulise looga vürst Vladimirist ja tema unenäost, kus võitlevad kaks elajast, Hea ja Kuri. Tark kuningas Taavet selgitab unenäos vürstile, et Hea jääb peale ja tõuseb taevasse Issanda paremale käele Kristuse kujul istuma, Kuri aga jääb patust inimkonda maises ilmas saatma. Inimesed teavad, et Tõde on olemas, aga selleni on raske jõuda. Inimese (venelase?) ülesanne on ägiseda ja ära kannatada, sest Tõde istub taevas Kristuse kujul ja ei soovi maale pattude keskele tulla.

Ma ei tea, kas Jelena Tšižova tegelastel on kindel siht. Kommunalka memmed on õnnelikud, et on elus, ja vaikivad seal, kus vaja. Nende vanaaegne südikus on eesmärk omaette. Kui Antonina nende juurde kolib, on eesmärk laps üles kasvatada. Ka Antonina eesmärk on lapse turvalisus ja õnn, nagu emadel ikka. Ühiselt kasvatatud Susannast saab kunstnik ja tema ainuke väljendusvahend ja pääsetee on kujutada Tõde ehk maalida. Nii näib, et Tõde satub vahepeal maa peale ja maalikunsti siiski ekslema.

Arvustus pälvis Värske Rõhu kriitikakonkursil eripreemia.

Oliver Amarik

Valeria Luiselli
„Minu hammaste lugu“
Tänapäev, 2022
Tõlkinud Mari Laan

Diagnoos: DADA

Dadaismile on iseloomulik absurdus, humoorikus, tobedus. Sinna juurde tasub veel segada piisav kogus juhuslikkust ja spontaansust ning jõuamegi päralt Dadamaale, kus ei kehti meile tuttavad reeglid, vaid nende moonutatud versioonid – šaržid, kõverpeeglid, paroodiad. Sellele maale juhatab lugejat ka Valeria Luiselli äsja eestikeelses tõlkes ilmunud „Minu hammaste lugu“, mille keskmes on mehhiklasest oksjonipidaja Gustavo Sánchez-Sancheze imaginaarne tõus kõige edukamate oksjonipidajate parnassile ning langus lihtsurelike sekka. Oksjonipidaja ise nendib esimese peatüki lõpus, et „mu õnnele ei olnud võrdset, mu elu oli luuletus, ja olin kindel, et ühel heal päeval kirjutab keegi minu dentaalse autobiograafia ilusa loo“^{1k 31}.

Tõtt-öelda ei ole Luiselli teose kontekstis kuigi oluline teada vaese oksjonipidaja taustalugu. Samuti pole tähtis, kus toimub teose sündmustik, või millal. Piisab üksnes teadmisest, et selline lugu juhtus ning et oksjonipidaja Sánchez-Sancheze asemel oleks võinud samahästi olla ka kirjanik Sánchez-Sanchez või kirurg Sánchez-Sanchez – lugu poleks jäänud jutustamata. Seega ei ole Luiselli loo tegelastel – olgugi et värvikatel – teemade valikut silmas pidades erilist tähtsust.

Milles on dada?

Tegelikult korraldab Luiselli raamatu kaante vahel ühe raju *jazz*-kontserdi. Ta kasutab ära orkestrijagu erinevaid instrumente, et võrrelda niigi kentsakavõitu lugu ootamatuste, hüperboolide, paraboolide ning saltodega, kuid sooritab lõpu siiski telemarkmaandumise hindede viis. Kõigel eelneval on üks eesmärk – näidata, kuidas lugu ise võib olla oluline. Just nimelt lugu, mitte selle taga peituv reaalsus, mida lugu peaks püüdma kirjeldada või edasi anda. Kirjanik asub seda ülesannet täitma Marcel Duchampi vaimus – nimelt püüab Luiselli sõnade kaudu anda edasi seda, mida Duchamp soovis saavutada *readymade*’idega (millest eesti keeles võiks rääkida näiteks kui „valmisolevatest“).

Termini *readymade* defineerisid André Breton ja Paul Éluard oma lühikeses sürrealismisõnastikus¹. Nende järgi on *readymade* tavaline objekt, mis on ainuüksi kunstniku valiku tõttu tõstetud kunstiteoseks. See tähendab, et kunstiks olemise või mitteolemise küsimus taandub peaaesjalikult loovale protsessile, milleks on presenteeritava objekti valik. Valiku tegemisega annulleerib kunstnik valitud objekti funktsionaalsuse ning selle tavapärase tähenduse, tõstes objekti kunstiteose staatusesse. Üks kuulsamaid Duchampi *valmisolevaid* on portselanist pissuaar, mille kunstnik on (oma pseudonüümiga) signeerinud.

Dadaistlik-kontseptualistlikku meetodit Luiselli siiski otseselt üle võtnud ei ole – tekst on suures ulatuses autori käsitöö² ning *valmisolevate* kasutamisest romaanis jälgi ei leidu. Küll aga toob Luiselli lugejate ette mitmeid *valmisolevaid* ning tõstatab Duchampile omaseid küsimusi – kas kõik lood on väärt jutustamist? Kas ainuüksi fakt, et kirjanik on loo välja valinud, on piisav põhjendus, et sellest kirjutada? „Kõik, mille kunstnik välja sülitab, on kunst,“ ütles Kurt Schwitters.³ Luiselli näib sellega nõustuvat, kuid samas ei ole tema romaani puhul kindlasti tegemist kirjutamisega kirjutamise pärast.

1 André Breton, Paul Éluard. „Dictionnaire abrégé du Surréalisme“ – Galerie des Beaux-Arts, Paris, 1938.

2 Tõe huvides tuleb ära märkida, et Luiselli kirjutas romaani Mehhikos Ecatepecis asuva Jumexi tehase töötajate abiga. Romaani mustandid loeti töötajatele ette ja nemad andsid sellele tagasisidet, mida autor hiljem raamatut viimistledes arvesse võttis.

3 Dietmar Elger, Uta Grosenick. „Dadaism“ – Köln: Taschen, 2004, lk 82.

Hammastest ja lugudest

Gustavo Sánchez-Sánchez kuulab ühel päeval lugu, kuidas halva hambumusega kirjanik Samuel Pickwick – saanud kõigest ühe raamatuga menukaks autoriks – ostab endale uued hambad. Pickwickist ajendatuna sisendab Sánchez-Sánchez endale, et kui tühipaljas kirjanik saab endale uued hambad suhu, siis saab seda kindlasti ka tema. Oma kujutluses jõuabki peategelane lõpuks eesmärgini – ta soetab endale Marilyn Monroe hambad. Tegelikkus ise on hambutu: Sánchez-Sánchez mõtleb loo Monroe hammastest üksnes välja, sest see on midagi, mis on väärt jutustamist ning võiks huvi tekitada.

Sánchez-Sánchezel on terve kollektsioon haruldasi hambaid, mida ta asub Santa Apolonia kiriku hüveks oksjonil müüma. Kaubeldavate eksemplaride hulka kuuluvad muuhulgas Petrarca, Platoni, Woolfi, Borgese ning veel mitme teise isiku kihvad. Hambaid müügiks presenteerides ei esitleta kunagisi omanikke kui tuntud inimesi, kelle organitele, jäsemetele või elunditele võiks tahta keegi tormi joosta. Need on lihtsalt ühed hambad, millega käivad kaasas mingisugused lood. Borgese hambaid müües peab Sánchez-Sánchez oluliseks märkida, et „[h]ambad ise on krokodiljad, kuid nende paigutus on peaaegu ingellik. [--] [Borgese] silmad vilasid siia-sinna, kasutud, päikesekiirgusele läbitungimatud, kuid valmis võtma vastu ilusate ja heade mõtete valgust. Ta rääkis tõttamata, justkui otsides pimedusest omadussõnu.“^{1k 56-57}

Niiviisi eemaldab Luiselli tuntud kirjanike suust hambad ja kirjutab Sánchez-Sánchezi vahendusel neile enda autogrammi. Borgese hambad saavad vabaks „Alephi“ või „Juurdluste“ painest. Need viiakse null-seisundisse, samamoodi nagu viib end null-seisundisse lugude jutustaja Sánchez-Sánchez. Null-seisund sarnaneb Duchampi *valmisolevaga* – Jan Schoonhoven, neo-dadaistliku NULL-rühmituse liige, on kirjeldanud null-kontseptsiooni kui reaalsust, kus loojal on minimaalne roll.⁴ Null-kunstniku peamiseks rolliks on valida välja kujutatav objekt, see isoleerida ning seda võimalikult neutraalsel viisil demonstreerida. Niiviisi ongi Borgese hambad lihtsalt üks võimalikest *valmisolevatest* eksponaatidest, ei enam kui nina või naba. Kuid mõelda vaid, milliseid lugusid on võimalik nende hammastega ning nendest hammastest rääkida. Kas need oleksid üldse midagi väärt, kui nendega ei käiks kaasas lugu, mis vähemalt ühele inimesele korda läheb?

Loost sündigu maailm

Kuid lugudel on teinekord veel üks triksterlik komme – mitte (täielikult) tõele vastata. Tihtipeale pole lood tõesed vaid selleks, et need tõe kartuses rääkimata ei jääks. Luiselli luusib kirjandusretkel uudishimulikult ringi lugude-maailma ning päris-maailma ristumiskohtades. Kas lood jäävad kõigest lugudeks või võib neist võrsuda elu?

Oksjonikorraldaja enda traagiline saatus selgub romaani viiendas osas, kus Sánchez-Sancheze asemel hakkab vestet veeretama kirjanik ja giid Beto. Selgub, et end maailma parimaks oksjonipidajaks tituleerinud ning luulelises õnnes supelnud Sánchez-Sancheze suus olid üksnes valehambad. Nii selgitaski Beto – kellest sai Sánchez-Sancheze dentaalbiograaf –, et õigupoolest polnud viimasel oksjonite korraldamisega mingisugust õnne. Elupaigaks oli tal hädavaevu elamiskõlbulik maja, kus polnud mingisugusest oksjoniesemete tippkollektsioonist haisugi. Oli kõigest üks lugu, mida Sánchez-Sanchez endale ning teistele jutustas. Piir triksterlikkuse ning traagilisuse vahel näikse jooksvat kohal, kus inimene on suuteline ennast veenma oma võltsitud loo tõesuses. Sel hetkel saab tema pärisosaks miski, mida reaalsuses ei eksisteeri. Taas seisame vastamisi küsimusega: kas tähtsam on lugu või loo taga pesitsev reaalsus? Kui ilma loota kaotaks *valmisolev* sentimentaalse väärtuse, siis ilma *valmisolevata* oleks lugu tühipaljas butafooria, uduloor hilissuvised aasa kohal. Selle juures puuduks ankurdav kese, mis pakuks loole hädavajalikku tuge.

Sánchez-Sanchez elab kuni teose lõpuni õhulossides, suus Marilyn Monroe naeratus. Kui see ühel hetkel temalt varastatakse, kaotab ta ühes hammastega ka enda mina. Selleks ajaks on tegelane oma identiteedi endale sugereeritud looga sõlme sidunud. Sellises olukorras ei ole võimalik enam ratsionaalselt mõista, kus lõpeb lugu ning algab päriselu, ja vastupidi.

Romaan lugudest

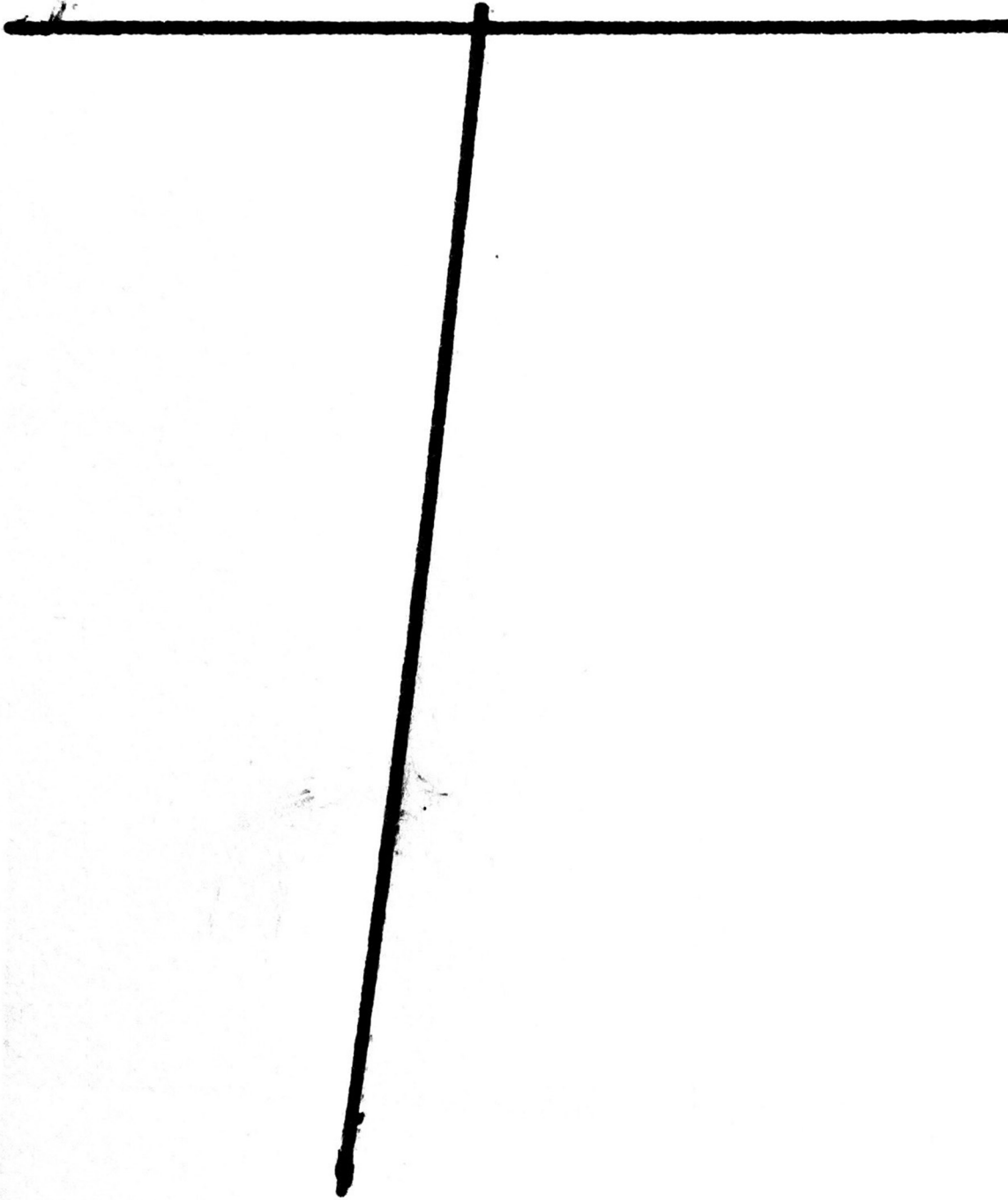
Luiselli kirjatükk hammastest on esmajoones lugu lugudest, võiks isegi öelda, et kirjandus kirjandusest. Kuigi dadaismile omaselt tundub tegelaste sattumine jutustusse olevat juhuslik ning mõneti tähtsusetu, ei ole samas ebaoluline, et romaanist

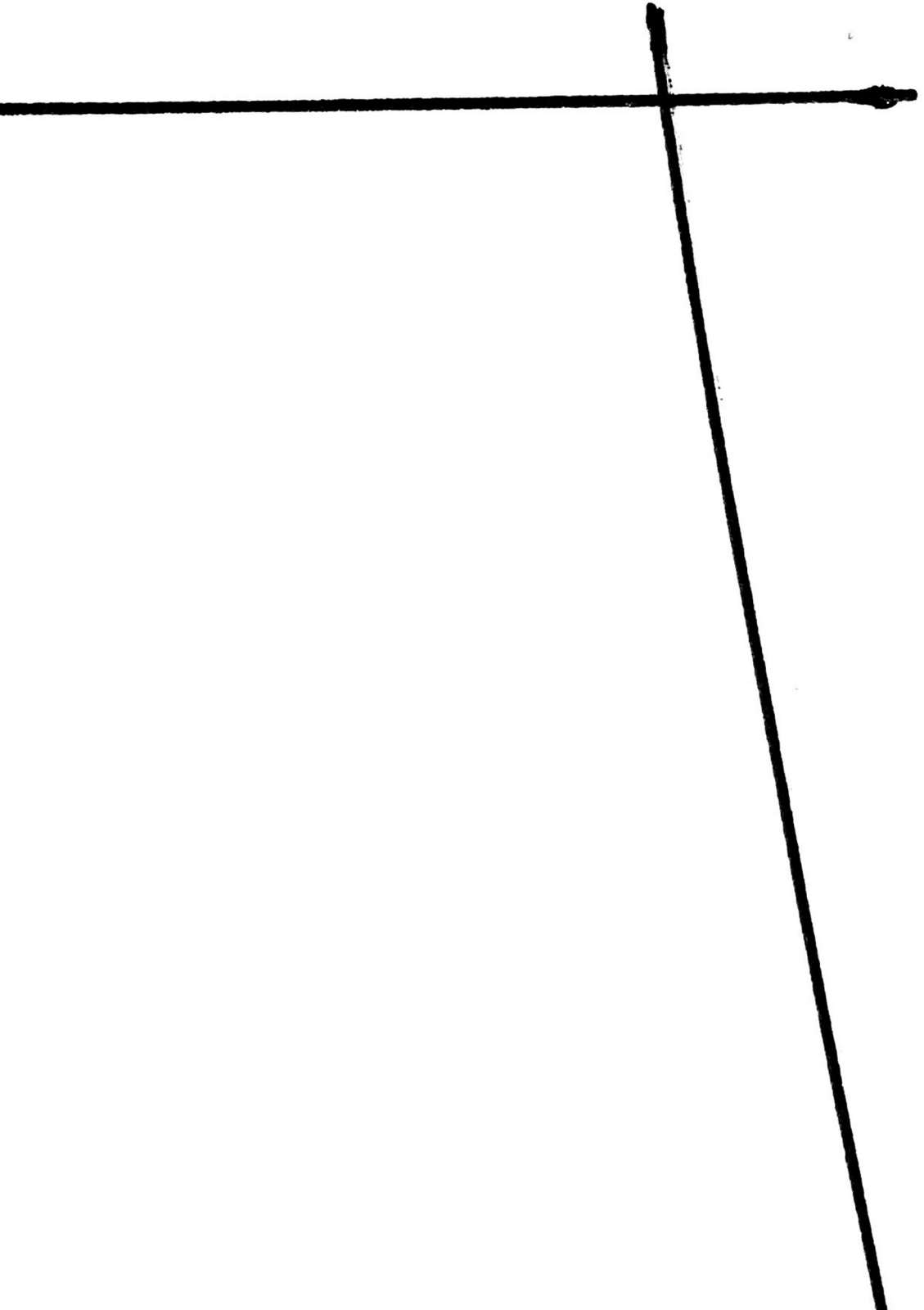
lipsavad läbi näiteks peategelase nõbu Juan Pablo Sánchez-Sartre ning onu Marcelo Sánchez-Proust. Segastest nimelistest viidetest kubisevas romaanis viiakse ka tuntud kirjanikega läbi valmisolevaks seadmine – Sartre ja Proust on küll presenteeritud, kuid mitte kui päris-Sartre ja päris-Proust. Mõlemad kirjanikud asetab Luiselli alternatiivsesse konteksti ning nende külge on poogitud võõrad näod ja võõrad teod. Ometi on nende kohalolu selgelt tajutav.

„Minu hammaste lugu“ ajab oma niidistiku laiali veel mitmes suunas. Ühest küljest võiks seda lugeda kui filosoofilist traktaati lugude ja kirjanduse olemuse kohta, kuid samal ajal on see ka tribuut autoritele, kellest Luiselli lugu peab. Lõppeks on Luiselli kirja pannud skeemi lugude ja tegelikkuse vahekorra, nende interaktsioonist ja võimalike lugude paljususest. Olgugi et romaan on kirja pandud lühidalt, ületab selle sisu tiheduse *real feel* lehekülgede arvu mitmekordselt.

Kadi Estland

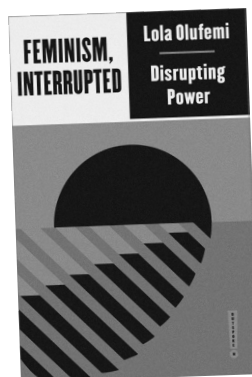
RAAMATU- SOOVITUSED

Kõik need raamatud on seotud Londoniga, kuhu ma viie aasta eest kolisin. Ilma selle sammuta poleks ma võib-olla nende autoritega nii ruttu kohtunud või oleksin nende olulisust kuidagi teisiti tajunud. Kuigi autorite identiteetid ja elukogemused on erinevad, leiab radikaalselt maailma muuta tahtvat feminismi igast teosest.

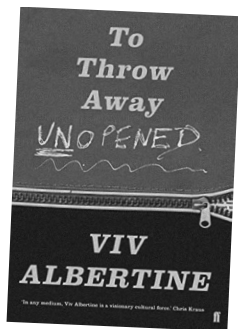
Lola Olufemi, „Feminism, Interrupted: Disrupting Power“ (Pluto Press, 2020)

Lola Olufemile on oluline mõelda feminismit, mis ei oleks ainult disain T-särgi peal, vaid radikaalne lubadus, mida tuleb püüda täita iga päev. See pole romantiline, vaid enamasti frustratsiooni tekitav teekond. Kuigi ta mõõnab, et vahel on ka Beyoncé moodi feminismi müümisest kasu, sest inimesed harjuvad sõnade ja kergete loosungitega, on *mainstream*'i neoliberalistlik feminism täielik jama. Hierarhiline struktuur välistab võimaluse, et ükskord oleme kõik vabad, ja kuni seda ei juhtu, ei ole meist keegi vaba. Alati ekspluateeritakse selles süsteemis kedagi, et kellelgi teisel saaks hästi minna.

Kunstis on ebavõrdsuse käärid suured ja nähtavad – keegi müüb oma maale miljoni eest, samas kolleegil pole võimalust saada ei arstiabi ega süüa korralikku toitu. Mõlemad teevad ühesugust tööd. Elitaarsed väravahid jagavad kunstnikele raha. Kunstimaailm on neoliberalismi peegelpilt ja see ei ole demokraatlik. Olufemi kutsub väravahitidest loobuma, sest kõigil peab olema võimalus kunsti teha. Feministlik kunst peaks keelduma olemast ideaalne kapitalistlik subjekt turul, ta peaks tegutsema hoopis rohujuuretasandil, aitama hääletutel protestida ja oma hääle leida.

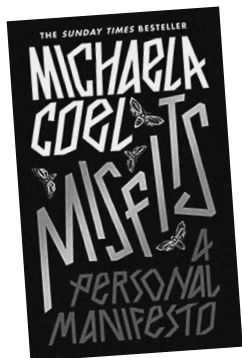
Viv Albertine, „To Throw Away Unopened: A Memoir“ (Faber, 2019)

Veel mõned aastad tagasi oleks see raamat seisnud naistekate riitulil, etteheiteks, et sisaldab liiga palju emotsioone. Viv Albertine on briti pungi kuninganna (kuulsaks saanud kitarristina naiste punkbändis The Slits) ning ühiskonna peale korralikult vihane. Kui tihti jääb publikule mulje, et kõik julged artistid on meie keskele hüpanud tõde kuulutama otse emaülas, sest nad lihtsalt ongi erilisteks naisteks sündinud, siis Viv kirjutab ka vigastustest ja üksindusest, mis enesearengu teekonnal ette tulevad. Meestest on ka juttu, aga siiski mitte liiga palju, sest tööhulludel, pidevalt kreatiivses frustratsioonis naistel ei jätku kellegi ümmardamiseks piisavalt aega.

60-aastane Viv pöörab tähelepanu ka varjatud tõe, et ilma ravita muudab menopaus paljude naiste elu põrguks, muutes nad aastateks töövõimetuks. Miks on naiste valud ühiskonnas nii alahinnatud? Miks vanemad naised on sageli nähtamatud, erinevalt meestest, kelle nägu saab alatasa ekraani pealt näha, kelle laule kuulata, raamatuid lugeda? Viv nii enam ei taha.

Michaela Coel, „Misfits: A Personal Manifesto“ (Henry Holt and Co., 2021)

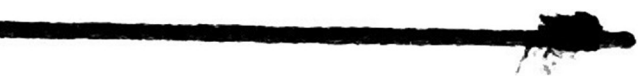

Michaela Coel on kirjanik ja näitleja, kes on tuntuks saanud seriaalides „Chewing Gum“ ja „I May Destroy You“. „Misfits“ on pisike taskuraamat, mille keskmes mälestuskõne kirjutamine kuulsa šoti telerežissööri James MacTaggarti auks Edinburghi rahvusvahelisele televisioonifestivalile. Michaela Coel on esimene mustanahaline, kes seda kõnet pidama on kutsutud, kusjuures MacTaggartist ei olnud tal enne aimugi. Nii otsustab ta rääkida iseenda loo.

Coel kasvas üles 90ndatel Londoni sotsiaalajas, koos omasuguste mustade tüdrukutega, keda ta nimetab misfittideks. Sotsiaalajas oli koht, kus 14-aastased lapsed said lapsi ning kus õpetati piiblile toetudes, kuidas jutustada lugusid. Hiljem lavakunstkoolis oli Coel ainuke mustanahaline tudeng. Kuna koolis ei leidunud lavatekste mustanahalistele naistele ja valgetele kirjutatud rollidesse ta ei sobinud, hakkas ta ise kirjutama. Õppis varakult naerma iseenda, oma nahavärvi ja päritolu üle, solvas ennast oma paksude huulte pärast, et teised naerda saaksid. Kui oli naljakas, siis järelikult oli tekst hästi kirjutatud ja esitatud. Hiljem kodus jõudis nutta.

Michaela küsib meilt, kes me ei ole rassistid, aga samas pole ka kunagi sattunud mõtlema selle peale, et kedagi võidakse loopida kividega: kes me siis õieti oleme, kui me selle peale mõelnud pole?

- Daniel Tamm (25)
 Jaanus Saar (28)
- alles õpib.
 „Kirjutan luuletusi ja lühijutte ning olen avaldamas noorteromaani „Nüüd on küll kõik!“. Mängin kitarr, eeskätt kõiksugu maade folkmuusikat (laulan umbes 35 keeles). Mul on filmifirma MoonGold Productions: teen lühifilme ja dokumentaale paranormaalsetest nähtustest. Tantsin K-poppi, mediteerin budistidega, plaanis on näiteringi minna. Enamasti viibin tennis.“
- Sille Riin Rand (23)
- „Ma vahetan liiga tihti soenguid. Ma ei ole enam see, kes ma olin kuu aega tagasi. Luba, et sa kellegile ei ütle, aga see on sellepärast, et ma põgenen seaduse eest.“
- Liisa Oks (20)
 Paul Nurk (20)
 Mattias Veller (24)
- loe lühiintervjuud ^{lk} 100.
 loe lühiintervjuud ^{lk} 100.
 tegeleb – vastupidiselt sellele, mida avaldatud tekstist järeldada võib – jätkuvalt objektipõhise kaasaegse kunstiga.
- Briti proosakirjaniku Claire Louise Bennetti romaan „Kassa nr 19“ („Checkout 19“, 2021) on kummalise isiksuse kujunemislugu, kus läbi õhu vihiseb unustatud teetassidele kasvanud hallituse pitslinikuid ning loetakse ja kirjutatakse raamatuid, raamatuid, raamatuid.
- Lotte Triin Ugandi (19)
 Emma Lotta Lõhmus (19)
- on veevalaja ja krooniline hilineja.
 „Hiljuti rongiga sõites ja teiste vestlusi pealt kuulates sain teada, et seebikaupmees on soome keeles mõlemat pidi lugedes täpselt sama.“
- Oliver Ämarik (29)
- „Meeldib lugeda teoseid, milles on pöörased pöörud või keerulised keerud. Magusad on hetked, mil need esinevad üheskoos.“
- Getter Dolgošev (21)
- „Kirjutan oma lastelaste jaoks mälestusi üles, luulevormis.“
- Elisabeth Heinsalu (19)
 Gregor Kulla (22)
 Anette-Jasmin Ansip (18)
- loe lühiintervjuud ^{lk} 30.
 sõõb oma sõnu.
 „Luulega on lihtsam, aga mina yritan veel endast välja pigistada vastust kysimusele, et kes ma siis olen.“
- Marta Talvet (24)
- on pärit Tartust. Ta kirjutab muusikat ja tekste. Ta on õppinud Tartu Ülikoolis semiootikat ja kultuuriteooriat ning hetkel õpib Berliini Kunstide Ülikoolis (UdK) kompositsiooni.
- mortimer (19)
 Elsbeth Hanna Aarsalu (28)
- „sihin sihtimatuse piiridesse, maa ja taeva lõppu.“
 „Mõnikord juhtub nii, et hakkad hallil päeval Vikerkaart lugema, aga lõpuks oled 1928. aasta New Orleansis. On soe juunikuuõhtu, allkorrusel kostub inimeste hääli ja muusikat. Tantsid vaikselt kaasa...“
- Liisa Mudist (28)
 Anette Pärn (21)
- loe lühiintervjuud ^{lk} 12.
 fännab Juri Lotmani!! Ühtlasi arvab, et vabalt võib nii olla, et Maa muudab üleöö oma kuju – kui juhtub, et tal tuleb selleks tuju..
- Tobias Nurmsalu (19)
- „üle linna vinski.“